

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**KADINLARIN SİYASETE KATILIMINDA
ETKİLİ OLAN UNSURLAR: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

MİNE ERSOY

İSTANBUL, 2018

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

KADINLARIN SİYASETE KATILIMINDA
ETKİLİ OLAN UNSURLAR: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MİNE ERSOY

Tez Danışmanı: PROF. DR. SÜHEYL BATUM

İSTANBUL, 2018

TEŐEKKÖR

Bu çalıőmamın yűrűtűlmesi sırasında bana destek olan tűm deęerli hocalarıma, tez danıőmanım Sayın Prof. Dr. Sűheyl BATUM'a, jűri űyeleri Sayın Doç. Dr. Selcen ÖNER ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Didem YILMAZ'a, dostlarıma ve ayrıca yaőının űzerinde bir olgunluk gűstererek beni her űekilde destekleyen ve sűrekli "alıőmalısın, bitirmelisin anne" sűzleri ile beni gűdűleyen oęlum Kerem Mert BETON'a teőekkűr ederim.

9 Ocak 2018

Mine ERSOY

ÖZET

KADINLARIN SİYASETE KATILIMINDA ETKİLİ OLAN UNSURLAR: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Mine ERSOY

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Ocak 2018, 112 sayfa

Kadınların siyasete katılımları ve siyasal katılım konusunda etkili olan faktörler son yıllarda pek çok araştırmacı tarafından üzerinde çalışmalar gerçekleştirilen konulardır. Bu çalışma kapsamında mevcut literatür taranarak; siyaset ve siyasal katılım kavramları ile kadınların siyasal katılımı, toplumsal cinsiyet kavramı ile siyasal katılım ilişkisi, kadın haklarının ve kadınların siyasal katılımlarının tarihsel gelişimi ile günümüzdeki konumu, uluslararası ilişkilerin tarihsel sürecinde feminizm, tarihte siyasette etkisi olan kadınlar, Türkiye’de kadınların siyasetteki yeri ve siyasete katılımları üzerinde etkisi bulunan faktörler incelenmiştir.

Bu çalışma kapsamında, Türkiye’de kadınların siyasete katılımında etkili olan faktörler araştırılmış olup, hangi faktörlerin temel olarak bu hususta etkili olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Yapılan literatür araştırması neticesinde ise, Türk tarihinde kadınların siyasete katılımlarını belirleyen birçok ana faktörün olduğu görülmüştür. Bu faktörlerin ana unsurlarını; sosyoekonomik koşullar, gelenekler ve dinsel etkiler oluşturmaktadır. Batı toplumunda katılım sürecinin dönüm noktaları rönesans ve reform hareketleri olmuş, sanayi devrimiyle birlikte belli bir çizgide ilerlenmeye başlamıştır. Genel olarak esas katılım ivmesi II. Dünya Savaşı sonrasında oluşmuştur. Türkiye’de de kadınların siyasete katılımlarını belirleyen faktörler, Batı dünyası ile benzerlik gösterse de, gelişim süreçleri farklı bir şekilde meydana gelmiştir. Batıda yaşanan kadın hareketlerinin Türk toplumuna geç sirayet etmesi ile kadınların Türkiye’de özgürlük ve eşitlik mücadelelerine yönelik sivil toplum hareketlerinin 1980 sonrasında yükselişe geçmesi de kadınların ülkemizde siyasete katılımlarını etkileyen önemli faktörler arasındadır. Ülkemizde özellikle 1990’lı yıllardan itibaren çeşitli sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumlarının desteği ile birlikte gelecek yıllarda ve kuşaklarda kadına yönelik algının pozitif yönde değiştirilmesi ve kadınların siyasette daha görünür kılınması arzu edilmektedir. Bunun için kadınların öncelikle geleneksel ve toplumsal rolleri ile ekonomik dezavantajlarının giderilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kadın Hakları, Feminizm, Siyasal Katılım, Türkiye.

ABSTRACT

FACTORS AFFECTING POLITICAL PARTICIPATION OF WOMEN: TURKEY CASE

Mine ERSOY

Global Politics and International Relations Master Program

January 2018, 112 pages

There are lots of studies in recent years on woman's political participation and factors affecting this participation. In this thesis based on the current literature, the concepts of politics, political participation and woman's political participation, relation between gender and political participation, historical evolution and current situation of woman rights and woman's political participation, feminism in historical process of international relations, effective women in political history, the position of women in Turkish politics and factors affecting political participation of women in Turkey have been investigated.

Within this framework, factors affecting the political participation of women in Turkey has been investigated and the answer of the question of which factors are effective on political participation of woman in Turkey has been sought. As a result of literature review in context to this study, there are lots of main factors determining political participation of women in Turkish history. The main elements of these factors consists of socioeconomic conditions, traditions and religious effects. The milestones of women's political participation in Western societies became renaissance and reform periods, and it started to improve through a certain road after industrial revolution. Moreover, the real political participation of women took place after 2nd World War. The factors determining the political participation of women in Turkey resemble the factors of Western societies. However, development process of Turkey and West took place differently. Furthermore, lately spreading of women movements in the West in Turkey, starting to increase of civil society movements towards women's freedom and equality struggle after 1980s are among important factors affecting political participation of women in Turkey. Especially after 1990s, various civil society organizations and government agencies began to support political participation of women in Turkey. With this support, it is desired to change the perception towards women positively and make women more visible in future years and generations in Turkey. Thus, it is primarily required that the traditional and social roles and economic disadvantages of women should be met.

Key Words: Woman, Woman Rights, Feminism, Political Participation, Turkey.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. KADIN VE SİYASET	6
2.1 SİYASİ KATILIM VE KADINLARIN SİYASİ KATILIMI.....	6
2.2 TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI VE SİYASİ KATILIM İLE İLİŞKİSİ	10
2.3 KADINLARIN EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK MÜCADELELERİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	12
2.3.1 İlkçağ ve Ortaçağda Kadınların Toplumsal ve Siyasal Durumu.....	12
2.3.2 Rönesans ve Reform Hareketleri Sonrası Kadınların Toplumsal ve Siyasal Durumu.....	14
2.3.3 Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi Sonrası Kadınların Toplumsal ve Siyasal Durumu.....	15
2.4 KADINLARIN SİYASETE KATILIMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	21
2.5 ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST YAKLAŞIM	29
2.6 SİYASETTE ETKİN OLAN KADINLARA DÜNYADAN ÖRNEKLER ...	33
3. TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASETTEKİ ROLÜ	43
3.1 İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DEVLETLERİNDE KADIN	43
3.2 İSLAMİYET SONRASI TÜRK DEVLETLERİNDE KADIN.....	45
3.3 OSMANLI'DA KADIN	49
3.3.1 Tanzimat Öncesi	49
3.3.2 Tanzimat Sonrası.....	53
3.3.3 Siyasette Etkin Olan Kadınlara Osmanlı'dan Örnekler	59
3.4 TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE KADIN	62
3.4.1 Türkiye'de Kadınların Siyasete Katılımlarının Tarihi Arka Planı.....	69
3.4.2 Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılım Durumu	70
3.4.3 Siyasette Etkin Olan Kadınlara Türkiye'den Örnekler	76
3.4.4 Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımını Etkileyen Faktörler.....	80

3.4.5 Türkiye’de Kadın Haklarını Destekleyen Sivil Toplum Örgütleri.....	83
3.4.5.1 KA-DER (Kadın adayları destekleme ve eğitim derneği).....	84
3.4.5.2 KAGİDER/Türkiye kadın girişimciler derneği).....	86
3.4.5.3 KAMER Vakfı.....	89
3.4.5.4 Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği.....	90
3.4.5.5 Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu.....	91
3.4.6 Kadınları Destekleyen Diğer Kuruluşlar	92
3.4.6.1 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	92
3.4.6.2 Akademiye kadın çalışmaları birimleri	93
4. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA	100
ÖZGEÇMİŞ.....	112

TABLULAR

Tablo 2.1: Dünyada kadınların seçme ve seçilme hakkının kabul edildiği tarihler	23
Tablo 2.2: BM tarafından kadının insan haklarına yönelik yapılmış olan çalışmalar.....	26
Tablo 2.3: Kadın milletvekillerinin dünyada bölgesel dağılımı.....	28
Tablo 2.4: Dünya parlamentolarında kadın milletvekili sayıları ve oranları.....	29
Tablo 3.1: Türkiye Cumhuriyeti'nde TBMM'ye seçilen ilk kadın milletvekilleri (8 Şubat 1935)	66
Tablo 3.2: Türkiye'de kadın milletvekilleri sayısı ve oranı (1935-2015)	72
Tablo 3.3: 1999-2014 arası yerel seçimlerde kadın sayısı ve oranı	73
Tablo 3.4: Türkiye'de yerel yönetimlerde seçilmiş kadın sayısı ve oranı (2014).....	74
Tablo 3.5: Kadınların siyasetteki yerine ilişkin toplumun algısı ve görüşleri.....	75

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
BM	:	Birleşmiş Milletler
CEDAW	:	BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
CDU	:	Hristiyan Demokratik Birliği
CEDAW	:	BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
DP	:	Demokrat Parti
DYP	:	Doğru Yol Partisi
KA-DER	:	Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği
KAGİDER	:	Kadın Girişimcileri Destekleme Derneği
KAMER	:	Kadın Merkezi
MDP	:	Milliyetçi Demokrasi Partisi
SHP	:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SODEP	:	Sosyal Demokrat Parti
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	:	Türkiye İşçi Partisi
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
YÖK	:	Yükseköğretim Kurumu

1. GİRİŞ

Tarihsel açıdan incelendiğinde, kadınlar ile erkeklerin gerek bireysel gerekse de siyasi haklar açısından eşit duruma gelmelerinin, oldukça uzun ve sıkıntılı bir süreç neticesinde gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Yüzyıllar hatta binyıllar boyunca kadınların toplumsal ve siyasi yaşama ilişkin rolleri oldukça sınırlı bir durumda kalmıştır.

Günümüzde pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede artık kadınlar ile erkeklerin eşit bireysel ve siyasal haklara sahip oldukları görülebilmekle birlikte, kadınların birçok ülkede halen haklar bakımından erkeklere göre oldukça geri bırakılmış oldukları ifade edilebilmektedir.

Toplumsal yapılar bir karşılaştırmaya tabi tutulduğunda; kadınlar ve erkeklerin rolleri, statüleri, hakları, görev ve sorumlulukları bakımından toplumların farklılaşmakta oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu farklılaşmaların oluşmasında ise pek çok faktör ele alınabilmektedir. Bu çalışma kapsamında sosyoekonomik alandaki eksik ve yetersiz temsili ile aynı zamanda kadınların siyasete katılımları hususunda etkili olduğu varsayılan geleneksel, toplumsal ve inanç unsurları incelenmektedir. Bununla birlikte kadınların kendi haklarını arama süreçleri ile siyasal katılım hakkını elde etme süreci ile Türk toplumunda geçmişten günümüze kadınların hakları, siyasal yaşamda ve iş yaşamında görünürlüklerinin araştırılması da çalışmanın diğer amaçlarını meydana getirmektedir.

Çalışma beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümü giriş kısmı oluşturmaktadır. İkinci bölümde kadın ve siyaset konusu ele alınmaktadır. Bu kapsamda öncelikle siyaset ve siyasal katılım kavramları ile kadınların siyasal katılımları incelenmektedir. Ardından toplumsal cinsiyet kavramı ile siyasal katılım arasındaki ilişkiye yer verilmektedir. Bununla birlikte kadın haklarının oluşum sürecini ele alan kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelelerinin tarihsel gelişimi içerisinde kadın haklarının gelişimi; İlkçağ ve Ortaçağ, Rönesans ve Reform, Fransız İhtilali ve Sanayi

Devrimi dönemlerine ayrılmak suretiyle açıklanmaktadır. Sonrasında ise kadınların siyasal haklar elde etmesinin tarihsel gelişimi ile kadınların siyasal katılım açısından dünyada günümüzdeki durumu aktarılmaktadır.

Üçüncü bölümde tarihte siyasette etkili olmuş olan kadınlardan bahsedilmektedir. Bu doğrultuda öncelikle dünyadan Cleopatra, İndira Gandhi, Margaret Thatcher, Eva Peron, Büyük Katerina, Benazir Butto, Angela Merkel ve Yuliya Timoşenko örnekleri verilmektedir. Dünyadan verilen örneklerin ardından Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde siyasette etkin olmuş olan kadınlardan bahsedilmektedir. Bu doğrultuda Osmanlı döneminde Hürrem Sultan, Mihrimah Sultan, Nurbanu Sultan, Safiye Sultan, Handan Sultan, Mahpeyker Kösem Sultan ve Turhan Hatice Sultan'ın devlet yönetimindeki etkileri ve saltanat naibelikleri ele alınmaktadır. Ardından ise cumhuriyet döneminde kadınlara siyasete katılma hakkı verilmesi ile birlikte siyasette en üst mertebelerde ilk olarak görev almış durumdaki Behice Boran, Türkan Akyol, İmren Aykut, Tansu Çiller ve Müfide İlhan'dan söz edilmektedir.

Dördüncü bölümde kadınların Türkiye'de siyasetteki yeri ve bu hususta etkili olan unsurlar araştırılmaktadır. Bu bağlamda, İslamiyet öncesi ve sonrası Türk devletlerinde, Tanzimat öncesi ve sonrası Osmanlı'da ve cumhuriyetin kurulmasının ardından Türkiye'de kadın algısı, kadının konumu, kadınların siyasete katılımları ve bu konular üzerinde etkili olan faktörler incelenmektedir. Bunlarla beraber cumhuriyet döneminde kadınlara siyasete katılım hakkının verilmesinin nedenleri, 1934 sonrası kadınların siyasete katılım durumları, kadınların siyasete katılımlarını etkileyici ve engelleyici faktörler ile Türkiye'de kadınların siyasal katılımlarını ve kadın-erkek eşitliğini destekleyen sivil toplum ve kamu kurum ve kuruluşları ele alınmaktadır. Beşinci bölüm ise çalışmanın son bölümü olup, sonuç kısmından meydana gelmektedir.

Bu araştırma çerçevesinde, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar; kavramlar, temalar, motifler, genellemeler şeklindedir. Ölçütler özel olarak oluşturulmakta ve çoğunlukla tek bir ortama veya araştırmacıya özgü olmaktadır. Veriler; belgeler, gözlemler ve konuşmalar halinde sağlanmaktadır. Ayrıca nitel araştırma, araştırma sürecinin başından itibaren daha az yapılandırılmış esnek bir

araştırma planına dayanmaktadır. Araştırmacının işi, sosyokültürel bir biçimde yapılanan gerçekliği mümkün olduğunca yansıtabilmektir (Kümbetoğlu 2017, s.46). Siyaset olgusu da toplumların sosyal ve kültürel altyapısının etkisinde olduğu için, araştırma konusu yöntem ile oldukça uyuşmaktadır. Genel olarak tümevarımcı yaklaşımı benimseyen nitel araştırmalarda prosedürler özeldir ve yinelemeye pek rastlanmamaktadır (Neuman 2013, s. 233). Bu araştırma çerçevesinde de; kavramlar, olaylar, olgular ve belgelerden hareketle çalışma gerçekleştirildiğinden nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Ayrıca siyaset bilimi sadece sayılara indirgenemediği ve verilerin bütünüünün analizini gerektirdiği için, niteliksel araştırma yöntemi uygun bulunmuştur; çünkü siyaset biliminde bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak için bir takım veri ve kavramların belirlenmesinden sonra bunlar arasındaki ilişkiyi tanımlamak gerekmektedir. Bu araştırmada oluşturulan verilerin analizinden sonra araştırmacı, kendi görüş çerçevesine ve araştırma konusuna göre verileri yorumlamıştır. Bununla birlikte araştırma içerisinde nicel verilerde kullanılmış ancak bu veriler nitel analizleri desteklemek ve görüşleri karşılaştırmak için kullanılmıştır. Nitel araştırmalar farklı faktörlerin anlaşılmasını sağlanmakta ve bu araştırmanın konusunu oluşturan bir çok unsurun analizine imkan kılmaktadır.

Bunlarla birlikte benimsenen yöntem bakımından bu araştırma, bir fenomenoloji araştırmasıdır. Bu tip araştırmalarda, insanların yaşadıkları olgular, yaşandığı biçimde anlaşılmaya ve ifade edilmeye çalışılmaktadır. Nitel yöntemde araştırma sürecinin en önemli adımı araştırmanın hangi sorulara cevap aradığı ve bu cevabın niteliğinin ortaya konmasıdır (Kümbetoğlu 2017, s.34). Bu araştırmalarda olgunun gerçekleştiği ortam, çevre dikkate alınmakta ve “ne, niçin oluyor?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Siyasal ve sosyal araştırmalarda nesnellik genel olarak en önemli unsur kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre sosyal bilimler değerden bağımsızdır ve amacı neler olup bittiğinin incelenmesidir. Diğer bir yaklaşıma göre ise, sosyal bilimlerin normatif olduğu ve var olan yapının kabulünde eleştirisel olunabileceğidir. Nitel araştırmalarda gerçekliğin kesinleştirilmesi, verilerin gerçekliği yansıttığı ve geçerli olduğunun öne sürülmesi pek mümkün olamamaktadır (Kümbetoğlu 2017,ss.48-50). Araştırmacı her iki görüşe de uygun olarak öncelikle toplumsal siyasal yapı ve olguları nesnel olarak

ortaya koymuş, sonrasında bu verilerin ışığında kendi görüşlerini de araştırmaya yansıtmıştır.

Bunun yanında kadınları ilgilendirilen konuların araştırılmasında, yöntem hakkında bazı tartışmalar bulunmaktadır (Kümbetoğlu 2017, s.62). Nitel ve nicel yöntem karşılaştırıldığında, genellikle nitel araştırmalarda yöntem endişesinin daha az olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında; nicel yöntemin hipotez test eden, ölçme sayma, analiz etme ve istatistiki değerlendirmelere ağırlık veren yönü, nitel yöntemin hipotez üreten, sosyal aksiyonun fonksiyon ve anlamlarını şartları içinde anlamaya, gözlem ve katılıma dayanan özellikleri bir karşıtlık oluşturuyor görünümündedir (Rienharz 1992'den akt. Kümbetoğlu 2017, s.62).

Bunların sonucunda nitel araştırmalarda sayılardan çok sözlerin, deney ve ölçümden çok gözlem ve yorumun, davranış ve tutumların kendilerinden çok anlamlarının önemli oluşu, bu yöntemi kadın araştırmalarında ön plana çıkarmaktadır. Bu açılardan bakıldığında, araştırmanın konusuna göre niteliksel araştırma yönteminin seçilmesi daha uygun görünmektedir.

Araştırma kapsamında kaynak taraması tekniği kullanılmış ve ikincil verilerden faydalanılmıştır (Coşkun, Altunışık, Bayraktaroğlu ve Yıldırım 2015, ss. 65-77). Bu doğrultuda çalışma kapsamında bilimsel nitelikli kitaplar, süreli yayınlar, tezler, bildiri ve tebliğler, gazete yayınları ve internet sitelerinden faydalanılmıştır. Bununla birlikte Bahçeşehir Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve İktisadi Maliye Okul Komutanlığı (Kenan Evren Kışlası) kütüphanelerinden de yararlanılmıştır.

Çalışmada, araştırmayı gerçekleştiren kişinin yabancı dil sınırlılığı sebebiyle genel olarak Türkçe literatür içerisinde yer alan çalışmalardan faydalanılmış olup, bu durum ise çalışmanın temel sınırlılığını teşkil etmektedir.

Literatürde kadınların siyasete katılımına yönelik olarak gerek Türkiye gerekse de başka ülkeler veya dünya geneli ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte bir kısım çalışmada siyasal katılıma etki eden faktörlerin analizleri yapılmış durumdadır.

Gökçimen (2008) Türk kadınının siyasal katılımının düşük olmasının toplumsal, kültürel ve ekonomik yapıdan kaynaklanan sebepleri olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda kadınlara yüklenmekte olan geleneksel rollerin, kadınların siyasal katılımı konusu ile bağdaşmadığına dair toplumda genel bir kanı bulunduğunu ifade etmiştir. Yeter (2016) Türklerin Müslümanlığı kabulünün ardından, Türk toplumunun ataerkil bir yapıya sahip olmasının da etkisiyle, kadın-erkek eşitliğine ilişkin yapılan yorumların ataerkil görüş çerçevesinde yoğunlaşmış olduğunu ve bu neticede kadınların siyasi hak ve sorumluluklarını kaybettiklerini savunmuştur.

Öztuna (2004) Türk kadınının siyasal katılımının İslam dini sebebiyle olumsuz etkilenmiş olduğunu belirtmektedir. Buna paralel olarak Unat (1982) ise İslam dini ile Arap kültürünün, Türk kadınlarının sosyal statülerinin ve haklarının sınırlandırılmasına sebebiyet verdiğini, bu sebeple de kadınların zaman içerisinde kamusal alandan uzaklaştığını ifade etmektedir. Bahsi geçen görüşlere karşıt olarak Ortaylı (2001) Türk toplumunun Anadolu'da yerleşik hayata geçmesi neticesinde kadınlar ve erkekler için ayrı yaşam alanları oluştuğunu belirterek, kadınların kamusal alandan soyutlanmalarını coğrafya ve yerleşik hayata geçme faktörleri ile ilişkilendirmektedir. Doğan (2001) da benzer bir şekilde yerleşik yaşama geçilmesi neticesinde bu yeni yaşam kültürünün bir sonucu olarak kadınların kamusal alandan uzaklaşmış olduklarını, bu durumun oluşmasında İslam dininin de belirli bir etkisi bulunduğunu ifade etmektedir.

Bu tez çalışmasında Dünyada ve Türkiye'de kadınların siyasete katılımları hususunda etkili olan faktörler incelenmiştir. Çalışma, 2000'li yıllarla birlikte, halen düşük seviyede olsa da, kadınların siyasal katılımlarında yaşanan artışın ve bu zamana kadar kadınların siyasette zayıf bir şekilde yer almalarının nedenlerini araştırması hususunda önem arz etmektedir. Bununla birlikte çalışma kapsamında Türkiye'de kadınların siyasal yaşama katılma süreçleri de incelenmekte olduğundan, kadınların siyasetteki yerlerinin neden düşük seviyede olduğuna ilişkin tarihsel süreç de sunulmaktadır.

2. KADIN VE SİYASET

Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde halen kadınların, erkeklerin sahip oldukları haklara sahip olamadıkları bilinmekle birlikte, siyasete katılımları hususunda da engellendikleri, siyasi katılıma yönelik hakları bulunmadığı görülmektedir. Kadınları siyasi katılım başta olmak üzere erkekler ile eşit olarak değerlendiren ülkelerde ise kadınların siyasete katılımlarının gerçekleşebilmesi oldukça uzun bir süreç almıştır.

Demokrasi ve eşitliğin ortaya çıkması hususunda oldukça önemli bir faktör olan kadınların siyasete katılma hakkını elde etmeleri konusunun detaylı olarak incelendiği bu bölümde, öncelikle siyaset ve siyasi katılım kavramları incelenecek olup, ardından kadınların özgürlük ve eşitlik mücadeleleri ile siyasette yer alma çabaları ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

2.1 SİYASİ KATILIM VE KADINLARIN SİYASİ KATILIMI

Siyaset, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Siyaset kavramına yönelik en eski tanım, devlet yönetme sanatı ya da devlet etrafında ortaya çıkan yönetim etkinliği şeklindedir (Taşkın 2014, s. 25). En geniş anlamıyla ise siyaset, insanların yaşamlarını düzenlemekte olan genel kuralların yapılması, korunması ve değiştirilmesi hususunda gerçekleştirilen faaliyetlerdir (Heywood 2015, s. 22).

Siyaset gündelik yaşamın içerisinde yer almakla birlikte, henüz insanlığın ilkel dönemlerinde dahi siyasetin var olduğunu söylemek mümkündür. Devletler ortaya çıkmadan önce insanlar arasında örgütlü yapılanmalar mevcut bulunmamasına karşın, insanlar farklı fikirler ve eğilimleri sebebiyle çeşitli güç mücadelelerinde bulunarak siyasi ilişkiler içerisinde bulunmuşlardır (Akyüz 2009, s. 95).

Siyasetçiler bakımından toplumu yönetme maksadıyla iktidarı ele geçirme veya iktidardan pay alma ve iktidarı elde tutabilme sanatı şeklinde tanımlanabilen siyaset; toplum bakımından ise iktidarın kaynağı ve iktidarı kullananların iktidarı ele

geçirmeleri ile bunu kullanmaları esnasındaki meşruiyet durumları, siyaset sahasının kimlere ve ne kadar açık olduğu, bu sahada konumlandırılan mekanizmaların işleyiş biçimleri, yönetimin değiş(tiril)ebilirliği vb. oldukça geniş kapsamlı ve karmaşık yapılı hususları içermekte olan sosyal bir olgu niteliğine sahiptir (Altındal 2009, s. 352).

Siyaset veya politika kavramı Yunanca'da kent devleti manasına gelen "Polis" sözcüğünden gelmektedir (Göze 2015, s. 1). Zaman içerisinde bu sözcükten, devlet ve kent işleri ile ilgili her şeyi kapsayan "Politikos" sözcüğü türemiştir. Sözcük, Latince'ye ise "Politicus" olarak geçmiş olup, zamanla Fransızca dilinde "Politiques", İngilizce dilinde ise "Politics" ismini almıştır (Taşkın 2014, s. 25).

Arapça dilinde köken itibariyle seyislik, at idare etme anlamlarına sahip olan "siyaset" kelimesi, İslam dünyasında ise zamanla hükmetme, yönetme sanatı, becerisi anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Taşkın 2014, s. 25).

Aristo'ya göre siyaset, en yüksek iyiyi ve iyi yaşamayı hedefleyen devlete ilişkin bütün faaliyetlerdir. Batı dillerinde yazılan sözlüklerde 13. yüzyıl içerisinde kullanılmaya başlanan siyaset sözcüğü devlet yönetimi manasında kullanılmış olup, 20. yüzyıl siyaset bilimi kitaplarında ise iyi yaşamayı temine ilişkin devlet yönetimi ile ilintili işler manasında kullanılmıştır (Dursun ve Altunoğlu 2011, s. 4).

Siyaset, bir toplumdaki yönetim gücü olan iktidarın kullanılması suretiyle yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve çatışma durumunda olan çıkarların uzlaştırılması çabasıdır (Dursun 2002, s. 5). Weber'e göre siyaset, devletler arasında veya devlet içerisindeki gruplar arasında gücü paylaşmaya ya da gücün dağılımını etkilemeye çalışmaktır (Akyüz 2009, s. 95).

Siyaset, bireylerin toplum şeklinde yaşamlarını sürdürmeye başlamaları neticesinde beliren ve farklı toplumlarda farklı süreçler göstermekle birlikte, bireylerin yaşantılarında her daim etkili olmuş ve bu etkinliğini sürdürecektir olan sosyal bir olgudur (Altındal 2007, s. 5).

Siyaset; toplumda çatışma halinde olan çıkarların ortak bir paydada uzlaştırılmasıdır. İnsan, yaratılış gereği sosyal bir varlıktır ve topluluklar halinde yaşar. Bu yaşam tarzının getirisi ise yönetilme ihtiyacı yani siyasettir. Çünkü insanlar her ne kadar beraber yaşasalar da nasıl yaşamaları gerektiği, kimin yönetimde söz sahibi olacağı, yönetimde söz sahibi olanlarının yetkileri, hak ve hürriyetler konusunda tam bir uyumsuzluk ve fikir ayrılığı içindedirler. İşte tam bu noktada yaşanan fikir ayrılıklarını çözmek için devreye siyaset girer.

Siyasal katılım ise, devletin çeşitli kademelerindeki karar ve uygulamaları etkileme maksatlı gerçekleştirilen her türlü eylemdir (Kışlalı 2003, s. 219). Başka bir ifade ile siyasal katılım modern, demokratik, endüstriyelleşmiş toplumsal yapıların bir göstergesi konumunda olan ve toplumu meydana getiren bireylerin siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyici bir kavram niteliğindedir (Kapani 2006, s. 144).

Kalaycıoğlu'na (1983) göre siyasal katılım, bireyin otonom şekilde yapmakta olduğu tercihler ve aldığı kararlar neticesinde siyasal karar alma mercilerine gelecek olanları ya da bu mercileri elinde bulunduranları etkilemek için gerçekleştirdikleri eylem ve faaliyetler bütünüdür. Siyasal sistem içerisinde yurttaşların doğrudan veya dolaylı şekilde yöneticilerini seçme, bireysel ve toplumsal çıkarlar bağlamında siyasal kararları etkileme maksadıyla gerçekleştirdikleri eylemlerin bütünü siyasal katılım şeklinde ifade edilebilmektedir (Çağlar 2011, s. 57).

Siyasal katılım, mevcut siyasi alan içerisinde, bu siyasi alanın mekanizmaları ile iktidarı elinde bulunduranların bütün toplumsal kesimler ve bireyler arasındaki karşılıklı etkileşim hareketlerinin tümünü içermektedir. Siyasal katılımın varlığı ve etkililiği, iktidarın kaynağını toplumun oluşturması ile birlikte toplumun istekleri doğrultusunda meşruiyeti her kesimce kabul edilen kurallar içerisinde değiştirilebilir bir yapıda toplumun emaneti olmasına bağlı olmaktadır. İktidarın mülk şeklinde değerlendirildiği ve iktidara sahip olanın belli bir kişi veya kesim olduğu toplumsal yapılarda, katılımcıların siyaseti ve iktidarı etkileyebileceği etkin bir siyasi katılımından bahsetmek mümkün değildir. Bu bağlamda etkin bir siyasi katılımından söz edebilmek için; iktidarı

elinde bulunduranların yetki ve görevlerinin sınırlarının çizilebilmesi, yönetimin çalışma usul ve esasları ile yetki ve sorumluluklarının belirlenebilir ve denetlenebilir olması gerekmektedir (Altındal 2009, s. 352).

Günümüzde bireylerin ve toplumların siyasi katılıma yönelik görüşleri genel olarak kısıtlı/dar olmakla birlikte, siyasi katılım yalnızca bir oy verme olarak düşünülmekte, halkın oyları ile seçilen meclisler iktidara tabiymiş gibi görülmektedir. Bu durumda da iktidarlar çoğunlukla denetlenememektedir. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşlarının yaygınlığının ve gücünün sınırlı derecede kalması da iktidarların denetlenmesinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Böylesine bir ortam içerisinde ise kadınların siyaset sahasında seçilme haklarını kullanabilmeleri, kadın sorunlarını gündeme getirebilmeleri, daha kadınsı bir siyaset mekanizmasının uygulanabilirliği oldukça zor olmaktadır (Yeğenoğlu 2007).

İlkel toplumlarda temel yasalardan biri olan eşitlik, yalnızca erkekler arasında geçerli kılınmıştır. Bu toplumların hemen hemen tamamında kadının statüsü erkeğe göre aşağı bir konumda olup, kadınlar değiş-tokuş edilen bir eşya şeklinde algılanmıştır. Bu durum da ataerkil toplum yapısının oldukça eski dönemlere uzanmakta olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte insanlık tarihinin ilkel dönemlerinde çeşitli anaerkil toplum yapıları da bulunduğu üzerine çalışmalar yapılmıştır. Özellikle soy zincirinin kadına göre belirlenmekte olduğu anasoylu toplumların anaerkil unsurlar taşımakta oldukları kabul edilmektedir. Devletlerin kurulmaya başlanması, düzenli orduların kurulması ve yeni ekonomik düzen içerisinde erkeklerin egemen duruma gelmesi neticesinde ise toplumların ataerkil yapıyı kabullenmiş oldukları görülmektedir (Uygun 2015, ss. 31-33). Bu ataerkil toplum yapısına dayalı geleneksel yaşam biçimi yüzyıllar hatta binyıllar boyunca süregelmiştir.

Geçtiğimiz yüzyılda ise geleneksel yaşam biçimi yerini modern yaşam biçimine bırakmış olmakla birlikte, kadının statüsünün de yeniden belirlenmesi gereksinimi ortaya çıkmıştır. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren feminist bilincin ve hareketlerin gelişmeye başlaması neticesinde erkeklerle olan eşitsizliğinin iyice farkına varmaya başlayan kadınlar, daha liberal ve demokratik yönelimler sergilemişlerdir. Seçme ve

seçilme hakkına ilişkin olarak kanun metinlerinde gerçekleştirilen eşitlikçi düzenlemeler ile birlikte kadınların siyasal katılımları teşvik edilmiştir (Turan 1996, s. 8).

Siyaset de dahil olmak üzere toplumsal yaşamın bütün alanlarında genel olarak erkek egemen bir yapılanma bulunduğu görülebilmektedir. Ülkelere ve kültürlere göre farklılaşmalar görülüyor olsa da, hemen tüm alanlarda erkek egemen anlayışlar, değerler, ilkeler ve kurumlar öne çıkmaktadır. Erkek egemenliği siyasi alanda kendisini daha fazla göstermekle birlikte, siyasetin bir erkek işi olduğu, başarılı kadın siyasetçilerin ise erkekler gibi siyaset yapmaları halinde bu başarıyı elde edebildikleri siyasi aktörler tarafından sıklıkla paylaşılmaktadır (Demir 2002, s. 6).

2.2 TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI VE SİYASİ KATILIM İLE İLİŞKİSİ

Toplumsal cinsiyet kavramı en başta erkek ve kadın cinsleri arasındaki farklılıkların sadece biyolojik bakımdan yapılan tanımlamalarını genişletmek üzere ortaya atılmış olup; kavram, erkek ve kadın arasındaki farklılıkların sadece biyolojik farklılıklardan ibaret olmadığını belirtmekte ve bu biyolojik farklılıklar sebebiyle ortaya çıkan sosyokültürel değerlerin oluşturduğu farklılıkları da işaret etmek için kullanılmıştır (Dedeoğlu 2015, s. 3). Toplumsal cinsiyet kavramına yönelik literatürde pek çok tanımlama bulunmakla birlikte, kavrama ilişkin en çok kullanılan anlam, erkek ve kadın cinsleri arasındaki ilişkinin toplumsal biçimde örgütlenmesini belirtmektedir (Scott 2007, s. 3).

Toplumsal cinsiyet kavramı tarihte ilk defa Robert Stoller tarafından kullanılmış olup, Stoller 1968’te yayımlanmış olduğu “Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet” adlı çalışmada erkek ve kadın cinslerini birbirlerinden ayırmak için bu kavramı kullanmıştır (Bayhan 2012, s. 160). Toplumsal cinsiyet kavramı literatüre ise AnnOakley tarafından kazandırılmış olup, Oakley’e göre cinsiyet kavramı erkek-kadın ayrımını biyolojik açıdan anlatmakta, toplumsal cinsiyet kavramı ise erkeklik ve kadınlık arasındaki cinsiyet kavramına bağlı toplumsal eşitsiz bölünmeyi anlatmaktadır (Marshall 2014, s. 98).

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların yalnızca biyolojik farklılıklar kapsamında açıklanamayacağını ileri sürmektedir, çünkü toplumsal cinsiyette, kadın ve erkeklere toplum tarafından verilmekte olan birtakım roller bulunmaktadır (Karadoğan-Doruk 2005, s. 161). Toplumsal cinsiyet; erkek ve kadının birer birey biçiminde içinde yer aldıkları toplumda sahip oldukları statülerini, rollerini, görev ve sorumluluklarını, bununla beraber toplumun da bireye olan bakışını, algısını ve bireylerden beklentilerini içermektedir (Sancar, Acuner, Üstün ve Bora, 2006: 11).

Feminist teorilere göre fiziksel ve biyolojik farklılıkların, kadınlar ve erkekler açısından farklı toplumsal roller üstlenmelerini gerektirmediğini, cinsel olarak farklı olmanın sosyal ve siyasi bir anlamının olmadığını vurgulamaktadır. Feminizm karşıtı teoriler ise, genel olarak cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında bir farkın olmadığını belirtmektedir (Heywood 2015, s. 284).

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin beklentilerini, değerlerini, imajlarını, davranışlarını, inanç sistemlerini ve rollerini tanımlayan fikirlerin, sosyal yapılanmasıdır. Farklı kültürlerin toplumsal cinsiyet hakkında, kadın ve erkek için neyin uygun olduğu ve neyin olması gerektiği üzerine farklı fikirleri vardır. Toplumsal cinsiyet kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir.

Cinsiyet faktörü, siyasal katılımı etkileyen önemli bir faktör niteliğindedir. Siyasal davranış konusunda gerçekleştirilen pek çok araştırmanın sonuçlarına göre, hemen hemen tüm toplumlarda kadınların siyasal yaşama erkeklerden daha az bir oranda katılmakta oldukları görülmektedir (Arslan 2012, s. 24).

Siyaset her daim bir erkek işi şeklinde algılanmış olmakla birlikte, kadınlar siyaset sahnesinde yer alabilmek üzere tarih boyunca çeşitli engellerle karşılaşmışlardır (Tokgöz 1979, s. 15). Bu sebeple de halen günümüzde siyaset sahasında kadınların sayısı ve oranı, erkeklere göre oldukça düşük düzeydedir. Kadınların siyasi katılımlarının bu derece düşük olmasının temel sebebi olarak ise toplumsal işbölümü gösterilmektedir. Toplumsal işbölümü içerisinde kadınlara tarihsel süreç içinde yalnızca iyi eş, iyi ev kadını, iyi anne rolleri yüklenmiş ve kadınlar bu şekilde sadece özel alanla

sınırlanırken, kamusal alandan uzak tutulmuşlardır. Kamusal alan ise sadece erkeğe has olarak kurgulanmıştır. Bu sebeple de kadınlar edilgen ve pasif bir duruma getirilirken, hemen her konuda ve alanda karar verici konumda ise erkekler bulunmuştur. Bu doğrultuda erkekler ataerkil toplum yapıları içerisinde özne, kültür, akıl, bilim ve kamu ile özdeşleştirilirken; kadınlar ise nesne, doğa, duygu, bilim dışı ve özel alan ile özdeşleştirilmiştir. Bu durum ise erkeklerin olumluluklarla, kadınların ise olumsuzluklarla, niteliksizliklerle eşleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Bu durum da kadınları toplum içerisinde her türlü faaliyetten yoksun bırakmakla birlikte, siyaset sahnesinde bulunan iktidarı elde etme çabasında kadına yer vermemektedir (Habermas 1997, s. 22).

Kadına atfedilen geleneksel ev hanımlığı ve annelik rollerine ek olarak tarih boyunca kadınların eğitim ve sosyal güvenlik imkanlarının sınırlı tutulması, toplumsal baskılar ve ekonomik yetersizlikler gibi sosyokültürel engeller kadınların siyasette ve siyaset içerisinde erkekler ile eşit şekilde yer alabilmesini de engellemiştir (Çelebi 1990, s. 27). Kışlalı (2003, s. 224) da kadının çocuk doğurma ve ev işlerini idare etme konusundaki görevlerinin kadını eve hapsedmekte olduğunu ve bu şekilde siyasi olayların kadının ilgi alanı dışına itilmekte olduğunu belirtmektedir.

2.3 KADINLARIN EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK MÜCADELELERİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Çalışma kapsamında kadınların eşitlik ve özgürlük mücadeleleri incelenirken, kadınların toplumsal ve siyasal durumları İlkçağ ve Ortaçağ dönemi, Rönesans ve Reform hareketleri sonrası dönem, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrası dönem şeklinde üç döneme ayrılarak açıklanmaktadır.

2.3.1 İlkçağ ve Ortaçağda Kadınların Toplumsal ve Siyasal Durumu

İlk insanlar herhangi bir emek harcamaksızın doğanın sunduklarından faydalanarak ve toplayıcılık yaparak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Zaman içerisinde ise insanın kendini geliştirmeye başlaması neticesinde doğanın sundukları ile yetinilmeyip, insanlar doğayı

değiştirmeye başlamışlardır. Doğada bulunan hayvanların avlanması ve evcilleştirilmesi, çobanlık, silah yapımı, el sanatları, tarım aletleri yapımı gibi işler erkeklerin alanı içerisine girmiştir. Kadınlar ise bu işlerin uzağında kalırken, bu süreçte kadınlar ve erkekler arasında günümüze değin süregelen eşitsizliklerin temelleri atılmıştır (Bebel 1978, s. 35).

Avcı niteliğindeki erkek ve toplayıcı niteliğindeki kadın arasında yapılan işbölümü erkeğin lehine bir durum yaratırken, erkek ev yönetimi açısından da kadına hakim olan güç durumuna gelmiştir. Oluşan eşitsiz işbölümü ve eşitsiz paylaşım cinsler arasındaki sömürüyü, tahakküm ilişkilerini ve özel mülkiyeti beraberinde getirmiştir (Marx, Engels ve Lenin 2006, s. 16).

Henüz ilkçağ toplumlarında kadınlar, erkeklere göre hukuki bakımdan düşük bir statüde görülmüşlerdir (Uygun 2015, s. 31). Bunun sebebi olarak ise kadının kötülüğü sembolize etmekte olduğu belirtilmektedir. Orta Çağ Avrupa'sında kadınlar, erkeklerin türlü zulümlerine uğramış olup, pek çok kadın cadılık suçlaması ile yargılanarak yanarak katledilmiş, hiçbir kimse veya kuruluş ise bu katliamlara karşı çıkmamıştır (Alkan 1981, s. 2).

İnsanlık tarihinde ilk mal edinme konularının ilkel aletler, hayvanlar, kadınlar ve köleler üzerinde olduğu bilinmektedir. Sümerlerde kadınlar yalnızca cinsel sebeplerle faydalanılan varlıklar olarak görülmüştür. İnsanlığın bu ilk dönemlerinde kadın bir eşya ile aynı statüde değerlendirilirken, bu doğrultuda ataerkil gücün henüz siyasi kurumlar toplumlarında yerleşmemişken kendini göstermiş olduğu ifade edilebilmektedir (Uygun 2015, s. 29). Hammurabi Kanunları'na göre Mısır'da kadınlar hakların öznesi olarak değil, bir objesi olarak görülmüştür. Hindistan'da 14. yüzyıla kadar, ölen erkeklerin eşleri elbiselerini giyip takılarını takarak yakılmaya devam etmiştir (Berktaş 2012, s. 255).

Demokratik Antik Yunan'da kadının yaşam alanı ev ile sınırlandırılmıştır (Kia-Akkaya 2015, s. 7). Bununla birlikte kadınların siyasal katılım hakları bulunmamaktadır. Kadınlar saygıdeğer bir varlık olarak görülmekle birlikte, diğer mal ve eşyalar gibi

miras bırakılabilmekte veya başka birine bağışlanabilmektedir (Gündüz 2012, ss. 135-136).

Roma İmparatorluğu döneminde kadınlar aile yaşamı açısından kutsal olarak görülmekle birlikte, toplumsal yaşam bakımından ise edilgen bir statüye sahiptir. Kadınlar evlenmelerinin ardından kocalarının malı, eşyası olarak görülmüş olup, ancak imparatorluğun sonradan dönüştüğü cumhuriyetin son dönemlerinde kadınların toplumsal yaşamdaki rolü ve hukuki konumu tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde aynı zamanda kadınlar ticari yaşamda görülmeye başlanmış, ancak kadınların elde etmiş olduğu haklar, eğitim yetersizliği nedeniyle düzgün bir şekilde kullanılamamıştır. Bunun yanında Roma'da kadınların siyasal katılımlarının ve kamusal diğer haklarının bulunmadığı, herhangi bir idari görev alamadıkları da ifade edilebilmektedir (Köse-Marduç 2015, s. 23).

Ortaçağ Avrupa'sında kadın aynı Antik Yunan'da olduğu gibi erkeğe nazaran aşağı bir konumda görülmektedir. Ancak kadınlar bu dönemde erkeklerin egemen olduğu dünyadan tamamıyla soyutlanmış bir durumda bulunmayıp, sosyal statüleri göz önünde bulundurulmaksızın yaşadıkları evin bekçisi ve düzenleyicisi olarak görülmüşlerdir (Kia-Akkaya 2015, s. 14).

2.3.2 Rönesans ve Reform Hareketleri Sonrası Kadınların Toplumsal ve Siyasal Durumu

Eşitlik ilkesinin genel olarak 15. ve 16. yüzyıllarda ortaya çıkmış olduğu söylenebilmektedir. Bu dönemde Avrupa kıtasında kurulan krallıklar, derebeyliklere ve Katolik Kilisesi'ne karşı mücadele ederken, bir yandan da kıtada ticari hayatın yaygın hale gelmeye başlaması neticesinde güçlenmiştir. Ticaretin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan burjuvazi sınıfı ise, toplumsal sınıflar arasında sosyal, ekonomik, siyasi ve hukuki açılardan oldukça önemli farklılıklar bulunduğundan, krallıkların hukuksal ve siyasal düzenleri kapsamında yer bulamamışlardır. Bununla birlikte burjuvazi sınıfı, kendisinin de ülke yönetiminde söz sahibi olabilmesi için, eşitlik ve özgürlük ilkelerine dayalı bir düzen oluşturulması hususunda krallıklara baskılar gerçekleştirmeye başlamıştır. Aynı

dönemde Avrupa’da Rönesans ve Reform hareketleri gerçekleşmiş ve bu şekilde laik değerler ile aklın üstünlüğüne önem veren yeni bir düşünce sistemi kendisini göstermiştir (Altınordu 2012, s. 10).

Aklı, özgürlüğü, laikliği ön planda tutan yeni insan kavramını sunan Rönesans ve yozlaşan Hıristiyanlık dinini yeniden düzenleme amacı taşıyan Reform hareketleri neticesinde ahlaki ve toplumsal standartlar konusunda birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu doğrultuda kadınların toplumsal statüleri ve haklarına ilişkin de çeşitli görüşler sunulduğu görülmektedir. Bu dönemin kadın konusundaki algısına bakıldığında ise, poligaminin halen savunulmakta olduğu, kadınların halen ikinci sınıf insan olarak değerlendirildiği, evli kadınların miras hakkının bulunmadığı, erkeklerin eşlerini rahatça dövebildiği ve kadınların bu kötü muameleyi geçerli bir boşanma sebebi olarak gösteremediği görülmektedir (Smith 2001, s. 65).

Rönesans ve Reform hareketleri bireyciliği ön planda tutarken, kadın ve erkeklerin herhangi bir cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin gelişebilmelerine olanak tanıyan bir dönemin yaşanmasını sağlamıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere Rönesans ve Reform hareketleri sürecinde de kadının statüsü ve haklarına ilişkin hemen bir hareketlenme yaşanmamış olup, zaman içerisinde kadınların yükselişi kendini göstermeye başlamıştır. Bu yükseliş durumuna erkek tarafından tepkiler gelmesi neticesinde ise kadınlar tarihte ilk defa örgütlenme sürecine girmişlerdir. Ancak kadınların hakları ve hukuki statüleri hususunda gelişmeler yaşanması için Sanayi Devrimi’ni beklemek gerekmiştir (Suğur, Demiray, Eşkinat ve Ağaoğlu 2009, s. 40). Çünkü kadınlar Rönesans ve Reform döneminde düşünsel anlamda ulaşılmış olan eşitlikçi gelişmelere etkin bir şekilde ayak uydurmayı başaramamışlardır (Doğan 2009, s. 56).

2.3.3 Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi Sonrası Kadınların Toplumsal ve Siyasal Durumu

Cinsiyet eşitsizliğine yönelik mücadele vermek amacıyla başlatılan feminist hareketlerin ilk olarak hangi tarihte ortaya çıkmış olduğuna ilişkin literatürde farklı tarihlerden bahsedilirken, genel olarak ise feminist hareketin 17. yüzyıl içerisinde başlatılmış

olduğu ifade edilmektedir. İngiltere topraklarında feodalizmin yıkılması ve kapitalist ekonomik sistemin gelişmeye başlaması, Sanayi Devrimi'ne giden süreci hızlandırırken, kadınlar ise bu kapitalist sistem içerisinde kendilerine hemen yer bulamamış olup, zaman içerisinde sisteme isyan eden ve kendini toplum içerisinde dışlanmış olarak hisseden orta sınıf kadınların tepkileri kendisini göstermeye başlamıştır (Çaha 1996, ss. 42-43).

Rönesans ve Reform hareketleri sürecinde ön plana çıkmaya başlayan bireycilik olgusu, 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali neticesinde giderek zirveye çıkarken, bu dönemde ortaya çıkan aydınlanma sürecinde kadın haklarına ilişkin bilinçli bir mücadele de kendini göstermeye başlamıştır (Göze 2015, s. 245). Kadınların erkekler ile eşit olduğu fikrinin ve neticesinde esas feminist hareketlerin de Fransız İhtilali sonrasında kadınlara siyasi ve sosyal alanda yer verilmemesi üzerine ortaya çıkmış olduğu belirtilmektedir (Çaha 1996, s. 43; Dürbin 2012, s. 20).

17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da var olan totaliterliğe, feodal toplumsal yapıya ve baskıcı Katolik kilisesine karşılık ortaya çıkan özgürleşme hareketi, Aydınlanma Çağı şeklinde ifade edilmektedir. İnsan aklının ve düşüncesinin ön planda tutulduğu Aydınlanma Çağı'nda temel felsefe, özgürleşme çerçevesinde şekillenmiştir (Aslan ve Yılmaz 2001, s. 95). Bununla birlikte Aydınlanma Çağı; akıl, birey, insan hakları, laiklik, demokrasi, eşitlik, bilimsel düşünce vb. kavramların da ortaya çıkmasına öncülük etmiştir (Göze 2010, s. 46).

18., 19. ve 20. yüzyılda gerçekleştirilen kadın hareketleri, başta siyasi olmak üzere erkeklerle eşit vatandaşlık hakları için mücadele vermiştir. Fransa'da Olympe de Gouges isimli kadın 1793 yılında kadın haklarına yönelik bildirimler yayımladığından idam edilirken (Donovan 2013, s. 15), Susan Anthony ise 1872 yılında oy kullandığı gerekçe gösterilerek, seçim yasalarını ihlal etme suçundan tutuklanmıştır (Türk 2010, s. 32).

Fransız İhtilali neticesinde başlayan kadın hareketi, Fransa'dan başlayarak bütün Avrupa'yı etkilemiştir. İngiltere'de Mary Wollstonecraft, Harriet Taylor, Emmeline

Pankhurst ve kızları kadın hakları hususunda önemli çalışmalarda bulunmuşlardır (Türk 2010, s. 35). Bahsi geçen feminist yazar ve düşünürler, kadınların da erkekler gibi akla ve entelektüel kapasiteye sahip olduklarını, bu sebeple de aynı eğitim olanaklarından faydalanmaları, aynı medeni ve siyasi haklardan faydalanmaları gerektiğini savunmuşlardır (Öztürk 2012, s. 7).

Fransız İhtilalinde, kitle eylemlerinin aktif bileşeni olan kadınlar, özgürlük ortamları yaratılmasında belirleyici oldukları gibi bu ortamları kullanma, konusunda da girişken ve mücadeleci olmaya başlamışlardır. Bununla birlikte ihtilal süreci, kadınların bilinçlerinde önemli sıçramalara yol açmıştır. Bu açılarından bakıldığında Fransız İhtilalinin, kadın hakları tarihi bakımından önemli dönüm noktalarından biri olduğu söylenebilir.

Kadınlar tarihsel süreç içerisinde ciddi toplumsal ve/veya siyasi olaylar sırasında aktif, etken ve örgütlü bir şekilde rol oynamış olup, Fransız İhtilali süreci ve sonrasında da tüm engellemelere ve kısıtlamalara rağmen bu aktifliklerini sürdürme çabası içerisinde olmuşlardır. Kadınlar tarafından aktif ve örgütlü bir şekilde yer alınan önemli tarihsel olaylar şu şekilde özetlenebilmektedir (Yalçındağ-Baydemir 2009, ss. 108-110);

- a. 5 Ekim 1789: Fransa'da küçük bir kız çocuğunun başlatmış olduğu ekmek ayaklanması, oldukça kalabalık bir kadın topluluğunu peşinden sürüklemiştir.
- b. 21-22 Ekim 1789: Versailles, Fransa'da gerçekleşen ekmek ayaklanması kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir.
- c. 25 Şubat 1793: Sabun fiyatlarını yüksek bulan çamaşırcı kadınlar Fransa'da dükkanları basarak, sabunların kendi istedikleri fiyattan satılmasını istemişlerdir.
- d. 15 Eylül 1845: Batı Pensilvanya'da bir iplik fabrikasında çalışmakta olan 1500 kadın işçi, çalışma sisteminin haftada 6 güne ve günde 10 saate indirilmesi için grev yapmıştır.
- e. 14-15 Temmuz 1848: Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) feminizm hareketi ilk toplantısını gerçekleştirmiştir.
- f. 1864: Uluslararası İşçi Birliği kurulurken, birliğin konseyi kadınların üyeliğe kabulünü onaylamıştır.

- g. 1866: ABD’de Ulusal Emek Birliği kurulurken birlik, eşit ücret ödenmesi ve kadınların lider konuma gelmesini ortaya atan ilk örgütlenme olmuştur.
- h. 1888-1889: Sendikalara binlerce kadın katılmıştır.
- i. 1895: Clara Zetkin, Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin (SPD) ulusal sekreterliğine seçilmiştir.
- j. 1 Mayıs 1900: İngiltere’de kadınların oy hakkı için Lancashire’da dilekçe kampanyası başlatılmıştır.
- k. 18 Mart 1901: 29.359 kadının imzası bulunan dilekçe, Avam Kamarası’na teslim edilmiştir.
- l. 1905: Rusya’nın Moskova, Petersburg, Minsk, Yamta, Saratov, Vilna ve Odessa şehirlerinde ilk kez kadın hakları mitingleri düzenlenmiştir.
- m. 1906: Londra’da ilk oy hakkı gösterisi yapılmıştır.
- n. 1907: Almanya’nın Stuttgart şehrinde 15 ülkeden 59 kadının katıldığı ilk Sosyalist Kadınlar Uluslararası Kongresi toplanmıştır.
- o. 1908: Almanya genelinde kadınların siyasi partilere üye olması kabul edilmiştir.
- p. 15 Temmuz 1908: Londra’da gerçekteştirilen kadınlara oy hakkı eylemlerine 20 bin kişi katılmıştır.
- q. 19 Temmuz 1908: İngiltere Manchester Heaton Park’ta 150 bin kişilik bir eylem gerçekteştirilmiştir.
- r. Aralık 1908: 1. Tüm Rusya Kadın Kongresi toplanmıştır.
- s. 21 Haziran 1909: Londra’da 500 bin kişinin katılımıyla kadınlara oy hakkı için eylem yapılmıştır.
- t. 1910: Kopenhag’da 2. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Kongresi toplanmıştır. Kongrede Clara Zetkin tarafından 8 Mart’ın Uluslararası Kadınlar Günü şeklinde benimsenmesi önerilmiştir.
- u. 1913: Rusya’da bir tekstil fabrikasında çoğu kadınlardan oluşan 2000 civarında işi ücret artışı, ücretli hamilelik izni, çamaşırhane gibi taleplerinin karşılanması için grev yapmıştır.
- v. 1913: Rusya’da ilk kez kadınlar günü kutlanmıştır.
- w. Mart 1915: Clara Zetkin ve Rosa Lüksemburg tarafından Bern’de I. Dünya Savaşı’na karşı Uluslararası Kadın Konferansı düzenlenmiştir.

- x. 1917: Rusya’da Petrogratlı kadın işçiler tarafından “Ekim Devrimi” başlatılmıştır.
- y. 1918: İngiltere’de 21 yaşındaki erkekler ve 30 yaşındaki kadınlara oy kullanma hakkı verilmiştir.
- z. 1920: Moskova’da 1. Uluslararası Kadın Komünistler Konferansı yapılmıştır.
- aa. 1928: İngiltere’de kadınlara da erkekler gibi 21 yaşında oy kullanma hakkı verilmiştir.

Kadınların haklarına yönelik en önemli dönüşümler Sanayi Devrimi neticesinde yaşanmaya başlanmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte büyük fabrikaların ortaya çıkması, işgücü açığını yaratırken, kadınlar bu fabrikalarda işgücü olarak kullanılmaya başlanmış, bu şekilde kadınlara birtakım haklar tanınmıştır (Konan 2011, s. 160). Kadınlardan bu şekilde ucuz işgücü şeklinde fabrikalarda faydalanılması neticesinde geleneksel aile yapıları da değişime uğramaya başlamıştır. Bu doğrultuda kadınlar, ekonomik ve sosyal değişimler neticesinde kamusal alanda daha aktif şekilde rol almaya başlarken, örgütlü kadın hareketleri de kendisini göstermeye başlamıştır (Belkıs 2015, ss. 20-21). Beauvoir (1980, s. 26) da kadınların bu şekilde aktifleşmesinin, kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmaları ve dışı kapalı aile yapısının değişime uğraması bakımından önemini vurgulamaktadır. Geçtiğimiz yüzyılda yaşanan I. ve II. Dünya Savaşları sürecinde ise kadınların oldukça aktif bir şekilde savaş içerisinde yer almaları neticesinde ise kadının iş hayatı, ekonomi, toplum ve siyaset içerisindeki yeri inkar edilemeyen ve geri dönülemez bir duruma gelmiştir (Belkıs 2015, s. 22).

17. ve 18. yüzyıl boyunca kadının eş ve anne olarak, evine ait olduğu anlayışı neredeyse tüm dünyada kabul gören bir anlayıştı. Fakat 18. yüzyılın ortasından itibaren başlayan tarihsel dönüşümler, başta sanayi devrimi olmak üzere bu anlayışın biçim değiştirmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sanayi devrimi, kadınların iş ile ev yaşamını birbirinden ayırmıştır. Bu süreçte ekonomik olarak özgürleşen ve güçlenmeye başlayan kadınlar, hak arayışlarında daha etkin olmaya başlamışlardır.

Kadın hareketinin ortaya çıkışında temel nokta, özgürlük ve eşitliktir. Kadın hareketi, kadınlar tarafından kendilerine yüklenmiş olan toplumsal rollere ve yaşam biçimlerine

karşı bir başkaldırı şeklinde tezahür etmiştir. Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi neticesinde toplumların özgürlüklerini elde etmeye başladığı, geleneksel yaşam tarzlarından modern yaşam tarzına geçilmeye başlandığı, siyasi ve ekonomik dönüşümlerin ortaya çıktığı 18. ve 19. yüzyılda ideolojisini belirlemiş olan kadın hareketi, bu ideolojiyi feminizm kavramı ile tanımlamıştır (Çakır 1996, s. 18).

Temel olarak 18. yüzyıl içerisinde başlayarak I. Dünya Savaşı sonrasına, hatta 1930'lara kadar uzanan süreç feminist hareketin birinci dalgası olarak kabul edilmektedir (İşler 2004, s. 16). Bahsi geçen birinci dalga döneminde kadın ve erkeğin eşit duruma getirilmesine yönelik çalışmalar yapılırken, kadınlar bu hususta çeşitli kanuni değişimler yapılması talebinde bulunmuşlardır (Yaraman 2010). Bu hak taleplerinden en önemlileri; seçme ve seçilme hakkı, eşit işe eşit ücret, her iş alanında çalışma hakkı ve eğitim hakkıdır (Berktaş 2004, s. 4). Ancak bu dönemdeki kadın hareketlerine karşılık olarak erkekler tarafından da karşıt çeşitli hareketler ortaya çıkmış ve tepkiler sunulmuştur. Netice olarak ise birinci dalga feminist hareketi, yapmış olduğu talepler karşılığında sınırlı birtakım kadın hakları elde etmeyi başarabilmiştir (Donovan 2013, s. 15).

Kadın hareketleri 20. yüzyılın başından itibaren dünyanın pek çok bölgesinde yayılmaya başlamıştır. Avrupa ülkeleri, ABD, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerde oy hakkı ve vatandaşlık haklarından faydalanmak üzere örgütlü çalışmalar başlatan kadınlar, 1915'te Lahey'de düzenlenen uluslararası konferans neticesinde "Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadın İttifakı"nı kurmuşlardır (Altındal 2007, s. 61).

1920 sonrası süreç küresel ekonomik buhran ve II. Dünya Savaşı'nı getirirken, feminist harekette ikinci dalganın ise 1960'lar ile 1980'ler arasında yaşanmış olduğu belirtilmektedir (Yaraman 2010). Bu dönemde de erkekler tarafından oluşturulan karşıt hareketler kendisini şiddetli bir biçimde gösterirken (Donovan 2013, s. 15); gerçekleştirilen çalışmalar milli sınırları aşarak uluslararası boyuta uzanmış ve feminist hareket, kız kardeşliğin evrenselliğine vurgu yaparak mücadelesini devam ettirmiştir (Arman ve Şerbetçi 2012, s. 70). Bu bağlamda birinci dalga ile ikinci dalganın temel

farklılığı da, ikinci dalgada kız kardeşlik anlayışının ortaya atılması ile birlikte ortak kadın kimliğinin ön plana çıkarılması olmaktadır (Altun 2008, s. 64).

1990'lar ile 2000'ler arasındaki süreç ise feminist hareketin üçüncü dalgası şeklinde kabul edilmektedir. Üçüncü dalga döneminde feminizm çalışmaları, kadın merkezilik ve post-modernizm yaklaşımları kapsamında değerlendirilmiştir (Donovan 2013, s. 350). Daha önceki dönemlerde kadın ile erkek arasındaki benzerlik ve farklılıkların belirlenmesine yönelik çalışmalar ağırlık kazanırken, üçüncü dönemde ise toplumsal değişimlerin bireyleri ne şekilde biçimlendirmekte olduğu konusu sorgulanmaya başlanmıştır (Ecevit 2011, s. 42). Bununla birlikte üçüncü dönemde, birinci ve ikinci dönemden farklı olarak kadınlık değerleri, kadın sorunları ve kadın isteklerinin toplumdan topluma farklılaşmakta olduğu düşüncesi doğrultusunda, bahsi geçen konuların her toplumun kendi sosyo-kültürel yapısına göre ayrıştırılıp değerlendirilmesine yönelik gayret sarf edilmiştir (Kozlu 2009, s. 8).

2.4 KADINLARIN SİYASETE KATILIMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kadınlar, tarih boyunca önemli toplumsal ve siyasal mücadelelere son derece aktif bir şekilde müdahil olmuşlardır. Ancak bu mücadelelerin sonrasında yaşanan durgunluk ve yenilenme dönemlerinde ise mücadele dışına itilmişlerdir (Tekeli 1982, s. 69). Bu sebeple kadınların siyasi katılım hakkını elde etmeleri de, diğer hakları elde etmelerinin çok sonrasında mümkün olmuştur (Hammarberg 2012, s. 140). Kadınların başta siyasal katılım olmak üzere erkeklerle eşit haklara sahip olmak üzere verdikleri mücadele, ilk ciddi kadın örgütlenmelerinin görüldüğü Fransız İhtilali'nin üzerinden yüz yıl geçmesinin ardından İngiltere ve Fransa topraklarında kendini göstermeye başlayabilmiştir. Bu sebeple de 19. yüzyıl, kadınların haklarını elde etmeleri için çetin bir mücadele örneği sergiledikleri dönem olmuştur (Say 1998, s. 4).

Kadınların siyasal hayata dahil olabilmeleri süreci, 19. yüzyıl ortalarında gerçekleşen Sanayi Devrimi neticesinde yaşanan toplumsal dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan sınıf mücadeleleri neticesinde başlamıştır. Bu döneme kadar aile içerisinde dahi karar alıcı konumda bulunmayan kadın, yaşanan sınıf mücadelesi ile birlikte hak eksikliğinin

farkına vararak, mülk edinme, ücret, seçme ve seçilme gibi haklar konusunda mücadele vereye başlamıştır (Minibaş 1996, s. 174).

1789 Fransız İhtilali'nin temelini teşkil eden "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" içerisinde yer alan "insan" kavramının yalnızca erkekleri kapsamakta olduğunu fark eden kadınlar, ihtilalin gerçekleştiği dönemde yüceltilen eşitlik, özgürlük ve kardeşlik gibi kavramların kendilerini de kapsamaları hususunda mücadelelere girişmişlerdir (Berktaş 2010). İlk siyasal hak mücadeleleri ise sokak hareketleri ve polis ile çatışma şeklinde gerçekleşmiştir (Say 1998, s. 4).

1830'larda ABD'de kadınların siyasal katılım hakkı elde etmeleri hususunda başlatılan kadın hareketleri neticesinde, dünyada ilk kez 1890 yılında ABD'nin Wyoming eyaletinde kadınlara seçme hakkı tanınmıştır (Say 1998, s. 5). 1920 yılında ise ABD Federal Anayasası'nda yapılan değişiklik ile ABD genelinde kadınlara siyasal haklar tanınmıştır (Hammerberg 2012, s. 140).

Her ne kadar siyasal katılıma yönelik ilk kadın hareketleri ABD topraklarına başlamış olsa da, Yeni Zelanda'nın 1893'te, Avustralya'nın 1902'de, Finlandiya'nın 1906'da, Norveç ve İsveç'in 1913'te, Kanada'nın 1918'de, İngiltere'nin 1928'de, Türkiye'nin 1934'te, Fransa'nın 1944'te, İsviçre'nin ise 1971 yılında kadınlara siyasal katılım hakkı vermiş oldukları ifade edilebilmektedir (Hammarberg 2012, s. 140; Say 1998, s. 5). Ülkelerin kadınlara seçme ve/veya seçilme hakkı tanıdığı tarihler Tablo 2.1'de görülebilmektedir.

Tablo 2.1: Dünyada kadınların seçme ve seçilme hakkının kabul edildiği tarihler

Yıl	Ülke
1788	ABD (seçilme hakkı)
1893	Yeni Zelanda (seçme hakkı)
1902	Avustralya
1906	Finlandiya
1907	Norveç (seçilme hakkı)
1915	Danimarka, İzlanda
1917	Hollanda (seçilme hakkı)
1918	Avusturya, Kanada (seçme hakkı), Almanya, Rusya
1919	Yeni Zelanda (seçilme hakkı), Hollanda (seçme hakkı), İsveç
1920	ABD (seçme hakkı), Kanada (seçilme hakkı)
1928	İngiltere
1930	Türkiye (seçme hakkı), Güney Afrika (Beyazlar)
1931	İspanya
1934	Türkiye (seçilme hakkı), Küba
1944	Fransa, Bulgaristan
1945	İtalya, Japonya
1948	İsrail, Nijer, Kore
1950	Hindistan, Haiti
1952	Yunanistan, Lübnan
1971	İsviçre
1976	Portekiz
1994	Güney Afrika (Siyahlar)
2005	Kuveyt

Kaynak: Inter-Parliamentary Union (IPU), Women's suffrage, <http://www.ipu.org/english/issues/wmndocs/suffrage.htm>

Kadınların siyasete katılım hakkı elde etmelerinin genel olarak ise II. Dünya Savaşı sonlarında gerçekleşmeye başlamış olduğu ifade edilebilmektedir. 19. yüzyılda ABD topraklarında başlayan ve zaman içerisinde Avrupa kıtasına yayılan kadın hareketleri, bu dönemde liberal demokratik anayasalarda önemli değişikliklerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Zabunoğlu 2013, s. 51).

I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ilk hareketlenmeler, II. Dünya Savaşı sonrasında kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlik durumunun önemli şekilde değişmeye başlamasına sebebiyet vermiştir. Ancak her ne kadar başta Avrupa olmak üzere pek çok

bölgede yer alan ülkede kadınların siyasal katılım haklarına yönelik çalışmalar yapılmış olsa da, hukuki bakımdan siyasal katılım hakkını elde eden kadınların meclislerdeki oranı oldukça düşük olarak gerçekleştiğinden, 1945 ile 1970 yılları arasındaki dönem kadın hakları bakımından yavaş geçen bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu durumun temel nedeni 1945-1970 arası dönemde kadınların siyasete yeterli ilgiyi göstermemiş olmalarına bağlanmaktadır. Bununla birlikte, kadınların seçme haklarını kullandıkları, ancak seçilme haklarını ataerkil toplum yapıları sebebiyle kullanamadıkları ve dışlandıkları belirtilmektedir (Köse-Marduç 2015, s. 9).

Kadının statüsü ile ilgili olarak 1946 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konseyi çatısı altında “Kadının Statüsü Komisyonu” kurulmuştur. Bahsi geçen komisyonun gerçekleştirdiği çalışmalar, BM tarafından ilan edilen “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”nin de cinsiyet ayrımı olmaksızın oluşturulmasında etkili olmuştur. Bunun ardından 1952 yılında ise kadınların siyasi hakları ile ilgili olarak BM tarafından “Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme” kabul edilmiş olup, bahsi geçen sözleşmenin amacını ifade eden ilk üç madde şu şekilde oluşturulmuştur (Arslan 2012, ss. 31-32; Aktan 2000);

- i. Kadınlar, hiçbir ayırım gözetilmeksizin erkeklerle eşit koşullar altında bütün seçimlerde oy kullanmaya sahip olacaklardır.
- ii. Kadınlar hiçbir ayırım gözetilmeksizin erkeklerle eşit koşullar altında ulusal yasalarca kurulmuş ve halk tarafından seçilen tüm kamu organlarına seçilme hakkına sahiptirler.
- iii. Kadınların, hiçbir ayırım gözetilmeksizin, erkeklerle eşit koşullar altında ulusal yasalar uyarınca kurulmuş bütün kamu görevlerinde yer alma ve kamu görevlerini yerine getirme hakları vardır.

Kadınların siyasete katılımlarını artırmak üzere 1975 yılında Mexico City’de “Birinci Dünya Kadın Konferansı” düzenlenmiştir. Çeşitli ülkelerden bir araya gelen kadın gruplarının kadın sorunlarına dikkat çekmek üzere 1972 yılında BM’ye başvurması üzerine BM bu konuya kayıtsız kalmamış ve 1975 yılını “Uluslararası Kadın Yılı” ilan ederken, aynı yıl ilk dünya kadın konferansını da gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte

1975-1985 arası dönem BM tarafından “Kadın On Yılı” ilan edilmiştir. Ardından BM bünyesinde Kadının İlerlemesi için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) BM Kadın İçin Kalkınma Fonu (UNIFEM) oluşturulmuştur (Arslan 2012, s. 32).

1979 yılında “BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)” BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Sözleşme kapsamında kadınların siyasi katılımlarına ilişkin şu düzenlemelere yer verilmiştir (Arslan 2012, s. 33);

- i. Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve kamusal olarak seçim yapılan bütün organlara seçilebilmek hakkı,
- ii. Hükümet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı ile kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme hakkı,
- iii. Hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkı.

1980 yılında “İkinci Dünya Kadın Konferansı” Kopenhag’da gerçekleştirilmiştir (Arslan 2012, s. 32). 1985 yılında ise Nairobi’de “Üçüncü Dünya Kadın Konferansı” gerçekleştirilmiştir. Temel olarak eşitliğin, kalkınmanın ve barışın vurgulandığı bu konferansta, kadınların her seviyede karar alma mekanizmalarına katılma gerekliliği dile getirilmiştir (Çadır 2011, s. 26).

1995 yılında Pekin’de “Dördüncü Dünya Kadın Konferansı” düzenlenmiş olup, bu toplantı bir “taahhütler konferansı” niteliği taşımaktadır. Konferans neticesinde hazırlanan Pekin Deklarasyonu; hükümetleri kadının güçlenmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet perspektifinin ana politika ve programlara yerleştirilmesi vb. konularda yükümlü kılarken, eylem platformunun hayata geçirilmesini öngörmüştür. Burada bahsi geçen eylem platformu ise, kadının özel ve kamusal alana tam ve eşit katılımı önündeki engellerin kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi karar alma pozisyonlarında ve mekanizmalarında yer almaları yoluyla ortadan kaldırılabilceğini belirtmiştir. Bu konferansı takiben, gelişmeleri

değerlendirmek üzere 2000 yılında New York'ta “Kadın 2000: 21.Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış” isimli bir özel oturum gerçekleştirilmiştir. Toplantıda devletlerin yasaları uygulamadaki farklılıklarına ve geleneksel kadın rollerinin devam etmekte olduğuna değinilirken, bu sebeple kadınların gerek ulusal gerekse de uluslararası seviyede siyasi temsilinin halen düşük bir düzeyde bulunduğu, ancak karar alıcı pozisyonda bulunan kadınlar arasında işbirlikleri gelişmekte olduğu ifade edilmiştir (Arslan 2012, ss. 33-34).

BM tarafından başta siyasal katılım olmak üzere kadın hakları konusunda yapmış oldukları çalışmaların genel bir özeti Tablo 2.2’de görülebilmektedir.

Tablo 2.2: BM tarafından kadının insan haklarına yönelik yapılmış olan çalışmalar

Yıl	Faaliyet
1946	Kadın Statüsü Komisyonu
1975	Uluslararası Kadın Yılı
1975	BM Birinci Dünya Kadın Konferansı-Meksika
1976-1985	BM Kadın On Yılı
1979	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)
1980	BM İkinci Dünya Kadın Konferansı-Kopenhag
1985	BM Üçüncü Dünya Kadın Konferansı-Nairobi
1993	BM İkinci İnsan Hakları Konferansı-Viyana
1993	BM Genel Kurulu “Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge”
1995	BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı-Pekin
1996	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Odaklı Yaklaşım’ın BM Genel Kurul’unca BM’nin resmi politikası olarak kabul edilmesi
2000	BM Pekin +5 Siyasi Bildirgesi ve Eylem Platformu–New York
2005	BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve BM Pekin +5’in Gözden Geçirme ve Değerlendirme Toplantısı-New York

Kaynak: Öztürk, Z.A., 2012. Uluslararası siyasette ve karar alma mekanizmalarında kadın. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 3 (1), s. 13.

Günümüzde kadınların siyasal katılımlarının boyutunun ülkeden ülkeye farklılaşmakta olduğu ifade edilebilmektedir. Kadınlara kanun çerçevesinde tanınan bu hak, Avrupa ülkeleri ile ABD’de temel olarak kadınların seçme, yani oy kullanma hakkı kapsamında gelişme göstermiştir. Rusya ve Çin’de gerçekleşen devrim süreçlerinde ise bağımsızlık

ve özgürlük mücadelesi içerisinde yer alan kadınlar, siyaset içerisinde de kendilerine yer bulmuşlardır (Köse-Marduç 2015, s. 10).

Günümüz 21. yüzyılında demokratik ülkelerin önemli bir çoğunluğunda kadınlar siyasal katılım hakkını elde etmiş durumdadır. Dünya çapında değerlendirildiğinde, kadınların milli meclislerde %20,9'luk bir orana sahip oldukları görülmektedir. Bu durum halen dünya çapında erkek egemenliğindeki bir siyaset anlayışı bulunduğunu göstermektedir. Kadınların siyasete katılımları açısından en yüksek oranın ise İskandinav ülkelerinde görüldüğü, bu ülkelerin meclislerindeki kadın milletvekili oranının %42 olduğu ifade edilebilmektedir (Köse-Marduç 2015, s. 11).

Geçtiğimiz yüzyıldan bu yana kadınların başta siyasal haklar olmak üzere erkekler ile eşit seviyeye gelmeleri hususunda gerçekleştirilen çalışmalara ve harcanan çabalara rağmen, kadınların seçme ve seçilme hakları konusunda gerçekleştirilen düzenlemeler, kadınların siyasete katılımları hususunda ancak görüntüde bir değişikliğe yol açmıştır. Günümüzde halen kadınların siyasal karar alma mekanizmalarında erişilmek istenen düzeyden oldukça uzak olduğu görülebilmektedir (Arslan 2012, s. 35).

1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla dünya parlamentolarında toplam 46.125 milletvekili bulunmakta olup, bunların 35.373'ü (%76,7) erkek, 10.752'si (%23,3) ise kadındır (Inter-Parliamentary Union 2017). Bölgesel açıdan değerlendirildiğinde ise en yüksek kadın milletvekili oranına sahip olan ülkelerin %41,70 oran ile İskandinav ülkeleri olduğu görülmektedir. Bu grubun ardından ikinci sırada %28,10 oran ile Amerika kıtası ülkeleri, üçüncü sırada ise %25,20 oran ile Avrupa ülkeleri gelmektedir. En düşük kadın milletvekili oranına sahip bölge ise %17,40 oran ile Pasifik ülkeleri olmaktadır. Buna ilişkin veriler Tablo 2.3'te yansıtılmaktadır.

Tablo 2.3: Kadın milletvekillerinin dünyada bölgesel dağılımı

Bölge	Oran (%)
İskandinav Ülkeleri	41,70%
Amerika Kıtası Ülkeleri	28,10%
Avrupa (İskandinav ülkeleri dahil)	26,30%
Avrupa (İskandinav ülkeleri hariç)	25,20%
Sahra Altı Afrika	23,60%
Asya	19,30%
Arap Ülkeleri	18,10%
Pasifik Ülkeleri	17,40%

Kaynak: Inter-Parliamentary Union (IPU), 2017. Women in nationalparliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

Tablo 2.4'te ise dünya parlamentolarında yer alan kadın milletvekilinin sayıları ve oranlarına ülkesel bazda yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere en yüksek kadın milletvekili oranına sahip olan ilk üç ülke; %61,30 ile Ruanda, %53,10 ile Bolivya ve %48,90 ile Küba'dır. Listede Türkiye, 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla 82 kadın milletvekili ve %14,90 oran ile 131. sırada bulunmaktadır. Toplamda 193 ülkenin yer aldığı listede Mikronezya, Katar, Vanuatu ve Suudi Arabistan parlamentolarında hiç kadın milletvekili bulunmamaktadır.

Tablo 2.4: Dünya parlamentolarında kadın milletvekili sayıları ve oranları

Sıra	Ülke	Toplam Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Oranı
1	Ruanda	80	49	61,30%
2	Bolivya	130	69	53,10%
3	Küba	612	299	48,90%
4	İzlanda	63	30	47,60%
5	Nikaragua	92	42	45,70%
6	İsveç	349	152	43,60%
7	Senegal	150	64	42,70%
8	Meksika	500	213	42,60%
9	Finlandiya	200	84	42%
10	Güney Afrika	398	167	42%
15	İspanya	350	137	39,10%
23	Almanya	630	233	37%
35	İsviçre	200	65	32,50%
43	İtalya	630	195	31%
47	İngiltere	650	195	30%
62	Kanada	335	88	26,30%
63	Fransa	577	149	25,80%
74	Çin	2949	699	23,70%
104	ABD	435	83	19,10%
131	Türkiye	550	82	14,90%

Kaynak: Inter-Parliamentary Union (IPU), 2017. Women in national parliaments: world classification, <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif010117.htm>

2.5 ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST YAKLAŞIM

Feminizm, erkeklere tanınan toplumsal, ekonomik ve siyasal hakların tamamının kadınlara da verilmesini savunan ve kadının toplum içindeki rolünü genişletmek isteyen bir doktrindir (Michel 1984, p. 17'den akt. Ataman 2009). Feminizm, sosyoloji, politik akım ve etik alanlarından oluşur, temeli ya da temel endişesi daha çok kadın özgürlüğüne dayanmaktadır. Bazı versiyonları geçmiş ve şimdiki toplumsal ilişkilere karşı eleştireldir. Çoğu, toplumsal cinsiyet (gender) ve cinselliğe (sexuality) ilişkin toplumsal inşa olduğuna inandıkları unsurları analiz etmeye odaklanmıştır. Yine feministler cinsiyet eşitsizliği, kadın hakları ve kadın sorunlarını araştırmaya odaklanmıştır. Feminizmin kökeni aydınlanma çağına kadar uzanmaktadır.

Aydınlanma çağındaki önemli özgür düşünürlerden Lady Marry Montagu ve Marquis de Condorcet; kadınların eğitim hakkını savunarak dikkatleri çekmiştir. Bu şekilde başlayan feminizm düşüncesi felsefe haline gelmiş ve modern anlamdaki tanımına ulaşmıştır.

Kadınlar adına ilk bilimsel topluluk Hollanda'da 1785 yılında meydana gelmiştir. Feminizmin bir yayın olarak hayatımıza girmesi ilk olarak İngiliz kadın yazar Mary Wollstonecraft'ın "A Vindication of the Rights of Woman" adlı kitabı olmuştur. Bu kitap 1792 yılında feminizme kazandırılmıştır.

Kadınlara adaletsiz davranıldığının fark edilmesi ya da böyle düşünülmesi 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu inanç çoğaldıkça feminizm organize hale gelmeye başlamıştır. Oluşan bu harekete feminizm ismini veren sosyalist Charles Fourier olmuştur. Kadınların ilk toplantısı New York'ta 1848 yılında gerçekleşmiştir. Ardından 20. yüzyılın ilk dönemlerinde I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden sonra kadınlara oy kullanma hakkı verilmiştir. (<https://www.nedir.com/feminizm>)

Feminizm kavramı, 1960'lı yıllarda kadınların ataerkil toplumsal yapının baskısından kurtulma ve özgürleşmesi bağlamındaki hareketlerinden günümüze kadarki süreçte epistemolojik dönüşümler geçirmiştir. 1960'dan sonra uluslararası konjonktürde meydana gelen temelde üç değişim, feminist akımı üzerinde etkili olmuştur. Bunlardan birincisi; feminist akım, evrensel veya yerel düzeyde genç nesilleri de içine alacak şekilde genişlemiştir. Bu genişleme beraberinde feminist algı içerisindeki grupları birbirine yakınlaştırmış, birbirlerini tanıma fırsatı sunmuştur. İkincisi; feminizm, kendi içinde öz-eleştirel bir konuma geçmesi ve evrensel sorunların dışında bireysel sorunların ele alınmaya başlanması ve toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, dil, din vb. tutumların ortaya çıkışıyla birlikte feminizm kendi içinde de bir dönüşüme uğramıştır. Üçüncüsü ise; feminist algı, feminist grupların oluşturduğu toplumlarda paradoksal ve dramatik süreçler yaşamıştır. Bu üç temel etki; feminizmi karmaşık, sorunlu ve karmaşık bir durum haline getirmiştir. Ama genel itibariyle feminizm, bir yandan bir algı yaklaşımı ve politik statü/konumu açıklarken, bir yandan da belli bir yaşam düşüncesini, biçimini ifade etmektedir (Taş 2016, s. 163).

Feminist teori toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğasını anlamayı amaçlar ve toplumsal cinsiyet politikaları, iktidar ilişkileri ve cinsellik üzerine odaklanır. Feminist hareket içinde kadın ve erkeğin eşitliğini savunan gruplar olduğu gibi kadının biyolojik ve duygusal olarak erkeğe göre üstün ve erkeğin “tamamlanmamış kadın” olduğunu savunan daha radikal gruplar da yer almaktadır.

Uluslararası ilişkilere bir bilim ve uygulama alanı olarak bakılırsa, tarihsel süreçte çoğunlukla erkeklerin hâkim olduğu görülmektedir. Gerek akademik yaşamda gerekse pratikte, dünya siyasetinde belirleyici unsur erkekler olmuştur. Önde gelen feministlerden J. Ann Tickner’a göre, hem uluslararası ilişkilerde hem de uluslararası politikada “prens”lerin sayısı oldukça azken, “prens”lerin sayıları bir hayli fazladır. Örneğin, uluslararası ilişkiler disiplininin esaslarını belirleyen en önemli çalışmalardan biri olarak kabul edilen Makyavelli’nin Prens adlı çalışması, devletin ve “prenslerinin” dış politikada başarılı olmaları için ne yapmaları gerektiğini açıklamaktadır. Tickner’a göre, uyuşmazlıkların çözümünde kullanılan tek araç olarak kabul edilen “güç” de, Hobbes’un anarşik dünyasında yine bir prens olan “Leviathan” tarafından kullanılmaktadır (Tickner 1999 p. 44’tan akt. Ataman 2009).

Feminist bilincin veya feminist yaklaşımın gelişim süreci toplumsal ve ekonomik alanda kadınların sosyoekonomik bağımsızlıklarını elde etmeye başlamasıyla olmuştur. Bu sosyoekonomik bağımsızlıklar genellikle sanayileşme ve modernleşme süreçleriyle paralellik taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal/toplumsal ve ekonomik değişimler ile modernleşme/sanayileşme süreçlerinin gerçekleşmesiyle kadınların sosyal hayat ve ekonomik hayat içerisinde bağımsızlıklarını kazanma eğilimi, ataerkil egemenliğe alternatif yaşam biçimleri ortaya çıkmış ve feminist bir yaklaşım/bilinç gelişmiştir. Feminist örgütlenmeler/hareketler içindeki parçalanmalar, ayrılmaların 1960-1990 arası dönemde olduğunu söylemek mümkündür. 1960’larda erken feminist yaklaşım olarak adlandırılan dönemde genel çerçevede bir bütün olarak kadınların, erkeklerden farklı çıkar ve fırsatlara sahip olduğu ve yine genellikle erkeklerin, kadınlar üzerinde hâkimiyet ve egemenlik kurduğu ve bu hâkimiyetten faydalandığı düşüncesi yaygın iken, 1990’lardan sonra artık kadınların farklılıkları, mevcut

konumları, çıkarları arasındaki ayrımlar üzerinde durulmaya başlanmış ve kendi içinde yeni yaklaşımları beraberinde getirmiştir.

Feminist hareketlerin tarihsel gelişim süreçlerinde birçok araştırmacının itibar ettiği süreç üç kronolojik dalgadan oluşmaktadır. Bu süreçler; I. II. ve III. feminist dalga olarak adlandırılmaktadır. Bu üç feminizm dalgası genellikle 19. yüzyıldan ve 21. yüzyıla kadarki bir süreci içermektedir. Bu dönemlerde kadınlar farklı anlayışlardan, farklı kuramlardan ve ideolojilerden etkilenmişlerdir. Bu etkilenme kadının hakları bağlamındaki talepleri veya amaçları doğrultusunda gerçekleştirdikleri hareketleri dolaylı veya doğrudan etkilemiştir (Taş 2016, s. 166).

Feminizm kendi gelişimi içinde üç dalgaya ayrılır. Birinci dalga feminizmde kamusal alanda kadın-erkek eşitliği ve eşit vatandaşlık üzerinden talepler vardır. 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar olan süreçte Avrupa ve Kuzey Amerika'daki kadın hareketi eğitim reformu, yasal eşitlik ve oy hakkı gibi haklar üzerinde yoğunlaşmışlardır. İkinci dalga feminizm, birinci dalga feminizmin kazanımları üzerine yükselir; ancak talepleri birinci dalgadan farklılaşır. 1960-70'li yıllarda ortaya çıkan ikinci dalga kadınlara oy hakkı, eğitim hakkı ve çalışma hakkının verilmesinin kadınların sorunlarını çözmediği görüşüyle ortaya çıkar. Dolayısıyla yalnızca kamusal alanda eşit haklara sahip olmanın yanı sıra merceklerini ev içi alana da yöneltirler. Kadının ezilmişliğinin nedenlerini özel alanda da aramak gerektiğinin altı çizilir. *“Kişisel olan politiktir”* sözünün ikinci dalga feminizmin özünü oluşturduğu söylenebilir. Üreme, kadınların cinsel özgürlüğü ve aile kavramları ikinci dalga feminist hareketin önem verdiği konulardır. 1990'larda ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm ise feminist hareketin “beyaz, orta sınıf, batılı” kadınlar tarafından domine edildiği ve farklı etnik köken ya da kültürden gelen kadınların deneyimlerine yabancı olduğunu söyler. Dolayısıyla kadınların öznelliklerinin ayrı ayrı olduğu ve kadınlık deneyiminin çeşitliliği vurgusu üzerine yoğunlaşır. Göç, çok kültürlülük, çevre, küreselleşme gibi konuları içine alan, eleştiren, dönüştüren bir yapıya bürünür. Kimliklerin çoklu oluşuna

vurgu yapan üçüncü dalga feminizm içinde “*queer teori*”¹ de önemli bir yer tutar (Egbatan ve Şahin 2015, ss. 2-3).

Feminist yaklaşımlar, uluslararası ilişkiler disiplininin görece yeni konularından biri olan insan haklarının korunması konusunda kadınların en çok mağdur olan kesim olmalarına karşın, sistematik olarak ihmal edildiğini ve bu konuda yeterince çalışma olmadığını ileri sürmektedirler. Feminist yaklaşımlar barış, insan hakları ve sosyal adalet konularının birbirleriyle etkileşimde bulunmalarının, insan hakları konusunda ilerlemeler sağlayacağını göstermiş ve bu hakların genişletilmesinde öncü bir rol oynamıştır. Feminizm, kendisine en çok direnen disiplin olan uluslararası ilişkiler alanında önemli akademik çalışmaların bir parçası olmayı başarmıştır. Ancak bu konuda yeterli teorik ve ampirik çalışmanın yapıldığını ve eleştirildiğini söylemek güçtür. Bunun en temel nedenlerinin başında, uluslararası ilişkiler disiplinde çalışan kadın sayısının azlığı, uluslararası ilişkiler alanının soyut ve gayri şahsi doğası, bu disiplinin sadece devlet ve ekonomilerin kamusal alanıyla ilgilenmesi ve daha çok pozitivist yaklaşıma dayanması gelmektedir (Ataman 2009).

Bunların sonucunda feminist yaklaşımların uluslararası ilişkiler uygulamalarına girmesiyle beraber, kadınların siyasal yaşama katılımlarının önemli bir destekçisi olan feminizmin, bu hususta bir lokomotif olduğu söylenebilir. Kadınların siyasete katılımlarında, kadın hakları ve feminizm olguları bu süreçte anahtar bir rol oynamışlardır.

2.6 SİYASETTE ETKİN OLAN KADINLARA DÜNYADAN ÖRNEKLER

Siyaset ve ülke yönetiminde tarih boyunca erkeklerin egemenliği görüşmüş olsa da, gerek modern toplum döneminde gerekse de modern öncesi dönemde pek çok kadının

¹ Queer, bütün normleştirme mekanizmalarına ilişkin derin sorgulama ve cinsellik ve cinsiyet kimlikleri arasındaki ilişkileri göstermeye çalışan bir kuramdır. Queer teori, ikiliklerin bozulması stratejisi (erkek/kadın; eşcinsel/heteroseksüel), kategorilerin yapısını bozma, özcülüğün (essentialism) karşısında yer alma, beden -toplumsal cinsiyet- arzu arasında nedensel ve doğrusal kabul edilen ilişkiyi bozma temellerine dayanır. Queer kuram yalnızca toplumsal cinsiyet ve cinsellikle ilgili değil aynı zamanda ırk ve sınıf temelli bir teoridir (<http://feministsozluk.com/discussion/51/queer-teori>, Ekim 2014).

siyaset alanında önemli görevler üstlenmiş ve ülke yönetimlerinde söz sahibi oldukları görülebilmektedir.

Dünyadaki farklı birçok toplum içerisinde çeşitli kadınların siyasette etkin bir konuma sahip oldukları görülmektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında bu isimlerden en önemlileri olarak görülen Cleopatra, İndira Gandhi, Margaret Thatcher, Maria Eva Duarte De Peron, Katerina Alekseyevna, Benazir Butto, Angela Merkel ve Yuliya Timoşenko ele alınmaktadır.

Cleopatra, M.Ö. 51 yılında henüz 18 yaşındayken, Mısır Kralı Ptoleme'nin ölümü neticesinde 12 yaşındaki kardeşi VIII. Ptoleme ile birlikte krallığı yönetmeye başlamıştır. Mısır'ın düşüşe, Roma'nın ise yükselişe geçtiği bu dönemde ülkenin başında bulunan Cleopatra, bir kadın olduğu için kral olmadan ülkeye hükmedemeyeceğinden, kardeşi VIII. Ptoleme ile evlenmiştir. Cleopatra'nın daha ziyade kadınsı özellikleri ön plana çıkarılsa da idarecilik vasfı da göz ardı edilmemelidir. Cleopatra babası öldüğünde henüz 18 yaşındadır ve ülkesi bir yandan Roma İmparatorluğu diğer yandan Pers tehdidi ile karşı karşıyadır. Ayrıca yönetime talip olan kardeşleri ile de uğraşmak zorundadır. 300 yıllık Ptoleme Hanedanlığında Mısır dilini konuşan tek hükümdar olup, bunun dışında 8 dil daha bilmektedir. İnsanlar üzerinde ilk izlenimin önemini kavramış olan Cleopatra tarihe geçen aşkları Caesar ve Marcus Antonius ile karşılaşmasında da bu stratejiyi kullanmıştır (Çimen 2015, ss. 12-17).

Katerina Alekseyevna (Büyük Katerina), 1729 yılında bugün Polonya sınırları içerisinde yer alan, o zamanki Prusya'nın Stettin kentinde dünyaya gelmiştir. Rus tahtının veliahtı olan Prens Carl Peter Ulrich (III. Petro) ile nişanlanmak üzere 1744'te Rusya'ya gelmiştir. Aynı yıl Moskova'daki Ortodoks Kilisesine kabul edilerek Katerina (Yekaterina) Alekseyevna adını almış ve 1745'te veliaht ile evlenmiştir. 1762'de Çariçe Yelizavetta'nın ölümü üzerine kocası, III. Petro adıyla çar olmuştur, ancak çar kısa süre sonra tahttan indirilerek Katerina Rusya Çariçesi olarak ilan edilmiştir. Özellikle iktidarının ilk dönemlerinde Rus asillerinin desteğini almaya gayret etmiştir. Rusya'da kullanılmayan madenler için jeologlar görevlendirerek, St. Petersburg'da ilk madencilik

okulunu açtırmıştır. St. Petersburg ve Moskova gibi kalabalık olan iki yer haricinde dileyen herkesin her yerde fabrika açmasını sağlamıştır. Hastane, köprü ve yollar inşa edilmeye başlanmış ve aynı zamanda şehir planlaması açısından da çok önemli adımlar atılmıştır. Yangınla mücadele etmek için bina yüksekliğinden yolların genişliğine kadar birçok hususta standart getirmiştir. Kız çocuklarına yönelik olarak ilk defa bu dönemde okullar açılmış 1763'te de tıp okulu kurulmuştur. Sağlık konusunda ise çiçek hastalığına karşı mücadele etmiş ve bunun için yurt dışından alanında uzman kişileri getirerek St. Petersburg ve Moskova'da özel merkezler kurulmasını sağlamıştır. Katerina, Prenses Dashkova'yı yani Rus tarihinde bir kadını ilk kez Rus Bilimler Akademisinin başına atamıştır. Hukuk reformu yaparak bir meclis kurmuştur ve ülkesini temel yasalara sahip olan monarşi ile yönetmiştir. Fransız aydınlanma edebiyatı ile çok yakından ilgilenen Katerina Voltaire, Diderot ve Baron Von Grimm gibi isimlerle sıkça yazışmıştır. Diderot'un kütüphanesini ve ölümü sonrasında Voltaire'in kitaplarını ülkesine getirtmiştir. Hatta o dönemlerde hazırlanmakta olan Ansiklopedi'nin yayınlanmasında Fransa'da güçlükler yaşanmasına karşılık kalan ciltlerinin basımının Rusya'da yapılmasını istemiştir. Bugün dünyanın en gösterişli müzelerinden biri olarak bilinen St. Petersburg'daki Hermitage'in temelleri de yine Katerina döneminde atılmıştır.

Osmanlı padişahlarından III. Mustafa, I. Abdülhamit ve III. Selim'e rastlayan döneminde Katerina iki defa Osmanlı ile karşı karşıya gelmiştir. III. Mustafa döneminde Osmanlı'ya savaş açan Katerina (1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi), I. Abdülhamit Dönemine geldiğinde Küçük Kaynarca Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma ile Kırım bağımsız olmuş ve 1783 yılına geldiğinde Çariçe'nin liderliğindeki Rusya, Kırım'ı ele geçirmiştir. Bunu kabul edemeyen Osmanlı Ordusu Ruslarla yeniden savaşa girmiş (1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı) ancak III. Selim döneminde 1792'de imzalanan Yaş Antlaşması ile Kırım Ruslara bırakılmıştır. Katerina 34 yıl sürdürdüğü iktidarının ardından 1796'da geçirmiş olduğu felç sonucu hayatını kaybetmiştir (Çimen 2015).

İndira Gandhi, 1917 yılında doğmuş olup, Hindistan Bağımsızlık Hareketi Lideri Cevahir Lal Nehru'nun tek çocuğudur. Pasif direnişin sembolü efsane lider Mahatma Gandhi'den önemli ölçüde etkilenmiştir (Çimen 2015, s. 273). Mahatma Gandhi ile

herhangi bir akrabalık bağı olmayan Gandhi, soyadını eşinden almıştır. Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1947'den sonra başbakan olan babasının yanına Yeni Delhi'ye gitmiştir. 1959 ve 1960 yıllarında iki defa Ulusal Kongre Başkanı seçilmiş, ancak 1962'de babasının kendisini kayırdığı düşünülmesin diye seçime katılmamıştır. 1964'te babası ölünce yeni Başbakan Shastri'nin ısrarıyla seçimlere katılarak Enformasyon ve Yayıncılık Bakanlığı'na atanmıştır (Çimen 2015, s. 275). Başbakan Lal Bahadur Shastri'nin ölümünden sonra yapılan seçimlerde rakibi Morarji Desai'ye karşı üstünlük sağlayan İndira Gandhi, 1966 yılında Hindistan'ın dördüncü ve ilk kadın başbakanı olmuştur. Sosyalist Partinin verdiği destekle bankaları millileştirmiştir. Hindistan ve Pakistan arasında gerilime neden olan Keşmir sorununda, ABD'nin Pakistan'a destek vermesi ve bu amaçla 7. Filoyu da Bengal Körfezine göndermesi üzerine Gandhi, Rusya ile yakınlaşmıştır. 1971 yılında iki ülke arasında gerçekleşen savaş, Gandhi döneminde kazanılmıştır (Ertan 2009).

Pakistan'a karşı yapılan savaş ve Bangladeş'in bağımsızlığını desteklemesi, Gandhi'nin kahraman olarak görülmesini sağlamıştır. Babasının tarafsızlık siyasetine rağmen Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği (SSCB) ile anlaşma imzalamıştır. 1974'te Hindistan'ın ilk nükleer denemesi (Gülümseyen Buda) bu dönemde yapılmıştır. Muhalefetin suçlamaları ve Allahabad Mahkemesi'nin 1971 yılında gerçekleşen seçim kampanyası sırasında anayasaya aykırı davrandığını iddia etmesi üzerine, olağanüstü hal ilan ederek basına sansür koymuş ve muhalefetin önde gelen isimlerini tutuklatmıştır. 1977 yılına gelindiğinde ise Morarji Desai yönetiminde toplanan muhalefete yenik düşerek tutuklanmış ve kısa süre sonra serbest bırakılmıştır. 1980 yılında yapılan genel seçimleri yeniden kazanarak başbakanlık görevine getirilmiştir. Bu dönemde Pencab'da özerklik talebinde bulunan Sihlerin ayaklanmasına karşılık Altın Tapınak'a ordu birlikleri göndererek çok sayıda Sih'in ölmesine neden olmuştur. Buna karşılık 31 Ekim 1984 tarihinde iki Sih koruma tarafından vurularak öldürülmüştür (<http://www.uzmanportal.com/indira-gandhi-kimdir-kisaca-hayati-ve-yaptiklari.html>).

Maria Eva Duarte De Peron, 1919 yılında dünyaya gelmiş olup; Peron'un eşi Juan Peron 1946 yılında Arjantin Devlet Başkanı seçildikten sonra Eva Peron, siyasette aktif rol oynamaya başlamıştır. Kadınların seçme seçilme hakkı olmadığı, siyasetle

ilgilenmedikleri bu dönemde Eva, seçim süreçlerinde eşinin yanında olmuş, başkan olması için radyolarda kampanyalar yürütmüş, miting alanlarında eşinin yanında bulunmuştur. Sosyal yardımlarda da bulunarak fakir kesimin sorunları ile yakından ilgilenmiş para, ilaç ve yiyecek yardımlarında bulunmuş, kimsesiz çocuklar için yardım kampanyaları düzenlemiştir. Eşinin devlet başkanı seçilmesinin ardından siyasetteki etkinliği daha da artmıştır. Kadınların siyasi hakları için mücadele vermiş, 19 Ekim 1946'da kanun teklifi olarak kongreye sunulmasında etkili olmuştur. 1947 yılının Eylül ayında Arjantin Kongresi yasayı onaylamıştır. Eva Peron, Peroncu Kadınlar Partisi'ni ve Eva Peron Yardım Vakfı'nı kurmuştur. Sendikal örgütlenme konusunda da duyarlı davranmış, ücretlerin arttırılmasında çalışmalar yürütmüştür. 1947 yılında Avrupa'ya giderek Roma'da Papa XII. Pius ve Paris'te Başbakan Vincent Auriol ile görüşmüştür. Yaptığı bu gezide Madrid'de gerçekleştirdiği bir konuşmada Eva, 20. Yüzyılın “Dünya Savaşları Yüzyılı” olarak değil, daha önemlisi “Feminizmin Zafer Yüzyılı” olarak tarihe geçeceğini söylemiştir. İşçilerden, kadınlardan ve sendikalardan aldığı destek ile eşi Juan Peron'un 1952 yılı seçimlerinde büyük bir oy oranı ile iktidara gelmesini sağlamıştır (Peron 1990). Aktif siyaset hayatı olmamasına rağmen hep siyasetin içinde olan Eva Peron (Evita) kısa bir süre sonra ise kanser hastalığı nedeniyle 33 yaşında iken hayata gözlerini kapamıştır (Uluslararası Politika Akademisi 2014).

Margaret Hilda Thatcher, 1925 yılında Lincolnshire bölgesinin Grantham kentinde doğmuştur. Babası bakkal dükkanı işletmekte olup, aynı zamanda belediye meclis üyesi ve metodist kilisesi vaizlerindedir. Üniversite eğitimini Oxford'a bağlı Somerville Koleji'nde kimya üzerine almıştır. 1950 yılında Muhafazakar Parti'den seçimlere girmiştir. 1951'de ise iş adamı olan Denis Thatcher ile evlenmiştir. Bu dönemde hukuk bölümünü de bitirerek 1953 yılında mezun olmuş ve vergi hukuku uzmanı olarak baroya girmiştir. 1959'da Finchley bölgesinden aday olduğu seçimi kazanarak Avam Kamarası'ndan seçime katılmıştır. 1967 yılında Ulaştırma Bakanı ve 1970 yılında Muhafazakar Parti'nin seçimi kazanması ile birlikte Eğitim Bakanı olmuştur. Bu dönemde ilk olarak 7-11 yaşlarındaki çocuklara ücretsiz dağıtılan sütü kaldırmış ve bu nedenle kamuoyunda süt hırsızları olarak anılmaya başlanmıştır. 1974 yılında Muhafazakar Parti Başkanı'nın seçimi kaybetmesi üzerine 1975 yılında parti başkan

adayı olmuş ve seçimi kazanarak genel başkan olmuştur. 1979 yılında yapılan genel seçimlerde de başbakan olmuştur.

Başbakanlığı döneminde artan işsizlik ve enflasyona rağmen vergi oranlarında artışa giderek muhalefetin eleştirilerine maruz kalmıştır. 1982 yılında Arjantin ile aralarında gerginliğe neden olan Falkland Adaları sorununu askeri güçle çözmesi kamuoyundaki endişeleri azaltarak 1983 seçimlerini de kazanmasını sağlamıştır. Başbakan Thatcher, uygulamak istediği ekonomi politikalarına madenciler sendikasını bir engel olarak görmüş, bu nedenle madenciler sendikasına savaş açmış ve neticesinde Kömür Madencileri Sendikası 1984-85 yıllarında büyük bir greve gitmiştir. 1973 yılında, Edward Heath'ın yaptığı hatayı yapmayarak, grev öncesinde elektrik santrallerinde yüksek miktarda kömür depolattır. Özelleştirmeyi destekleyerek çok sayıda kamu kuruluşunu halka açmıştır. 1987 yılında yapılan seçimleri yeniden kazanarak üçüncü defa başbakan olmayı başarmıştır. Gelire dayalı olmayan ve kelle vergisi olarak adlandırılan vergi sistemini getirmesi, yüksek faiz oranları ve iş adamlarının desteğini çekmesi gibi nedenlerle yıpranan Thatcher, 22 Kasım 1990'da yapılan oylama öncesi, kendi isteğiyle partisinden istifa etmiştir (<http://www.biyografi.info/kisi/margaret-thatcher>).

Dönemin ABD Başkanı Ronald Reagan ile siyasi etkileşimi güçlü olan Thatcher, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını çok istemiş ve Sovyet Lider Mihail Gorbaçov'un açıklık (*Glasnost*) politikalarını hayata geçirmesi için de Reagan'ı etkilemiştir. Thatcher, "Demir Leydi" lakabını ise Ruslardan almıştır. Sovyetler Birliği hakkında yaptığı konuşma karşısında² Rus gazetesi Krasnaya Zvezda'da (Kızıl Yıldız) bu lakap ile anılmış ve Moskova Radyosu da bunu tüm dünyaya duyurmuştur. Ancak bu lakap Thatcher'in hoşuna gitmiştir (Çimen 2015, s. 303).

Margaret Thatcher, günümüzdeki adı Avrupa Birliği (AB) olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) hep karşı olmuştur. 1979 yılında yaptığı bir konuşmasında

² "Ruslar dünyaya hâkim olmak istiyor, tarihin tanıdığı en yayılmacı devlet olmak için yığınak yapıyorlar. Kamuoyunun ne düşündüğü Kremlin'deki adamların umurunda değil. Onlar için silahlar tereyağından önce geliyor. Bizim içinse her şey silahlardan önce geliyor"

“Topluluktan veya başka herhangi birinden para istemiyoruz. Sadece kendi paramızı geri istiyoruz” diyerek zararlarının³ karşılanmasını istemiştir. Bu talep ciddiye alınarak, 1984’den itibaren AB tarafından İngiltere’ye taksitler halinde bütçe katkı iadesi yapılmaya başlanmıştır. 1988 yılında da Belçika’da yaptığı konuşmasında özetle topluluğun federal bir yapıya dönüşmesine ve kararların Brüksel’den alınmak istenmesine karşı olduğunu belirterek, topluluğunun rolünün serbest pazar ve etkin rekabet koşullarını sağlamakla sınırlı kalmasını söylemiştir. Thatcher siyaseti bıraktıktan sonra da bu muhalefetini sürdürerek AB’nin siyasallaşmasında önemli rol oynayan 07 Şubat 1992 tarihli Maastricht Antlaşmasını “çizmeyi aşan bir antlaşma” şeklinde yorumlamıştır. 2002 yılında yayımlanan Devlet Sanatı (Statecraft) adlı kitabında da İngiltere’nin milli egemenliğinin korunması için üyelik koşullarının gözden geçirilmesi gerektiğini⁴ başarısız olunması halinde de NAFTA’ya (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması) katılımı önermiştir.

Muhafazakar çizgisine rağmen 1961’de partisine karşı çıkararak sopanın bir ceza aracı olarak kullanılmasının kaldırılması için oy vermiştir. Erkek eşcinselliğinin suç olmaktan çıkarılmasını savunmuş, kürtaja izin verilmesi yönünde oy kullanmıştır. Buna karşılık, idam cezasının kaldırılmasına karşı olup boşanmanın kolaylaştırılması için getirilen teklife de karşı oy vermiştir. Üç dönem üst üste (1979-1983, 1983-1987 ve 1987-1990) başbakanlığı kazanan Thatcher, seçim kaybetmediği halde kimilerine göre parti içi demokrasi kimilerine göre de parti içi darbe diye adlandırılan oylamayla devrilmiştir (Milli Gazete 2013).

Benazir Butto, Ziya ül-Hak askeri diktatörlüğü taraftarlarınca devrilip idam edilen başbakan Zülfikar Ali Butto ve İranlı bir işadaminin kızı olan Begüm Nusret’in ilk çocukları olarak 21 Haziran 1953’te Pakistan’da doğmuştur. 1988’de Pakistan Devlet

³ İngiltere birliğe üye diğer ülkelerden daha düşük miktarda mali destek almaktadır çünkü tarım kesimi İngiltere’de görece olarak küçüktür. Tarım da AB bütçesi harcama kalemleri arasında önemli bir yere sahiptir.

⁴ İngiltere’de seçmenler 23 Haziran 2016 tarihinde sandık başına giderek ülkelerinin AB’de kalıp kalmaması konusunda seçim yapmıştır. Yapılan referandum sonucunda oy kullanan 17 milyon seçmenin % 52’si AB’den ayrılmayı savunan Brexit’e (Britanya’nın ilk iki harfi ile exit (çıkış) kelimesinin birleşmesi) EVET demiştir. (Akşam 2016. *Brexit nedir? İngiltere AB’den çıktı mı?*, 6 Eylül, <http://www.aksam.com.tr/yasam/brexit-nedir-ingiltere-ab-avrupa-birliginden-cikti-mi/haber-527592> [erişim tarihi: 19 Şubat 2017].)

Başkanı General Ziya-ül Hak'kı taşıyan uçağın patlaması ile birlikte girdiği seçimlerden galip çıkmıştır. Böylelikle İslam dünyasının ilk kadın başbakanı olma sıfatını da almıştır. Butto'nun başbakan olmasının ardından daha önce siyaset ile ilgisi olmayan eşi Asif Zerdari de parlamentoya girmiştir. Bir süre sonra Gulam İshak Han askerinin desteği ile seçimlerin yenilenmesi talebiyle hükümeti devirmiştir. Eşi de yolsuzluk ve şantaj iddialarıyla tutuklanmış ve yaklaşık üç yıl hapis yatmıştır. 1993 yılında seçimleri yeniden kazanarak başbakanlık koltuğuna ikinci kez oturmuştur. Bu kez de üç yıl sonra Devlet Başkanı Faruk Leghari tarafından yine aynı gerekçelerle düşürülmüştür. Butto'nun düşürülmesi ile eşi de tekrar tutuklanmıştır. Haklarında çok sayıda yolsuzluk davası açılmıştır. Bu davaların tamamı delil yetersizliğinden bir süre sonra düşmüştür (Çimen 2015).

Benazir Butto, feodal yapıyı Pakistan'ın gelişimi önündeki en büyük engel olarak görmüş ve bu yapı ile mücadele etmeye çalışmıştır. Pervez Müşerref liderliğinde 1999 yılında gerçekleşen darbe sonrasında ülkesi Pakistan'ı terk ederek Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dubai kentine yerleşmiştir. Pervez Müşerref, Butto'nun yeniden seçilmesinin önüne geçmek için 2002 yılında başbakanların en fazla iki dönem görev alabileceklerine dair bir anayasa değişikliği yapmıştır. 2007 yılında ise Butto'nun seçimlere katılması yönünde yaklaşım sergilemiştir. 2008'de ülkede seçim yapılması gündeme geldiğinde Dubai'de bulunan Butto, Pakistan'a dönme kararı almıştır. El-Kaide örgütünün kendisine yönelik tehditleri nedeniyle Pervez Müşerref ülkeye dönüşünü bir süre daha ertelemesini istemiş ise de Butto 18 Ekim 2007'de Pakistan'a dönmüştür. Taraftarlarınca karşılanan Butto aynı gün Karaçi yakınlarında gerçekleşen 138 kişinin öldüğü, 248 kişinin de yaralandığı saldırıdan yara almadan kurtulabilmiştir. Pakistan Halk Partisi lideri olarak, 7 Aralık 2007'de Ravalpindi kentinde seçim çalışması kapsamında düzenlenen mitingden ayrıldığı sırada bir suikast sonucu öldürülmüştür.

Angela Merkel, 1954 yılında dünyaya gelmiş olup, 1986'da doktorasını kuantum kimyası üzerine tamamlamıştır. 1977-82 arasında Ulrich Merkel ile evli kalmış ve boşanmasının ardından da Merkel soyadını kullanmaya devam etmiştir. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra siyasete giren Merkel, Demokratik Uyanış Partisi'ne

katılmıştır. 1990 yılında Doğu Almanya’da gerçekleştirilen ilk demokratik seçimleri kazanan De Maizier hükümetinde sözcülük yapmış, iki Almanya’nın birleşmesinden hemen önce Hristiyan Demokratik Birliği’ne (CDU) katılmıştır. Aralık 1990 tarihinde Birleşik Almanya’daki ilk seçimlerde Bundestag’a girmiş, Başbakan Helmut Kohl hükümetinde Kadın ve Gençlik Bakanı olmuştur. 1994’te ise Çevre ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı’na getirilen Merkel, 1998 seçimlerinde Kohl’ün aldığı yenilgi üzerine parti genel sekreterliğine yükselmiştir. 10 Nisan 2000’de CDU’nun ilk kadın genel başkanı seçilen Merkel, muhafazakar Katoliklerin egemen olduğu CDU içerisinde reform yanlısı, Protestan ve kadın bir siyasetçi olarak lider duruma gelmiştir. 2002 seçimlerinde başbakan olan sosyal demokrat Gerard Schröder yönetimi karşısında muhafazakar muhalefetin önderi durumuna gelen Merkel, Eylül 2005’teki seçimlerde Schröder’e karşı CDU-CSU muhafazakar koalisyonunun lideri olarak gösterilmiş ve %35,2 oy alan koalisyonun lideri Merkel başbakan olmuştur. 51 yaşında Almanya’nın en genç, ilk Doğu Almanya kökenli ve ilk kadın başbakanı unvanını kazanan Merkel, 2007 yılında da Avrupa Konseyi Başkanlığı ve G8 platformunun liderliğini üstlenmiştir. Göçmenlere yönelik sert söylemlerde bulunan Merkel, başta ülkedeki Türkler olmak üzere Müslümanları hedef alarak Türkiye’nin AB üyeliğine de karşı bir tavır sergilemiştir. 2009 ve 2013 seçimlerinde de iktidarını korumayı başaran Merkel, AB içerisinde de fiili bir liderlik üstlenmiş, Avrupa genelindeki 2009 ekonomik krizinden çıkılması hususunda temel bir rol oynamıştır. Üç kez üst üste başbakanlık yapmış olan Merkel; Konrad Adenauer ve Helmut Kohl’un ardından üç kez üst üste başbakan olmayı başaran Almanya tarihindeki üçüncü kişi olmuştur (Al Jazeera 2015).

Yuliya Timoşenko, 27 Kasım 1960’ta o dönemki Sovyetler Birliği sınırları içerisinde bulunan Dnipropetrovsk’da dünyaya gelmiştir. 3 yaşındayken babasının evi terk etmesi neticesinde iş yaşamı ve siyaset hayatında başarılı olmasını sağlayan sertlik ve direnci elde etmiştir. Üniversiteden mezun olmasını müteakip ticarete atılan Timoşenko, gaz ticareti yapmasıyla “doğalgaz kraliçesi” unvanını almış ve 1995’te Ukrayna’nın en zenginlerinden biri olmuştur. 1998’de siyasete atılan Timoşenko, 1999-2001 arasında hükümette enerjiden sorumlu başbakan yardımcılığı görevini almış, ardından “Tüm Ukrayna Anavatan Birliği Partisi”ni kurmuştur. 2004-2005 yıllarında gerçekleşen Turuncu Devrim sürecinde etkin bir rol oynayan ve Rusya’yı sert biçimde eleştiren

Timoşenko, 24 Ocak 2005'te başbakan olmuş, Eylül 2005'te ise görevinden ayrılmıştır. Bu dönemde Forbes Dergisi tarafından Condoleezza Rice ve WuYi'nin ardından dünyadaki en güçlü 3. kadın seçilmiş olan Timoşenko, 18 Aralık 2007'de tekrar başbakan olmuş, Mart 2010'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerini kaybetmesi neticesinde ise başbakanlığı da bırakmak zorunda kalmıştır (Ünlü 2012). Doğalgaz dolandırıcılığı sebebiyle 2011 yılında hapse giren Timoşenko, 22 Şubat 2014'te tekrar serbest kalmıştır (CNN Türk 2014).

Erkek egemen siyaset dünyasında kadına ayrılan sınırlı yer içerisinde var olmayı başarabilmiş bu kadınların ortak özelliklerine bakıldığında, genellikle maddi olanakları yüksek olan ailelerden geldikleri görülmektedir. Bununla birlikte iyi bir eğitim altyapısına sahip olduklarını söylemek mümkündür. Ayrıca kadınlarla özdeşleştirilen irrasyonel yapıya sahip olmak ve duygusallık gibi önyargılı düşünceleri ortadan kaldırır tarzdaki icraatları göze çarpmaktadır. Sendikalara karşı mücadele ederek ayrıcalıklarını sona erdiren ve grev ihtimali öngörüsüyle kömür stoku yaptırıp grevlerin etkisini azaltan Margaret Thatcher, göçmenlere yönelik sert söylemlerde bulunan Merkel bu anlamda örnek verilebilmektedir.

3. TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASETTEKİ ROLÜ

Cumhuriyet dönemi kadın hakları açısından bir milat olarak nitelendirilebilir. Cumhuriyetin ilanıyla beraber benimsenen laik ve demokratik yapı, kadınların eğitim, ekonomi ve siyaset alanlarında varlıklarını göstermelerine yardımcı olmuştur. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde kadınlarında yer alması sağlanmış, 1925 yılında kabul edilen Kılık Kıyafet Kanunu ve 1926'da kabul edilen Medeni Kanun ile kadınlara sosyal haklar verilmiş ve toplumsal statülerinde değişim yaşanmıştır. Kadınların ilk defa siyasal hak elde etmeleri ise 1930 yılına rastlamaktadır. Bu tarihte çıkan Belediye Kanunu ile kadınların belediye seçimlerine seçmen ve aday olarak katılabilmeleri olanaklı kılınmıştır. 1933 yılında değiştirilen Köy Kanunu ile kadınların muhtar olabilmeleri ve ihtiyar heyetinde görev alabilmeleri için yasal zemin hazırlanmıştır. 1934 yılında ise kadınların milletvekili seçme ve seçilebilme imkânına kavuşmaları, kadınların elde ettikleri siyasal haklar bakımından zirve niteliğindedir. Bu sayede Türkiye'de kadınlar, çoğu Avrupa ülkesinden daha önce seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olmalarına ve bunun yanında %33 kadın kotası bulunmasına rağmen politikadaki varlıklarını çok fazla hissettirememektedirler. Ülke ve seçmen nüfusunun yarısını kadınlar oluşturduğu ve kağıt üzerinde bazı haklara sahip duruma olmalarına rağmen siyaset alanında çok fazla görünür değillerdir. Karar mekanizmalarından daha ziyade partilerde edilgen olarak görev almakta, kadın kolları çalışmaları, kermes ve hayır işlerinde yer almaktadırlar. Uluslararası alanda bir ülkenin demokratik olmasının en önemli göstergesi kadınlarına tanıdığı haklardır. Ülkenin daha bilinçli bir toplum yapısına sahip olması için kadınların desteklenmesi, yönetim kadrolarında ve karar alma mekanizmalarında yer almalarına bağlıdır.

3.1 İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DEVLETLERİNDE KADIN

İslamiyet öncesi Türk devletlerde, ülkenin başında bulunan Han veya Hakan'ın eşi, "Hatun" sıfatı ile Hakan'ın en büyük yardımcısı konumunda olup, ülke yönetiminde söz sahibi olmayı başarmıştır (Baş 2006, s. 9). Hatun sıfatı Çinliler tarafından kraliçe, prenses anlamında kullanılan "k'o-tun" sözcüğünden gelmekte olup, Hatun unvanının

da Çinliler tarafından Türk Hakanlarının eşlerine verilmiş olduğu bilinmektedir (İzgi 1975, s. 145).

Eski Türk devletlerinde kadının siyasi konumuna ilişkin temel bilgilere Orhun Kitabeleri'nden ulaşılabilmektedir (Akyılmaz 2000, s. 13). Orhun Kitabeleri'nde 7. yüzyıldan başlanarak devlet işleri ile ilgilenmekte olan hatunlardan söz edilmektedir. Hatunlar aynı Hakanlar gibi töre ile makamlarına oturmakta ve Hakan ile birlikte ülkeyi yönetmektedir. Kitabelerde kadının ülke yönetiminde söz sahibi olduğunu kanıtlar nitelikte "Hakan ve Hatunun Buyruğu" ile başlamakta olan ifadeler bulunmaktadır (Dulum 2006, s. 4). Dönemin diğer ülkeleri ve kavimleri ile karşılaştırıldığında, Türk kavimlerinin diğer kavimlere göre kadınlara en çok hak verip saygı gösteren kavim olduğu görülmektedir (Akyılmaz 2000, s. 13).

Eski Türk toplumlarında kadınlara anne olmaları gerekçesiyle büyük bir önem, sevgi ve saygı addedilmekle birlikte, ana hakkı ile Tanrı hakkı bir tutulmuş (Sümer 1967, s. 294), anne her daim babanın akrabalarından önde gelmiştir. Çocuklar üzerinde baba kadar hakkı bulunan annelerin miras hakkı bulunmaktadır (Tezel 1983, s. 1). Eşlerine her alanda yardımcı olan kadınlar, savaşlarda da eşlerini yalnız bırakmamış, savaşlara katılarak silah kullanmış, kahramanlıklarda bulunmuşlardır (Gömeç 1999, s. 102).

Orta Asya'da varlıklarını gösteren eski Türk toplumlarının demokrat ve feminist özelliklere sahip oldukları söylenebilmektedir. Bu dönemde Türklerin dini olan Şamanizm kadındaki kutsal güce, Töyonizm ise erkeğin kutsal gücüne dayanırken, bu iki dinin değer açısından eşit olması hukuki açıdan kadın ile erkeğin de eşit olmasına sebebiyet vermiştir (Gökalp 2005, ss. 213-214).

Hatunlar, gerek Hakanlar gerekse de toplum tarafından büyük saygı gören kişiler olmakla birlikte, kendilerine ait orduları ve sarayları bulunmaktadır. Tören ve şölenlerde Hakanın soluna oturarak siyasi ve idari hususlara ilişkin düşüncelerini Hakan ile paylaşan Hatunlar, yabancı devletlerin elçilerinin kabulünde de Hakan ile birlikte elçileri karşılamaktadır (Kafesoğlu 1988, s. 258).

Hatunların divana katılabilme hakları yanı sıra, devlet adına önemli belgeler imzalama yetkileri de bulunmaktadır. Mete Han döneminde Büyük Hun Devleti ile Çin Devleti arasındaki barış antlaşmasını Mete Han'ın Hatunu imzalamıştır. Bununla birlikte Sabarlar, Uygurlar, Göktürkler gibi Türk devletlerinde devlet başkanlığı görevinde bulunan kadınlara rastlanmaktadır. Kirman'da kurulmuş olan Kutluk Türk Devleti'nin de yöneticisi Türkan Hatun isimli bir kadındır (Dulum 2006, s. 6).

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde sosyal yaşam içinde kadın ile erkek arasında herhangi bir ayrımcılık, farklılık bulunmamaktadır. Her türlü aktiviteye katılabilen kadın, bir tabandan ziyade sosyal bir varlık konumundadır. Bununla birlikte kadınlar din görevlisi olabilmektedir (İnan 1972, s. 79). Türk devletlerinde cinsiyete bağlı işbölümü de söz konusu olmamaktadır (Dulum 2006, s. 7).

Eş seçme konusunda özgür olan kadınlar, eşlerini şikayet edebilmekte ve eşlerinden ayrılabilirler (Ögel 1988, s. 261). Bununla birlikte bazı Türk topluluklarında çok kadın ile evlilik görülebilirken, Türk toplumlarının genelinde ise tek eşlilik hakim olmuştur (Çandarlıoğlu 2003, s. 93).

3.2 İSLAMİYET SONRASI TÜRK DEVLETLERİNDE KADIN

8. yüzyılda Türkler arasında İslam dini yaygınlaşmaya başlamıştır. İslam dinini benimseyen Türkler, İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki gibi kadına yine önem vermeye devam etmişlerdir. Bu doğrultuda Türk töresi gereğince kadınların var olan hakları ve statüleri İslamiyet sonrası kurulan, başta Karahanlılar ve Selçuklular olmak üzere yeni Türk devletlerinde de devam etmiş, kadınların sosyal ve siyasi işlevleri bu dönemlerde korunmuştur (Dulum 2006, s. 8). Bu durumu desteklemekte olan en önemli kaynak ise Dede Korkut Hikayeleri olmaktadır (Arat 1986, s. 75).

İlk Türk-İslam devleti durumundaki Karahanlılarda “terken” unvanı sahibi olan kızların kendi divanları ve orduları bulunmaktadır. Selçuklular ile Harzemşahlar dönemlerinde de terkenler bu siyasi ve askeri güçlerini sürdürmüşlerdir (Baş 2006, s. 13).

Selçuklularda Hatunların İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki gibi önemli birtakım rolleri ve sorumlulukları bulunmaktadır. Devlet işlerine müdahalede bulunabilen Hatunların sarayda ve devlet üzerinde önemli nüfuzları vardır. Bu dönemin Hakanları da, aynı İslamiyet öncesi Türk devletlerinde olduğu gibi devlet işleri konusunda Hatunlara danışarak karar vermektedir (Dulum 2006, s. 9). Hakan ile birlikte savaflara katılan Hatunların sahip oldukları ordular ve ikta gelirleri devlet yönetiminde söz sahibi olmalarının en önemli göstergesidir (Turan 1969, s. 127).

10. yüzyılda Türk toplumu içerisinde kadın ile erkeğin yan yana bulunduğu, kadınların erkeklerden kaçmadığı, erkek ile kadın mekanlarının ayrıştırılmamış olduğu, 13. yüzyıl Anadolu Türklerinde de aynı durumun devam ettiği ve Hatunların toplum nezdindeki etkilerinin sürdüğü, sosyal hayatın içerisinde yer almakta oldukları seyyahların yazdıklarından görülmektedir (Dulum 2006, s. 10).

İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası kurulan Türk devletlerinde ve toplumunda kadının toplumsal rolü, statüsü, siyasi hak ve görevleri korunurken, zaman içerisinde bu durum değişime uğramıştır. Bu değişimin sebebi ile ilgili olarak ise farklı görüşler bulunmaktadır.

Türklerin 751 yılındaki Talas Savaşı'nın ardından Müslümanlığı kabul etmeye başlaması sonrasında Türk kadınlarının siyasi hak ve sorumluluklarının ellerinden alınmış olduğu pek çok araştırmacı tarafından ifade edilmekle birlikte, bu durumun yaşanmasında esas sebep olarak ise Türk toplumunun ataerkil bir yapıya sahip olması ve İslam dini kapsamında kadın ve erkek eşitliğine yönelik yapılan yorumların bu ataerkil görüş bağlamında yoğunlaşmış olması gösterilmektedir (Yeter 2016, s. 41).

Öztuna (2004, s. 226), İslam'ın Türkler tarafından kabulünün ardından zaman içerisinde kadının toplumsal statüsü ile konumunun olumsuz şekilde etkilenmekte olduğunu belirtmekte ve bu durumu İslam dininin kabul edilmesiyle ilişkilendirmektedir. (Unat1982, s. 8) ise Türk topluluklarının ve devletlerinin 7. yüzyıldan başlayarak Arap kültürü ve İslam dini etkisi altına girdiğini, İslam hukukunun kadınlara sınırlı derecede

haklar vermekte olması sebebiyle zamanla kadınların kamusal alandan çekildiğini, bununla birlikte aile içerisinde de bağımsızlığını kaybettiğini ifade etmektedir.

İslam dininin, kadına hiçbir hak tanımayan Arap toplumu içerisinde yaşayan kadınlara getirmiş olduğu geniş haklar, kadının çağdaşları arasında en iyi konumda bulunduğu Türk toplumu içerisindeki kadınlar için haktan ziyade kısıtlama anlamına gelmektedir. İranlılar vasıtasıyla İslam dinini kabul eden Türkler, İslam'ın kuralları ile birlikte Arap toplumunun dilleri ve yaşam biçimlerini de benimsemeye başlamıştır. Bu doğrultuda İslamiyet öncesinde kadına büyük bir değer ve önem addeden, karar organları ve yaşamın hemen her alanında kadın ile erkeği eşit gören anlayışın yerine; kadını erkekten aşağıda gören bir sistem benimsenmeye başlanmıştır. Zaman içerisinde de kadının özgürlükleri kısıtlanırken tüm yaşantısına sınır koyulmuş, kadınlar erkeklerin emri ve egemenliği altında yer alan bir konuma indirgenmiştir (Talışlı 1996, ss. 51-52).

Türk toplumunda kadının sosyal hayattaki etkinliğini kaybetmesi ile ilgili olarak ortaya atılan bir başka görüşe göre ise, kadının kamusal yaşamdan çekilmesinin ardında yatan sebep coğrafya ile yerleşik yaşama geçilmesidir. Ortaylı (2001) coğrafyanın sağlamakta olduğu imkanlar sebebiyle yerleşik yaşama erken geçildiğini, bu doğrultuda erkekler ile kadınların kendileri için ayrı yaşam alanları oluşturmuş olduklarını belirtmektedir. Doğan (2001) da kadınların kamusal alandan dışlanmasını yerleşik hayata geçilmesine bağlamakta, yerleşik kültürün öngörmekte olduğu sosyal gerekliliklerin doğal bir neticesi olarak bu durumun oluştuğunu, ancak İslam dininin de bu durumun oluşmasında etkisi bulunduğunu belirtmektedir.

Türklerin toplu bir şekilde yerleşik yaşama geçmeleri ile İslam dinini benimsemeleri aynı döneme rastlamakta olduğundan, yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümlerde bu iki faktörden hangisinin daha belirleyici bir rolü bulunduğu ile ilgili net bir yorumda bulunulamamaktadır (Turan 1990, s. 225).

Selçukluların Anadolu'ya yerleşmeye başladığı dönemde Arap ve İran kültürü yanında Bizans kültüründen de etkilenilmiş olduğu ifade edilebilmektedir. Bahsi geçen toplumların kültürleri ile etkileşim halinde olan Türk topluluklarında kadın ve erkeğin rolleri ve statüleri birbirinden ayrılmaya başlarken, bu kültürlerin oldukça uzağında

bulunan Anadolu Türkler ise eski Türk geleneklerini yaşatırken, kadınlar erkeklerden kaçmamaktadır. Ancak Anadolu Selçuklu Devleti'nde genel olarak İslam dinin etkisi, yerleşik hayata geçilmesi ve etkileşime girilmiş olan Bizans, Arap ve İran kültürleri sebebiyle kadınların örtündüğü ve sosyal yaşamdan uzaklaştığı bilinmektedir (Dulum 2006, ss. 13-14).

Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinin ardından devlet sistemlerinde de çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Büyük Selçuklu Devleti'ndeki gibi büyük toprak parçalarının ikta olarak verilmesi durdurulmuş, siyasi ve idari konularda kadının rolü en aza indirilmiş, aşiretler parçalanmak suretiyle toprağa iskan edilmeye başlanmış ve Farsça dili devletin resmi dili haline gelmiştir (Gündüz 2012, s. 141).

Anadolu topraklarında Selçuklular ile başlamakta olan kadının kapanması ve toplumsal rolünün sınırlandırılması durumu Osmanlı'da da devam etmektedir. 1839 Tanzimat Fermanı'na kadar da Osmanlı'da kadınlarla ilgili herhangi bir yenilik getirilmemiştir (Dulum 2006, s. 14).

Eski kaynaklardan (Oğuz Kağan Destanı, Dede Korkut Hikayeleri, Marco Polo Seyahatnamesi, İbni Battuta, vb.) aktarılan bilgilere bakıldığında, İslamiyet öncesi Türk kadınlarının, erkeklerle büyük ölçüde eşit olduklarını söylemek mümkündür. Kadınlar o dönem erkeğin tamamlayıcısı gibidir. Sosyal hayatta üstün ve saygıdeğer konumda olmalarının yanı sıra ata binmekte, ok atmakta, savaşmakta ve siyasette de etkin durumdadırlar. Türk kadınının sosyal hayattan sessiz sedasız ayrılmasının başlangıcı, öncelikli olarak yerleşik hayata geçilmesi ile açıklanabilmektedir. Kadınlar ile erkeklerin yaptıkları işlerin ayrışarak kadınların daha ziyade ev işlerine yönelmesi ile başlayan bu süreç yine kadınların aleyhine işlemek suretiyle devam etmiştir. Bunun yanında İslam dinini kabul ile ister istemez Arap kültüründen etkilenilmesi ile devam etmiştir. Bunun yanında İslam dininin uhrevi hayat dışında dünyevi hayatı düzenlemek gibi bir özelliğinin olması da kadınların yaşayış biçimini etkilemiştir. Bazı erkekler Kur'an-ı Kerim'de kadınları yücelten ayetlerden ziyade, Ahsab-33⁵ veya Nisa-

⁵“...Evlerinizde oturun ve daha önce cahiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın...(diyanet.gov)”

34⁶ gibi ayetleri referans almayı tercih ederek öncelikle sosyal hayattan ve dolayısıyla da siyasetten uzak tutmayı yeğlemektedirler.

3.3 OSMANLI'DA KADIN

Osmanlı Devleti'nde kadının aileyi meydana getirmekte olan en önemli unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Osmanlı'da kadının yaşam biçimi, sosyal, ekonomik, hukuki ve siyasi haklarına ilişkin pek çok teori ve tartışma bulunurken (Ortaylı 2006, s. 37), Osmanlı'da kadınların sosyal hayattan uzaklaştırılması ve evin içerisine hapsedilmiş olmasına yönelik olarak hangi faktör veya faktörlerin etkili olduğu ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın bu bölümünde Osmanlı'da kadınların ne zaman ve nasıl dönüştüğü açıklanmaya çalışılacak olup, konu Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası olmak üzere iki kısımda incelenecektir.

3.3.1 Tanzimat Öncesi

Osmanlı'nın kuruluş dönemlerinde kadınların çoğunluğu eski Türk gelenekleri çerçevesinde yaşamlarını sürdürürken, ilerleyen süreçte ise İslam dininin etkisi yanında Anadolu'da artık yerleşik bir yaşama geçilmiş olması, Osmanlı toprakları içerisinde ve etrafındaki kültürlerin etkisi ve Osmanlı sarayına alınan yabancılar, kadınların bir dönüşüme uğramalarına sebebiyet vermiştir. Bu dönüşüm beraberinde II. Murad devrinde harem kültürünü de saraya getirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise kadın mahrem bir nesne durumuna dönüşmüştür (Ülkütaşır 1967, s. 49).

Devletin kuruluş devrinde kadınlar toplumsal yaşamın oldukça içinde ve aktif durumdadırlar. Kadının aile içerisindeki yeri tartışmasız bir konumda ve ön plandadır. Bu dönemde halen konargöçer bir yaşantıya ve kültüre sahip olan Türk toplumunda

⁶“Allah'ın, (iki cinse) birbirinden farklı özellik ve lutuflar bahşetmesi ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar. Sâliha kadınlar Allah'a itaatkârdır; (Evlilik hukukuna) başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür (diyanet.gov).”

yaylaya gidiş ve dönüş düzenlemeleri tamamıyla kadınlara ait durumdadır (Turan 1992, s. 82).

Osmanlı'nın kuruluş döneminde Anadolu'yu gezen İbn Battuta'nın Seyahatname'sine göre bu dönemde kadınlar erkeklerden kaçmamakta, oldukça misafirperver ve içten davranmaktadır (İbn Battuta 1971, s. 4). İbn Battuta, bu dönemde kadınların rahatlıkla yolculuk yapabildiğini belirtirken, kadınların evin içi ile sınırlı olmadığını belirtmiş ve İznik şehrini yöneten kişinin, Orhan Bey'in ilk eşi olan Nilüfer Hatun isimli bir kadın olduğunu, bu kadının bir tekke, bir mescit ve bir köprü yaptırmış olduğunu aktarmıştır (İbn Battuta 1971, ss. 46-47).

Osmanlı kurulmadan kısa bir süre önce Ahilik teşkilatını kuran Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı tarafından Bacıyan-ı Rum isimli bir teşkilat kurulmuş olup, Ahilik teşkilatına bağlı olan bu kurum pek çok alanda faaliyet göstermiş, Osmanlı'nın kuruluş döneminde de varlığını sürdürmüştür (Kurt 1999, s. 445). Aynı zamanda bir din büyüğü olan Ahi Evran'ın bir kadın teşkilatının kuruluşunda rol alarak bunu desteklemesi, dönemin Türk din adamlarının kadın konusuna bakışı açısından fikir vermektedir. Bu doğrultuda kadınların sosyal ve ekonomik yaşama teşvik edilmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Türk töreleri gereği annelerin toplumda farklı ve önemli bir yeri bulunmaktadır. Selçuklu döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de saray kadınlarının kendilerine ait olan arazileri ve ikta gelirleri bulunmaktadır. İktisadi ve sosyal güce sahip olan kadınlar hayır işlerinde bulunarak güçlerini göstermektedirler. Bu doğrultuda güçlü kadınların vakıflar kurdukları, hastane, cami, imaret ve aş evleri yaptırdıkları görülmektedir (Dulum 2006, s. 17).

İslam dininin kabulünün ardından Türk kültürüne Arap kültüründeki çok eşliliğin girmeye başladığı görülmekle birlikte, Osmanlı'nın tek eşlilikten yana olduğu ve çok eşliliğin fazla yaygın olmadığı söylenebilmektedir. Çok eşlilik ise çoğunlukla kamu görevinde bulunanlar, geliri ve statüsü yüksek olan askerler arasında yaygındır (Dulum 2006, s. 17). Bununla birlikte henüz kuruluş döneminde tüm hünkarların çok ešli olduğu da bilinmektedir (Baş 2006, ss. 18-19).

Genel olarak din, kültür, coğrafya ve yerleşik hayat faktörleri Osmanlı'da kadınların sosyal yaşantıdan uzaklaşmalarına sebebiyet vermiştir. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethi ile birlikte şehirleşmenin arttığı döneme kadar Osmanlı'da kadınların toplumsal yaşamda oldukça aktif olduğu görülmektedir. Şehirleşme ve yerleşik hayata geçilmesi ile birlikte ise kadının temel faaliyet alanı hane içerisinde şekillenmeye başlamıştır (Baş 2006, ss. 20-21). Hem bedensel hem de düşünsel olarak köşeye sıkıştırılmaya başlanan kadın, zaman içerisinde kamusal alandan ve ekonomik yaşamdan tamamen uzaklaştırılmış, eğitimden yoksun bırakılmıştır (Ercan 1991, s. 12).

Kırsal kesimlerde nispeten kadınların daha fazla özgürlüğü bulunurken, şehirlerde ise yerleşik hayatın etkisi ile kadın ve erkekler arasındaki uzaklaşma ve farklılaşmaya dayalı ilişki toplumun yaşam biçimini de etkilemiştir. Osmanlı'da kurumsallaşmanın gerçekleştiği 16. yüzyılda saray geleneği kendini göstermeye başlarken, kadınlara yönelik çeşitli fermanların yayımlandığı görülmektedir. Kadınlar hakkında çıkarılan fermanlar genel olarak kıyafet, sokağa çıkma, erkekler ile olan ilişkilerin düzenlenmesi gibi konular üzerinedir (Dulum 2006, s. 15). Aynı dönemde teokrasinin devlet sistemi içerisinde egemen konuma gelmesi neticesinde yönetici sınıflar, saray ve ulema, şeriati daimi biçimde kadınların toplumsal yaşantının dışında tutulmasını sağlayacak şekilde yorumlama eğilimi içerisinde olmuşlardır (Tekeli 1982, s. 194). Yine 16. yüzyıl ve sonrasında İstanbul'a aileleri ile birlikte gelen Batılı tüccarların yaşam tarzları vasıtasıyla İstanbul'a Batı modası gelmiş olduğu ifade edilebilmektedir. Ancak bu Batı modasının Osmanlı kadını tarafından benimsenmemesi hususunda fermanlar çıkartılmıştır. III. Osman devrinde kalın siyah peçe takmayan kadınların sokağa çıkmaları yasak edilmiş, bununla birlikte saray dışında kalan kadınların sandala binmelerine izin verilmemiştir (Dulum 2006, s. 15).

Osmanlı'da özellikle şehirlerde yaşayan kadınların sosyal faaliyetlerde yer alması hoş karşılanmaz hatta yasaklanabilirken, iktisadi hayat içerisinde bulunmalarına yönelik bir engellemede bulunulmamıştır. Bununla birlikte Osmanlı kadını mal ve mülk sahibi olabilmekte, sayıları az da olsa mülkünü işletip satabilmektedir. Kadının izni olmadan eşi, oğlu veya babası malını satamamakta, kiralayamamakta, kullanamamaktadır (Jennings 1975, p. 65).

Osmanlı'da hukuki yollara başvurabilme hakkı hem erkekler hem de kadınlara açıktır. Sosyal statüsü, dini, ırkı fark etmeksizin herkes mahkemeye başvurabilmektedir. Ancak şahitlik konusunda bir erkeğin şahitliğine karşılık iki kadının şahitlik yapması gerekmektedir (Jennings 1975, p. 61). Evlilik, çocuk ve miras konuları ise İslam hukukuna göre şekillendirilmiş olup, kadının statüsü de bu doğrultuda düzenlenmiştir. Evlenirken kızlar eşlerini görerek seçmemekte, aile büyükleri tarafından verilen kararlara boyun eğmektedir. Evlilikler iki kadın ya da bir erkek tanık vasıtasıyla gerçekleşirken, boşanma hakkı ise mutlak suretle erkeğe verilmiştir (İnan 1982, ss. 59-60). Mirastan ise oğullara ikişer, kızlara ise birer pay verilmiştir (Taşçıoğlu 1958, s. 9).

Ticari faaliyette bulunmak üzere yeterli paraya sahip olmayan kadınların seçenekleri oldukça az olmakla birlikte, bu durumdaki kadınların çoğu zanaata yönelmekte, tekstil imalatı ve tarım işleri ile ilgilenmektedir. 17. yüzyılda Bursa'da bulunan iplik eğirme tezgahlarının yarısını kadınların işlettiği görülmektedir. Bununla birlikte kadın tüccar ve zanaatçıların lonca üyesi olmasına pek sıcak bakılmamış, nadiren kadınlar loncalara üye olabilmişlerdir (Gerber 1980, p. 237).

Osmanlı'nın şehirli kadınları Tanzimat dönemine kadar evlerinin içinde kalmış olup, dış dünya ile oldukça sınırlı ilişkileri olabilmıştır. Sosyal yaşantıları da oldukça küçük olan çevreleri ile ilişkilerinden ibarettir (Dulum 2006, s. 18). Başta İstanbul olmak üzere şehirlerde yaşayan Türk kadını çarşaf ve peçeler içinde yaşamaya zorlanırken, yalnızca ev işi yapıp çocuk doğurmak ve bakmakla görevlendirilmiş, kocası ve en yakın nikah düşmeyen erkek akrabaları ile konuşup görüşebilen, tamamıyla kapalı bir yaşam içerisine hapsedilmiştir (Duroğlu 2007, s. 12). Dolayısıyla kamu mekanı erkeklere, özel mekan ise kadınlara ayrılmıştır (Van Os 2001, s. 339). Toplumsal yaşamdan uzak kalan kadınlar bununla birlikte siyasi haklarını kullanmaktan mahrum bırakılmışlardır (Konan 2011, s. 162). Tanzimat Fermanı'nın ilanının ardından ise Osmanlı kadınının geç de olsa Avrupa'daki gibi toplumsallaşma süreci başlamaktadır (Dulum 2006, s. 18).

3.3.2 Tanzimat Sonrası

Avrupa'da 15. yüzyıldan itibaren Coğrafi Keşifler, Hümanizm, Rönesans, Reform, Aydınlanma, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi gibi yenileşme ve dönüşme çabaları kendini gösterirken; Osmanlı ise bu değişim ve gelişimlere uyum sağlayamadığı için modern, teknolojik, genç ve dinamik Avrupa karşısında önemli yenilgiler alarak ciddi bir gerileme süreci içerisine girmiştir. Bu doğrultuda 18. yüzyıldan itibaren bir Batılılaşma ve modernleşme sürecine girmek zorunda kalan Osmanlı, en başta yalnızca saray ve ordu üzerinde gerçekleştirmeye çalıştığı ıslahatları 1839 Tanzimat Fermanı ile sosyal ve ekonomik boyuta taşımıştır (Caporal 1982, ss. 7-8).

Sultan Abdülmecid döneminde 1839 yılında ilan edilmiş olan Tanzimat Fermanı, Osmanlı'nın Batılılaşma hareketleri neticesinde atılmış olan en önemli ve somut adımdır (Kutay 2003, s. 139). Tanzimat Fermanı Osmanlı toplumsal yapısında hızlı bir dönüşüm süreci başlatırken, Batıdakilere benzer kurumlar oluşturulmuş, Türk aile yaşamında ve kadının toplumsal rolü ve statüsünde de önemli dönüşümler gerçekleşmiştir (Kırkpınar 2001, ss. 92-93).

Fermanda doğrudan kadınlara ilişkin hükümler yer almıyor olmakla birlikte, kadınların artık kamusal alana çıkabilmelerinin başlangıcı Tanzimat Fermanı ve sonrasındaki gelişmelere bağlanmaktadır. Tanzimat döneminde kadınlara 1845 yılında kadı önünde evlenme hakkı, orta ve yüksek öğrenim görme hakkı, 1847 İrade-i Seniyye ve 1858 Arazi Kanunnamesi ile kız çocuklarına erkek çocuklarla eşit miras hakkı tanınmış, 1856 yılında ise kadınların köle veya cariye şeklinde alınıp satılması yasak edilmiştir (Dulum 2006, s. 18). Bununla birlikte evlenen kadınlardan alınan gelinlik vergisi de kaldırılmış, köle pazarları tamamen yasak edilmiş, ancak cumhuriyet dönemine kadar cariye alışverişi kaçak olarak sürmüştür (Kutay 2003, s. 139). Yabancı erkekler ile evlenmiş olan kadınlara, eşlerinin ölmesi durumunda 1869'da çıkarılan Tabiyet-i Osmaniye Kanunnamesi kapsamında üç sene içerisinde Osmanlı uyruğuna dönme hakkı tanınmıştır (Kurnaz 1991, s. 32).

Tanzimat döneminde kadınların eğitimi konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tanzimat sonrası dönemde Osmanlı'da kadınların eğitim haklarına yönelik yapılan yenilikler şu şekilde ifade edilebilmektedir (Taşkiran 1973, ss. 27-28);

- i. 1842: Tıbbiye Mektebi'nde kadınlar için ebelik kursları açılmıştır.
- ii. 1858: İlk Kız Rüştüleri (ortaokul) açılmıştır.
- iii. 1869: İstanbul'da ilk Kız Sanayi Okulu açılmıştır.
- iv. 1869: Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile sübyan mekteplerine devam mecburiyeti erkekler için 6-10, kızlar için ise 7-11 yaş şeklinde belirlenmiştir. Böylece ilkokul için hem erkek hem de kızlar için devam mecburiyeti oluşturulmuştur (Kurnaz 1991, s. 13).
- v. 1870: Sübyan ve rüştüye okullarına öğretmen hazırlamakla birlikte, ülkede aydın kadınların yetişmesinin sağlandığı, İlk Kız Öğretmen Okulu (Darülmuallimat) İstanbul'da açılmıştır.
- vi. 1873: İlk kadın öğretmen tayini yapılmıştır.

Tanzimat Fermanı sonrasında bu şekilde kanunlarda yapılan değişiklikler ile birlikte; yüzyıllarca İslam dini, çevre kültürler ve yerleşik hayat faktörleri çerçevesinde gerilemiş ve kamusal alandan uzaklaştırılarak ev içerisine hapsolmuş olan Türk kadınının toplumsal konumu düzeltilmeye çalışılmıştır. Tüm bu gelişmeler yaşanırken Şinasi, Ahmet Mithat (Diplomalı Kız), Namık Kemal (İntibah), Yakup Kadri (Kiralık Konak), Recaizade Ekrem, Şemsettin Sami gibi Osmanlı seçkinleri de kadınların özgürlüklerini elde etmeleri hususunda yazılar ve romanlar yazarak, arzu edilen toplumsal kadını betimlemeye çalışmışlardır (Dulum 2006, s. 19; Taşkiran 1973, s. 25).

19. yüzyılda İstanbul ve diğer büyük ticaret şehirlerinde yaşayan kadınlar için önemli bir dönem niteliği taşımaktadır. Büyük şehirlerde yaşayan kadınlar eğitim görmeye başlarken, okuryazar durumuna gelmeye başlamış, üst tabakada bulunan eğitilmiş kadınlar toplumsal yaşam içerisine dahil olmayı başarmışlardır. Artık kendisini ve çevresini sorgulamaya başlayan kadınlar, birtakım yayın organları vasıtasıyla duygu ve düşüncelerini ifade etmeye başlamışlardır (Dulum 2006, s. 19).

Batılılaşma çabaları neticesinde Boğaziçi, Çamlıca, Aksaray, Şehzadebaşı gibi bölgeler kadınların gezip dolaştığı moda mekanlar haline gelirken, Avrupa'dan gelen kıyafet ve ev eşyalarına ilgi artmıştır. Avrupalı kadınlar tarafından bu dönemde konaklarda Fransızca ve piyano dersleri verilmiştir. Ancak tüm bu modernleşme çabalarına karşın kadının toplumsal konumu ve statüsü çok fazla dönüşüme uğrayamamıştır. Özellikle kadınların giyim tarzları önemli eleştirilere maruz kalırken, kadınlara ilişkin birtakım yasaklamalara devam edilmiştir (Dulum 2006, ss. 19-20).

1876'da ilan edilen I. Meşrutiyet ile birlikte Osmanlı, parlamenter sisteme geçerken, Sultan II. Abdülhamid'in Osmanlı-Rus Savaşı'nı gerekçe göstererek meclisi feshetmesi sebebiyle bu dönem oldukça kısa sürebilmiştir (Kurnaz 1991, s. 26). Ancak I. Meşrutiyet ile birlikte kabul edilen ve Türk tarihinin ilk anayasası olan 1876 tarihli Kanun-i Esasi'ye göre erkeklere ilk kez oy hakkı tanınmış olup, kadınların siyasal katılım durumu ise hiç tartışma konusu olmamıştır (Yüceer 2008, s. 133).

Meclisin feshi ile birlikte başlayan istibdat döneminde kadınlara yönelik baskılar artmış olmakla beraber, kadınlara ilişkin bazı ufak çaplı girişimlerin yaşanmış olduğu da ifade edilebilmektedir. Bu doğrultuda 1890 yılında ilk idadi (lise) açılmış, ancak ilgisizlik sebebiyle okul iki yıl sonra kapatılmıştır (Kurnaz 1991, s. 26).

1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet ile birlikte ise kadınlara ilintili hemen bütün konularda özgürleşmenin yaşanmakta olduğu görülmektedir. Bu dönemde Kadın, Mehasin, Kadınlar Dünyası vb. birçok kadın dergisi yayın yapmaya başlamıştır (Göksel 1993, s. 137). Bahsi geçen dergilerde kadınlar yazılar kaleme almış ve bununla birlikte dergi yöneticiliği yapmışlardır (Dulum 2006, s. 20). Bu dergilerin çoğunluğu, Müslüman kadınlara Batılı kadınlar gibi haklar tanınması, sokağa çıkma özgürlüğü verilmesi, kadınların toplumsal yaşama katılması, çok eşliliğin kaldırılması gibi konularda yazılar yayımlamıştır. Kadınların siyasi haklara sahip olmasını isteyen yazılara ise pek az rastlanmaktadır (Kaplan 1998, s. 17).

20. yüzyıl yazarları, Tanzimat Dönemi yazarları gibi kadınların özgürleşmesi ve bağımsızlaşması hususunda yazılar ve romanlar kaleme almış, bu şekilde kadınlara

erişmeye ve kadının modern toplumsal rolünü halka benimsetmeye çalışmışlardır. II. Meşrutiyet döneminde İslamcı görüşe sahip olanlar kadının toplumsal yaşama dahil olmasını, dışarıda çalışmasını ve erkekler ile aynı ortamlarda bulunmasını şiddetle eleştirirken; Türkçüler kadınların toplumsal yaşam içerisinde bulunmaları gerekliliğini savunmuşlar; Batıcılar ise dini baskılar sebebiyle kadınların geriletilmiş olduğu iddiasında bulunmuşlardır (Dulum 2006, s. 20).

Tanzimat dönemi ve takip eden II. Meşrutiyet dönemi ile birlikte Osmanlı'nın sosyal, siyasi ve ekonomik yapısı dönüşüme uğramış, bunun neticesi olarak da kadının toplumsallaşması ile birlikte halkın kadına karşı bakış açısı değişime uğramıştır. Bu dönemin hemen ardından meydana gelen Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sebebiyle oluşan ailevi ve ekonomik sorunlarla mücadele etmek durumunda kalan kadınlar, ister istemez sosyal ve ekonomik hayata katılmışlardır. Bu doğrultuda kadınlarla ilgili olarak yeni düzenlemeler yapılma gerekliliği ortaya çıkmış olup, bu kapsamda 1917 yılında Hukuk-u Aile Kararnamesi çıkarılmıştır. 1926'ya kadar yürürlükte kalan bu kararnamenin getirdiği kadın hakları ise şu şekildedir (Dulum 2006, s. 21);

- i. Kadınlara; eşinin evi terk etmesi, eşinin eve bakmaması, eşinin deli olması, eşinin cüzzam gibi ciddi hastalıklara sahip olması durumunda mahkeme kararıyla ayrılma hakkı verilmiştir.
- ii. Evliliğin hakim huzurunda gerçekleştirilmesi zorunluluğu getirilmek suretiyle devlet, evlilik ve boşanma işlerine dahil edilmiştir. Bununla birlikte evlilik için iki şahidin tanıklığı zorunluluğu getirilmiştir.
- iii. Evlilik için erkeklere 18, kızlara ise 17 yaşını bitirmiş olma koşulu getirilmiştir. 17 yaşından küçük kızların evlenebilmeleri hususunda velilerinin ve hakimin izni gerekmektedir.
- iv. Kocanın ikinci bir eş sahibi olabilmesi, ilk eşin rızasına bırakılmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi kadın hareketlerinin arttığı ve kadın cemiyetlerinin yaygın hale gelmeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemde yardım maksatlı cemiyetler yanında, Müslüman kadını değiştirip dönüştürmek, sosyalleştirmek, Batılılaştırmak, kadınlara eğitim olanağı sağlamak, meslek edindirmek, yardım toplamak, birtakım konularda

propaganda yapmak gibi çeşitli amaçları bulunan cemiyetlerin kurulmuş olduğu görülmektedir (Kaplan 1998, s. 9).

Batı toplumlarında Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi neticesinde kadınların kendilerine uygulanmakta olan ayrımcılığı fark ederek seslerini yükseltmeleri durumu Osmanlı halkında da yankı bulurken, düşük seviyede de olsa benzer bir sürecin Osmanlı topraklarında da gerçekleşmiş olduğu söylenebilmektedir. 18. yüzyıldan itibaren yüzünü Batıya dönmüş olan Osmanlı toplumu, 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali'nden önemli şekilde etkilenmiştir. Bu dönemde önce Genç Osmanlılar, ardından ise Jön Türkler demokratik düşünceler ve kadın sorunlarına ilişkin görüşlerden etkilenmiştir (Berktaş 2004, s. 10). Ancak Avrupa ve Amerika topraklarında kadın haklarına yönelik gerçekleştirilen hareketler, şeriat hukukunun temel alındığı Osmanlı topraklarında çok fazla benimsenmemiştir. Kadınlara siyasal haklar verilmesi gibi bir düşünce Osmanlı kadınları için günün şartlarında oldukça gündem dışı durumdadır. I. Dünya Savaşı sonuna kadar da kadınların siyasal katılıma yönelik önemli bir istekleri bulunmamıştır (Van Os 2001, s. 339).

Osmanlı'da Batıdaki anlamıyla ilk kadın hareketleri ise 1900'lü yılların başlarında, özellikle de 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Türk kadınlarının kendilerini gösterebilmeleri hususunda hukuk, eğitim, toplum, siyaset ve ekonomik yapı üzerinde Tanzimat döneminden itibaren yapılan değişikliklerin önemli etkisi olmuştur. Özgürlük ideolojisi bulunan II. Meşrutiyet ile birlikte kadınlar artık Batıdaki gibi bir özgürlük ve eşitlik hareketi içerisine girmişler ve giderek özgürleşip bireyselleşmeye başlamışlardır. Kendini ve toplumu sorgulayan kadın hareketi, kendilerini çevreleyen geleneklere, kısıtlamalara ve kadın-erkek eşitsizliğine karşı bir mücadele başlatmıştır. Aile yaşamında, toplumsal yaşamdaki ilişkiler ağında, çalışma ve siyaset alanında yeni bir düzenlemeye gitmenin gerekliliğini vurgulayan kadınlar, toplumsal yaşamın bütün yönleri ile ilintili şekilde bir kadın inkılabının gerçekleştirilmesini hedeflemişlerdir. Bu doğrultuda da; bilgilendirme, bilinçlendirme, talepleri ifade etme, imaj değiştirme, harekete geçirme, yol gösterme şeklinde faydalandıkları pek çok dernek ve dergiyi kadın inkılabının gerçekleştirilmesini sağlayacak temel araçlar biçiminde kullanmışlardır (Çakır 1996, s. 316). Bu doğrultuda

kadınlar tarafından kurulmuş olan dernekler amaçlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir (Gökçimen 2008, ss. 14-16);

- i. Yardım ve Eğitim Dernekleri: 1898’de Cevdet Paşa’nın kızı Emine Semiye’nin Selanik’te kurduğu Şevkat-i Nisvan ve 1908’de kurulan Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi buna örnektir. Balkan Savaşı ile birlikte bu tarz derneklerin sayıları artmıştır. Bu dernekler kadınların eğitimlerine önem verirken, aynı zamanda işyeri açarak kadınların geçim sıkıntılarını çözmelerini de amaçlamaktadır.
- ii. Kültür Amaçlı Dernekler: Asri Kadın Cemiyeti, Tefeyyüz Cemiyeti, Halide Edip Adivar tarafından kurulan Teal-i Nisvan Cemiyeti gibi dernekler Osmanlı kadınının kültürel gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak konferanslar vermek, müzik eğitimi sunmak, resim sergileri açmak gibi işlevlerde bulunmuşlardır.
- iii. Ülke Sorunlarına Çözüm Oluşturmayı Amaçlayan Dernekler: Yerli üretimin ve yerli malı kullanımının teşvik edilmesi hususunda 1913 yılında Melek Hanım tarafından kurulan Mamulat-ı Dahiliyye-i İstihlak-ı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi bu tür derneklere örnektir.
- iv. Siyasal Partilerin Kadın Dernekleri: II. Meşrutiyet sonrası İttihat ve Terakki Cemiyeti, kadınlar şubesi ve dernekler açmıştır. Cemiyetin kurmuş olduğu Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti gibi dernekler, fakirlik içerisinde olanların gereksinimlerini gidermeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.
- v. Feminist Kadın Dernekleri: II. Meşrutiyet ile beraber Osmanlı toplumunda feminizm kavramı konuşulmaya ve erkeklerin kadınları algılayış biçimleri sorgulanmaya başlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminin kadın dernekleri arasında feminist olmasıyla bilinen dernek, Ulviye Mevlan tarafından 1913’te kurulmuş olan “Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti”dir. 1913 ile 1921 yılları arasında “Kadınlar Dünyası” isimli bir dergi çıkarmış olan dernek; kadının ev dışındaki giysilerinin düzenlenmesi, kadının çalışma hayatını kolaylaştırıcı işyerlerinin açılması gibi çalışmalar yürütmüş olmakla birlikte, eğitimsizliği en önemli toplumsal problem olarak belirlemiş, ilköğretimin zorunlu ve tek tip

olması, her yerde kız liselerinin açılması ve kızlara yükseköğretim hakkı verilmesi yönünde taleplerini dile getirmiştir. Bununla birlikte dernek, 1921 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi konusunu gündemine almıştır.

3.3.3 Siyasette Etkin Olan Kadınlara Osmanlı'dan Örnekler

Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle duraklama dönemine denk gelmekte olan 1540-1656 yılları arasındaki 116 yıllık dönemine kadınlar damga vurmuştur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Hürrem Sultan ile yükselişe geçen kadınların devlet yönetiminde söz sahibi olması durumu, ardından çeşitli Sultanlar ile birlikte saltanat naibeliğine dönüşmüş olup, 1656'da Turhan Hatice Sultan ise devlet yönetimini Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'ya devretmiştir (Vikipedi)

Hürrem Sultan, Osmanlı tarihinin en güçlü kadınlarından biridir. 1506 yılında Lehistan topraklarında dünyaya gelmiş olup, 1520'de Kırımlılar tarafından Osmanlı sarayına getirilmiştir. Sarayda özel eğitim gören Hürrem Sultan, zekası ve becerileri ile kısa sürede haremde sivrilmiş ve neticesinde Sultan Süleyman'ın nikahlı resmi eşi olmayı başarmıştır. Oğlu II. Selim'in tahta çıkışını göremeden ölen Hürrem Sultan, kurduğu vakıf vasıtasıyla geride pek çok eser bırakmıştır (Hürrem Sultan).

Sultan Süleyman'ın kararları üzerinde önemli etkisi bulunan Hürrem Sultan, kendisine resmi nikah kıydırmasının yanı sıra; Sultan Süleyman'ın yakın arkadaşı, sadrazamı ve kardeşinin kocası olan Pargalı İbrahim Paşa'nın katledilmesi, Hadım Süleyman Paşa'nın sadrazamlıktan alınması, Rüstem Paşa'nın sadrazam yapılması, şehzadeler konusunda Sultan Süleyman'a tesiri gibi etkileri ile siyasette doğrudan söz sahibi olmaya çalışmıştır (Oluk 2013).

Mihrimah Sultan, 1522'de Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan'ın kızı olarak dünyaya gelmiştir. Hürrem Sultan'ın isteği doğrultusunda sonradan sadrazam olacak olan Rüstem Paşa ile evlendirilmiştir. Annesi Hürrem Sultan ile birlikte siyasette etkin bir konum elde eden Mihrimah Sultan, eşinin siyasette yükselmesinde ve sadrazam

olmasında önemli rol oynamıştır. Mihrimah Sultan, Şehzade Bayezid'i Sultan Süleyman'ın ardından padişah olması konusunda desteklemiş ve bu hususta önemli çalışmalarda bulunmuştur. Annesinin ölümü üzerine nüfuzu daha da artan Mihrimah Sultan, bundan sonra babası Sultan Süleyman üzerinde de etkili olmuştur. Bununla birlikte sonrasında padişah olması için Şehzade Selim'i desteklemeye başlamıştır. Babasının ölümünün ardından Sultan II. Selim ve Sultan III. Murad dönemlerinde saraydaki en nüfuzlu kadınlardan biri olma durumunu sürdüren Mihrimah Sultan sağlığında pek çok hayır işinde bulunmuştur (Kaçar 2005, s. 40).

Nurbanu Sultan, III. Murad'ın annesi olup, 1525-1530 yıllarında Paros adasında doğmuş, 1537'de cariye olarak saraya getirilmiştir. II. Selim'in eşi olan Nurbanu Sultan, eşinin kardeşi Şehzade Beyazıd ile olan mücadelesinde Venedikli kimliği sayesinde Venediklilerle irtibata geçerek onlardan destek almıştır. Oğlu III. Murad'ın hükümdarlığında ise Nurbanu Sultan daha da güçlenmiş, harem de onun zamanında yüksek bir statüye erişmiştir. Girit'e Osmanlı'nın saldırıda bulunmasını engelleyen Nurbanu Sultan, Venedik'e savaş açılmasını da önlemiştir. Bununla birlikte Fransa Kraliçesi ile iki saray arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve ticaretin artmasına yönelik yazışmalar yapmıştır. Üsküdar'da yaptırdığı külliye içerisinde yer alan kütüphane, Osmanlılarda ilk kez bir kadın tarafından kurulmuş olan kütüphane özelliğini taşımaktadır (Şahin 2007, ss. 250-251).

Safiye Sultan, 1550'de Venedikli bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmiştir. III. Murad'ın eşi olan Safiye Sultan, Osmanlı sarayının en kudretli ve güçlü sultanlarından biridir. Asil bir ailenin kızı olmasının yanında Manisa sarayında almış olduğu eğitim neticesinde kudret sahibi olan Safiye Sultan, kayınvalidesi Nur Banu Sultan'ın ölümü üzerine haremi yönetmeye başlamış, oğlu III. Mehmed'in padişah olmasıyla birlikte de tüm saray onun emri altına girmiştir. Padişah emirlerini değiştirebilecek kadar güce sahip olan Safiye Sultan, sadrazam atayacak bir kudrete sahiptir. 1579'da Sokullu Mehmed Paşa'nın öldürülmesinin ardından önemli bir güce ulaşan Safiye Sultan, 1583-1603 yılları arasında hüküm sürmüş olup, oğlu III. Mehmed'in ölmesinin ardından iktidarını Handan Sultan'a kaptırmıştır (Şimşek 2012).

Handan Sultan, Padişah III. Mehmed'in eşi ve Sultan I. Ahmed'in annesi olup, 1583'te hareme getirilmiştir. I. Ahmed 1603'te padişah olurken, annesi Handan Sultan ise oğlunun henüz çocuk yaşta olmasından dolayı üç yıl boyunca devleti yönetmiştir. Bu sırada eşi III. Mehmed'in annesi olan Safiye Sultan ile de iktidar mücadelesi veren Handan Sultan, Safiye Sultan'ın Eski Saray'a gönderilmesini sağlamıştır. 1605'te ölümüne kadar oğlu adına bizzat devlet yönetiminde söz sahibi olan Handan Sultan, bir yönetim kadrosu oluşturarak bu dönemde etkin bir siyaset yürütmüştür. Sadrazamların atanması ve devlet yöneticilerinin yükselmesinde önemli etkisi bulunan Handan Sultan, 1605 yılında ise vefat etmiştir (İnternethaber 2016).

Mahpeyker Kösem Sultan, Osmanlı tarihinde şehit edilmiş olan tek valide sultandır. 1589 yılında Mora'da doğmuş olup, Rum kökenli bir papazın kızıdır. Saraya getirildikten sonra Safiye Sultan tarafından kendisine Mahpeyker, eşi I. Ahmed tarafından ise Kösem ismi verilmiştir. Sultan IV. Murad ile Sultan İbrahim'in annesi olan Kösem Sultan eşi I. Ahmed'in yanında iki oğlu ile bir torununun da padişahlığı döneminde etkili olmuştur. Oğullarının iktidarında sadrazamları atayıp azleden Kösem Sultan, padişahları dahi kendisine rakip kabul etmeyecek bir güce ulaşmıştır. Torunu IV. Mehmed padişah olduğunda dahi, valide sultan Turhan Hatice Sultan'a karşı baskın gelerek saltanat naibeliği görevini sürdürmüştür. Torununun padişahlığında da üç yıl devleti yöneten Kösem Sultan, Eylül 1651'de çıkan bir isyanda ocak ağaları tarafından öldürülmüştür (Şimşek 2012).

Turhan Hatice Sultan, 1627 Ukrayna doğumlu olup, küçük yaşta Kırımlılar tarafından Osmanlı Sarayı'na getirilmiş ve Mahpeyker Kösem Sultan'a teslim edilmiştir. 13 yaşında Sultan İbrahim ile evlenen Sultan, 14 yaşında IV. Mehmed'i doğurmuş, IV. Mehmed de henüz 7 yaşında iken tahta geçmiştir. Bu dönemde devleti halen Kösem Sultan yönetirken, Kösem Sultan'ın üç yıl sonra öldürülmesi üzerine saltanat naibeliği de Turhan Hatice Sultan'a geçmiştir. Osmanlı tarihinde 35 yıl ile en uzun süre valide sultanlık yapmış olan Turhan Hatice Sultan, devleti ise beş yıl yönetmiştir. Kösem Sultan'ın öldürülmesinin ardından bütün devlet gücü kendi eline geçmesine rağmen siyasetten uzak durmayı tercih ederek beş yılsonunda devleti yönetme görevini Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'ya teslim etmiş ve gelinleri ile haremi de siyasetten

uzak duracak şekilde yetiştirerek Osmanlı'da kadınlar saltanatı döneminin sona ermesini sağlamıştır (Şimşek 2012).

Osmanlı İmparatorluğunda söz sahibi olabilmiş sultanların hemen hepsinin saraya getiriliş öykününün benzer olduğu görülmektedir. Yine yaşadıkları ortam ve hayatında neredeyse aynı olduğunu bildiğimiz bu kadın sultanların, yönetimde bir şekilde söz sahibi olabilmek adına hemcinslerine ve onların çocuklarına karşı verdikleri mücadelenin erkeklerden farklı olmadığını söylemek mümkündür. Bu durumda erkekler ile özdeşleştirilen gücü elinde bulundurma hırs ve isteği ile bu uğurda savaşıma mücadele etme gibi bir takım özelliklerin aslında kadınlarda da mevcut olduğunu söylenebilir.

3.4 TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE KADIN

I. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan Kurtuluş Savaşı sürecinde 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kurulmuştur. Ancak cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen sürede TBMM, en başta kadınlara ilişkin konularda sert bir tutuma sahip olmuş, 1922'den itibaren ise kadın haklarından bahsedilmeye başlanmış olup, kadınların oy hakkından da söz edilir duruma gelinmiştir (Tekeli 1982, ss. 205-206).

TBMM tarafından kabul edilen 1921 Anayasası'nda eşitliğe yönelik bir hüküm getirilmemiş olup, eşitliğe ilişkin ilk hükümler cumhuriyetin ilanından sonra hazırlanan 1924 Anayasası'na konulmuştur (Öden 2003, ss. 109-111). Kurtuluş mücadelesinin sona ermesi ile birlikte 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilmiş ve ardından geniş çaplı bir toplumsal dönüşüm sürecine girilmiştir. Bu doğrultuda, özellikle I. Dünya Savaşı sürecinde çalışma yaşamında sıklıkla görülmeyen kadının bu konumu desteklenerek, Batı ülkelerinde kadınlara tanınmış olan haklar ve hürriyetler Türk kadınlarına da tanınmaya başlanmıştır. Laiklik prensibi çerçevesinde oluşturulan hukuk sistemi vasıtasıyla, Osmanlı döneminde kamusal yaşamdan uzaklaştırılarak ev içerisine hapsedilmiş olan kadın artık kamusal yaşam içerisinde görülmeye başlarken, oluşturulan devlet politikaları ile birlikte kadınların kamusal yaşama katılmaları hususu

desteklenmiştir (Say 1998, s. 3). 1926 yılında TBMM tarafından kabul edilen Medeni Kanun ile birlikte kadınların küçük yaşta evlenmeleri ve polijininin önüne geçilmiş, miras hakkı konusunda da kadın ile erkek eşit duruma getirilmiştir.

Cumhuriyetin ilan edildiği dönem itibariyle Türkiye’de kadınların genel durumunu Gökçimen (2008, s. 19) şu şekilde özetlemektedir;

- i. İstanbul’da aydın Türk kadını, düşman istilasını protesto eden mitinglerde söz sahibi olarak aktif bir rol oynamıştır.
- ii. İstanbul Üniversitesi’nde kız öğrencilerin erkekler ile birlikte okuyabileceği kararı alınmıştır.
- iii. I. Dünya Savaşı sürecinde çalışma yaşamına giren kadın sayısı artmıştır.
- iv. Hayır kuruluşları ve Kızılay bünyesinde kadınlar aktif olarak çalışmaktadır.
- v. Anadolu’nun çeşitli büyük ve küçük kentlerinde kız okulları ve kadın öğretmen sayısı artmıştır.
- vi. Kurtuluş Savaşı’nda kadınlar doğrudan bir biçimde vatan müdafaasına katılmışlardır.
- vii. Eğitim-öğretim gören kızların çeşitli mesleklerde yetişme çabaları ve uğraşları söz konusudur.

16 Haziran 1923 tarihinde İstanbul’da, kadın haklarını savunmak ve kadınların siyasi katılım hakkını elde etmesini sağlamak üzere Kadınlar Fırkası isimli bir siyasi parti kurulmuş (Konan 2011, s. 165), ancak partiye yönelik olarak Ankara’dan olumsuz cevaplar gelmesi üzerine parti bir yıl sonra derneğe dönüştürülerek Türk Kadınlar Birliği ismiyle çalışmalarını sürdürmeye başlamıştır (Çürük 2009, s. 318).

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu çerçevesinde eğitim-öğretim yaşamında laiklik prensibi benimsenmiş, ülkedeki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanmış, kız ve erkek öğrencilerin beraber okuyabilecekleri karma eğitim sistemi getirilmiştir. Bununla birlikte laiklik prensibinin toplumda ve devletin icraatlarında tam olarak yerleşebilmesi hususunda 1924 yılı içerisinde halifeliğin kaldırılmasının da önemli bir etkisi olmuştur (Berktaş 2004, s. 17). Bu doğrultuda laik

ve modern eğitim sistemi içerisinde her iki cinsin eşit biçimde eğitim-öğretim imkanlarından faydalanmaları sağlanmıştır (Konan 2011, s. 167).

Fransız İhtilali neticesinde 1789 yılında oluşturulan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi çerçevesinde hazırlanmış olan ve 23 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen yeni anayasanın 68. maddesinde temel hak ve özgürlükler belirlenmiştir. Bu temel hak ve özgürlükler ile eşitlik konularında temel güvence kaynağı ise TBMM olmuştur (Öden 2003, s. 215). 1924 Anayasası'nın hazırlanması sürecinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilip verilmeyeceği hususunda sert tartışmalar yaşanmış, ancak siyasi haklar bakımından kadınların erkekler ile eşit konuma getirilmesine izin verilmemiştir. Bu doğrultuda seçme hakkı sadece 18 yaşını dolduran erkeklere, seçilme hakkı ise sadece 30 yaşını dolduran erkeklere tanınmıştır (Konan 2011, s. 167).

4 Ekim 1926 tarihinde, İsviçre Medeni Kanunu'nu baz almakta olan Türk Medeni Kanunu kabul edilmiş olup, bu doğrultuda Türk kadını yeni medeni haklara kavuşmuş, laiklik ilkesi ile birlikte kadınlar üzerindeki sosyal baskı ve önyargılara son verilmiştir (Konan 2011, s. 167). Bu kapsamda evlilikte resmi nikah zorunluluğu getirilirken, miras konusunda kadın ile erkek eşit duruma getirilmiş, velayet hususunda da anne ile baba arasında eşitlik sağlanmıştır (Vural-Dinçkol 1998, s. 48).

Türk Kadınlar Birliği'nin 1927 yılında İstanbul'da düzenlemiş olduğu kongre neticesinde hazırlanan ve kadınların erkekler ile eşit oy hakkına sahip olduğunu belirterek eşit oy hakkı talebinde bulunan sonuç bildirisi TBMM'ye gönderilmiş olup (Demir 2002, s. 79), derneğin bu talebi TBMM tarafından aşırı bir hak talebi olarak nitelendirilmiş ve bu doğrultuda dernek yöneticileri görevlerinden alınmıştır (Zihnioğlu 2009, s. 5). Bu bağlamda Türk kadını, 1927 yılında gerçekleştirilen genel seçimlere katılamamıştır (Kaplan 1998: 198). Ancak 1930 yerel seçimlerinde kadınlara, 20 Mart 1930 tarihinde kabul edilen Belediye Kanunu kapsamında, belediye meclis üyesi seçiminde seçme ve seçilme hakkı ilk kez tanınmıştır (Kaplan 1998, s. 91).

1930 yılında kadınlara yerel seçimlerde sağlanan seçme seçilme hakkı 1934 yılında yapılan anayasa değişikliğinde maddeleşmiştir (Eroğlu 2008, s. 224). 5 Aralık 1934

tarıhli ve 2599 sayılı kanun çerçevesinde, anayasanın 10. ve 11. maddelerinde gerçekteşirilen değişiklikler ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır (Armağan 2007, ss. 44-45). Bu doğrultuda 22 yaşını bitirmiş olan tüm Türk kadın ve erkeklerine seçme, 30 yaşını bitirmiş olan tüm Türk kadın ve erkeklerine ise seçilme hakkı tanınmıştır (Demir 2002, s. 79). Bununla birlikte 1933 yılında Köy Kanunu'nun 20. ve 25. maddelerinde değişiklikler gerçekteşirilmiş ve bu bağlamda kadınlara köy muhtarlığı ve köy ihtiyar heyeti üyeliği hususunda seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Bu kapsamda gerçekteşirilen muhtarlık seçimlerinde Aydın ilinin Demircidere Köyü'nde Gül Hanım Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olarak seçilmiştir (Konan 2011, ss. 167-168).

Anayasa değişikliğinin ardından ilk genel seçimler 1935 yılında gerçekteşirilmiş olup, seçim sonucu itibariyle 18 Türk kadını %4,5 oranla TBMM'ye girmeye hak kazanmıştır (Gökçimen 2008, s. 5). Bununla birlikte bu 18 milletvekili kadının 13'ünün öğretmen, 2'sinin çiftçi, 1'inin doktor ve 1'inin de yazar olduğu bilinmektedir (Gökçimen 2008, s. 24). Bu 18 kadının tam listesi ve seçildikleri iller Tablo 3.1'de görülebilmektedir. Bu kadınların temel ortak özellikleri ise toplumda belli bir konuma sahip olmaları, iyi eğitim almış ve yüksek kültürlü olmaları, inkılapları benimsemiş olmaları ve Kurtuluş Savaşı sürecinde aktif bir biçimde rol almış olmalarıdır (Kaplan 1998, s. 201).

Tablo 3.1: Türkiye Cumhuriyeti'nde TBMM'ye seçilen ilk kadın milletvekilleri (8 Şubat 1935)

Ad Soyad	Seçim Bölgesi	Mesleği	Medeni Durumu	Öğrenimi
Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar	Öğretmen	Evli	Amerikan Koleji
Hatı (Satı) Çırpan	Ankara	Çiftçi, Köy Muhtarı	Evli	Yok
Türkan Örs Baştuğ	Antalya	Lise Müdürü	Bekar	Üniversite-Felsefe
Sabiha Göçül Erbay	Balıkesir	Lise Müdürü	Bekar	Yüksek Öğretmen Okulu
Şekibe İnsel	Bursa	Çiftçi	Dul	Ortaokul
Hatice Özgener	Çankırı	Darüleytam Müdürü	Dul	Rüştiye-Hususi
Huriye Öniz Baha	Diyarbakır	Öğretmen	Dul	Londra Üniversitesi-Pedagoji
Fatma Memik	Edirne	Doktor	Bekar	Tıbbiye
NakiyeElgün	Erzurum	Lise Müdürü	Bekar	Kız Muallim Mektebi
Fakihe Öymen	İstanbul	Lise Müdürü	Evli	Darülfünun-Coğrafya
Benal Arıman	İzmir	Belediyesi	Bekar	SorbonneÜni.-Edebiyat
Ferruh Güpgüp	Kayseri	Biçki-Dikiş	Dul	Hususi
Bahire Bediz Morova Aydılek	Konya	Resim Öğretmeni	Evli	Ortaokul
Mihri Pektaş	Malatya	Fransızca Öğretmeni	Evli	Amerikan Kız Koleji
Meliha Ulaş	Samsun	Edebiyat Öğretmeni	Evli	Darülfünun-Edebiyat
Esmâ Nayman	Seyhan	Dil Öğretmeni	Evli	Lise
Sabiha Görkey	Sivas	Riyaziye Öğretmeni	Evli	Darülfünun-Riyaziye
Seniha Hızal	Trabzon	Lise Müdürü	Bekar	Darülfünun-Fen Fakültesi

*Kaynak:*Duroğlu, S., 2007. Türkiye'de ilk kadın milletvekilleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, s. 173.

Türk kadını 1934 yılında henüz pek çok gelişmiş ülkeden önce seçme ve seçilme hakkını elde etmeyi başarırken, bu hakkın kadınların yoğun talebi ve isteğinden ziyade erkek egemen siyaset yapısı tarafından sağlanmış olması, kadınların siyasette düşük bir oranda temsil edilmelerine sebebiyet vermiştir. Her ne kadar ilk seçimlerdeki 18 milletvekili ve %4,5 oranı 1990'lı yıllardan itibaren artış göstermiş olsa da, bu rakam ve oranlar halen pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin oldukça gerisindedir (Gökçimen 2008, s. 49).

27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından 1961 yılında yeni bir anayasa hazırlanmıştır. Bu yeni anayasa temel hak ve özgürlükler bakımından güçlü bir insan hakları sistemi getirmiş olup, temel hak ve özgürlükler önceki anayasada olduğu gibi kısaca ele alınmamış, aksine anayasanın önemli bir bölümü bu hak ve özgürlükleri uzunca açıklamıştır (Zabunoğlu 2013, s. 76). Anayasada, 1924 Anayasası'ndan farklı olarak kadın haklarına yönelik ek bir madde ise yer almamaktadır.

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında hazırlanan 1982 Anayasası'nda ise 41. Maddede "ailenin eşlerin eşitliğine dayanması" ilkesine yer verilmiştir. 2004 yılında anayasada yapılan değişiklik ile de bu ilke, "kadın – erkek eşitliği"ne dönüştürülmüştür. 10. maddede ise kadınlar ile erkeklerin eşit haklara sahip olduğu ve bu eşitliğin de devlet güvencesi altında olduğu belirtilmiştir (Sağlam ve Erözden 2006, s. 93).

1982 Anayasası'nın oluşturulmasını müteakiben 11 Haziran 1985 tarihinde Türkiye, CEDAW Sözleşmesi'ni imzalamıştır. 1986 yılında yürürlüğe giren sözleşme kapsamında Türk hukukunda kadınlar ve kadın haklarına yönelik olarak çeşitli pozitif yönlü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda 2001 yılında Medeni Kanun, 2008 yılında ise Vatandaşlık Kanunu'nda CEDAW çerçevesinde değişiklikler yapıldığı görülmektedir. CEDAW çerçevesinde ülkemizde kadın haklarına yönelik yaşanan gelişmeler ise şu şekilde özetlenebilmektedir (Köse-Marduç 2015, ss. 140-144);

- i. 1990'da kadın politikaları geliştirmek üzere "Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü" kurulmuştur.
- ii. 1991'de kurulan 49. Hükümet içerisinde Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı oluşturulmuştur.
- iii. 1997'de evli kadınlara eşlerinin soyadının yanında kızlık soyadlarını da kullanma hakkı tanınmıştır.
- iv. 1998'de kadına karşı şiddet konusunda yapılan düzenleme çerçevesinde 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun kabul edilmiştir.
- v. 2001'de 1982 Anayasası'nın 41. maddesine eşler arası eşitlik ilkesi ilave edilmiştir.

- vi. 22 Kasım 2001’de Yeni Türk Medeni Kanunu kabul edilmiş olup, kanunda aile içerisindeşlerin eşit hak ve sorumluluklara sahip oldukları belirtilmiştir.
- vii. 2004’te anayasanın 10. maddesine kadın ve erkeğin eşit haklarasahipolduğu, devletin de bu eşitliğin yaşama geçirilmesinden sorumlu olduğu hükmü ilave edilmiştir.

Esas olarak Cumhuriyete kadar Türk kadını siyasal alanda güçlü bir hak mücadelesine girmemiş, ancak kendilerini yetiştirebilecekleri alanlarda yer alarak çabalarını sürdürdükleri görülmüştür. Bu bağlamda, kadınlar eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesi sonucu, sosyal ve çalışma alanlarında yer almaya başlamışlardır. Cumhuriyet dönemi ilk kadın dergilerindeki mücadele, ideal kadın tipi ve Cumhuriyet Kadını gibi konular olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan devrimlere bakıldığında bu devrimlerin genellikle Türk kadınına yönelik olduğu görülmüştür. 1950’den 1970 ortalarına kadar kurulan kadın derneklerinin pek çoğu kazanılmış hakların savunulmasına öncelik vermişlerdir. 1980 yıllarına geldiğimizde, Türkiye’de kadın haklarını savunan birçok dernek ve kuruluşun oluştuğunu, yayın organlarının kurulduğunu, bu alanda yazılmış birçok kitabın Türkçeye çevrildiğini ve özgün yazıların yazılmış olduğunu görmekteyiz. Buna ilaveten 1980’lerin sonunda, Türkiye’de liberal kadın hareketinin yanı sıra farklı bakış açıları da tartışılmaya başlamıştır. 1980 sonrası kadın hareketini oluşturan feminist kadınlar, devletin kadına ilişkin kimi uygulamalarına karşı olmuşlardır. 1980 sonrası kadın hareketinin bir başka nedeni de 1960 sonrası Batıda gelişen feminist akımların etkisidir. Türkiye’de feminizm olgusu 1980’den sonra küçük gruplar şeklinde oluşmuştur. 1989’da I. Feminist Hafta Sonu ve I. Kadın Kurultayından sonraki dönem, politik ve ideolojik sorunların giderilmesi için birçok çalışmanın yer aldığı bir dönem olmuştur. 1980’lerde daha gevşek örgütlenmeler içinde ve daha çok bilinç yükseltme grupları şeklinde yapılan çalışmalar, 1990’ların kamu politikaları içine yerleştirilmeye çalışılmıştır (Demirdağ 2017, ss. 60-61). 1980’li yıllarda feminist hareketin yaptığı kampanyalar kamusal desteği, özellikle de feminist olsun olmasın kadınların desteğini arkasına almıştır. 1990’lar toplumsal muhalefetin gerilediği ve sokakların boşaldığı, politik dönemin muhalifler tarafından belirlendiği bir dönem olmuştur. 90’larda feminizm büyük şehir hareketi olmaktan uzaklaşarak Diyarbakır, Antalya, Mersin, Gaziantep, Adana ve Eskişehir’de de örgütlenmiştir.

1990'larda bütün dünyada proje feminizmi olarak adlandırılan tarz büyük bir yaygınlık kazanmıştır. Proje, feminizmi yaygınlaştırmayı kolaylaştırırken 90'larda feminist hareketin politik içeriğinin seyrnelmesine neden olmuştur (Arat 1980, s. 56'dan akt. Demirdağ 2017). Son olarak 1980-1990 arası Türkiye'de kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı, kadın olmanın ve kadınlığın anlamının belirginleştirildiği, feminizmin bir toplumsal proje olarak tartışıldığı bir periyodu oluşturduğunu ifade edebiliriz. Feminist hareketler, Türkiye'de farklı sosyal ve siyasal gruplar içerisindeki kadınları, kadın hakları söylemi içerisinde ortak bir tartışma konusu ile bir araya getirmeyi başarmışlardır. Böylece toplumsal hareketler açısından farklı fraksiyonlardaki kadınların birbirine yaklaşımlarının, devlet karşısında sivil örgütlerin birbiriyle bir dayanışma içerisinde hareket etmelerinin yolunu açmıştır (Kara 2006, s. 16).

3.4.1 Türkiye'de Kadınların Siyasete Katılımlarının Tarihi Arka Planı

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin nedenlerini Yaraman (2006, s. 22); Osmanlı döneminin son yüzyılında kadınların vermiş oldukları mücadele, Tanzimat Fermanı ile toplumda yaşamaya başlanan Batı tarzı modernleşme süreci ve cumhuriyet döneminde siyasal iktidarın çıkarları ile ilişkilendirmektedir. Tekeli'de buna paralel olarak (1982, s. 218) kadınlara siyasal katılım hakkının verilmiş olduğu dönemin hemen öncesinde Mustafa Kemal Atatürk'e diktatörlük suçlamalarının yöneltilmiş olduğunu, dolayısıyla Atatürk'e yönelik bu suçlamaların kadınlara siyasal katılım hakkı verilmesi hususunda etkili olduğunu belirtmiştir. Ancak o yıllarda çoğu Avrupa, Amerika ve Asya ülkesinde kadınların henüz bir kazanım elde edemediklerini bilinmektedir. Buna karşılık Cumhuriyet'in kurulmasından kısa süre sonra 17 Şubat 1926'da TBMM tarafından kabul edilerek 4 Nisan 1926'da yürürlüğe giren Medeni Kanun ile kadınların hukuk karşısında erkeklerle eşit duruma getirilmesi sağlanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin bile 10 Aralık 1948 yılında kabul edildiği dikkate alındığında, Mustafa Kemal Atatürk'ün yalnızca diktatörlük suçlamaları kaygısıyla kadınlara seçme seçilme hakkı verdiğini söylemek çok mümkün görünmemektedir.

Altındal (2004, ss. 190-196) gerek siyasal gerekse de sosyokültürel açılardan Batılılaşma çabası içerisinde bulunan Türkiye’de gerçekleştirilen inkıpların topluma yerleşmesi hususunda kadınlara önemli bir statü verilmiş olduğunu ve bu doğrultuda kadınların modernleşme sürecinde arz ettikleri önem gereğince onlara siyasal katılım hakkının verilmiş olduğunu ifade etmektedir. 1935 yılında gerçekleştirilen ve 18 kadının ilk kez parlamentoya girmesine vesile olan seçimler neticesinde TBMM üyesi olan bu kadınların genel ortak özellikleri de o dönemde Batılılaşma ve modernleşmeye verilmekte olan önemin açık bir göstergesi durumundadır. Kandiyoti (1990, ss. 300-302) kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin temel sebebini laiklik ilkesi ile ilişkilendirmektedir. Kandiyoti’ye göre laikliğin toplumda yerleşebilmesi hususunda kadının kamusal yaşama katılması, kamusal yaşam kapsamında da siyasal katılım hakkı elde etmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu doğrultuda da laik cumhuriyeti güçlendirmek adına kadınlara önemli bir misyon yüklenmiş olup, eğitilmiş ve modern bir kadın figürü oluşturulmaya gayret gösterilmiştir. Doğan (2010, s. 44) ise kadınlara başta siyasal katılım olmak üzere çeşitli haklar verilmesine rağmen, kadınların toplumsal statülerinin değişmediğini, ancak kadınların ilk kez elde ettikleri haklar karşısında esasında sorgulamaları gerekli olan ataerkil yapının egemen olduğu rejimi övdüklerini, bu doğrultuda kadınların modernleşme ve Batılılaşma sürecinin öznesi değil aksine nesnesi durumuna dönüştüğünü belirtmektedir.

3.4.2 Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılım Durumu

1935 yılında kadınların dahil olduğu ilk seçimlerde kadın milletvekili oranı, 18 kadın milletvekili ile %4,6 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 1999 yılına kadar geçen 64 yıllık süreç içerisinde gerçekleştirilen 13 genel seçimde bu rakama veya orana ulaşmak mümkün olmamıştır. 1999 yılında %4,2 oran ile 23 kadın milletvekili parlamentoya girebilmiştir. Bunun ardından 2002 yılında %4,4 oran ile 24 kadın, 2007 seçimlerinde %9,1 oran ile 50 kadın, 2011 seçimlerinde ise %14,4 oran ile 79 kadın TBMM’ye milletvekili olarak girmeyi başarmıştır. Bu doğrultuda 2011 yılında, cumhuriyet tarihinde ilk kez %10 oranı aşılmıştır.

7 Haziran 2015 seçimlerinde 98 kadın %17,8 oran ile meclise girmeye hak kazanırken, seçim sonuçları itibariyle hükümetin kurulamaması neticesinde 1 Kasım 2015 tarihinde seçimler yenilenmiş ve bu sefer kadın sayısı ve oranı azalmış, 81 kadın %14,7 oran ile meclise girebilmiştir. Seçimlerin yenilendiği düşünüldüğünde, kadın sayısı ve oranının 2015 yılında en yüksek seviyeye ulaştığı ifade edilebilmektedir. Ancak yenilenen seçimler neticesinde 17 kadın milletvekilinin meclis dışında kalması, kadınların siyasal katılımları hususunda olumsuz bir netice olarak göze çarpmaktadır. Kadın ve erkeklerin siyasal katılım açısından eşit haklara sahip oldukları düşünüldüğünde ise %14 gibi oranının oldukça düşük ve eşitlik bakımından yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. 7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında Kadın Adayları Destekleme Derneği (KADER) Ankara Şube Başkanı Hatice Kapusuz da, artan kadın milletvekili sayısı ve oranının aslında bir başarı olarak nitelendirilemeyeceğini, kadın-erkek eşitliği bağlamında kadınların mecliste temsil edilme oranının en az %33 olması gerektiğini belirtmiştir (Arslan 2015).

Tablo 3.2: Türkiye’de kadın milletvekilleri sayısı ve oranı (1935-2015)

Yıl	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Oranı (%)
1935	395	377	18	4,6
1943	435	419	16	3,7
1950	487	484	3	0,6
1954	541	537	4	0,7
1957	610	602	8	1,3
1961	450	447	3	0,7
1965	450	442	8	1,8
1969	450	445	5	1,1
1973	450	444	6	1,3
1977	450	446	4	0,9
1983	399	387	12	3,0
1987	450	444	6	1,3
1991	450	442	8	1,8
1995	550	537	13	2,4
1999	550	527	23	4,2
2002	550	526	24	4,4
2007	550	500	50	9,1
2011	550	471	79	14,4
2015 (07.06)	550	452	98	17,8
2015 (01.11)	550	469	81	14,7

Kaynak: TÜİK, 2016. *Adalet ve seçim: seçim yılına göre milletvekili sayısı*, www.tuik.gov.tr [erişim tarihi: 7 Mart 2017].

Tablo 3.2 incelendiğinde 1943 seçimlerinin ardından 1999 seçimlerine kadar kadın milletvekili oranının %3’ün üzerine hiç çıkmamış olduğu, genel olarak %1 ile %2 arasında seyrettiği, hatta zaman zaman %1’in altına dahi düşmüş olduğu görülmektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında temel sebep olarak ise Çadır (2011, s. 35) tarafından; 1946 yılı itibariyle çok partili siyasal yaşama geçilmesinin ardından demokratik rejim, çok partili sistem, piyasa ekonomisi vb. hususların kadın ve kadın konularının önüne geçmesi, bu neticede kadınların siyasal katılımları ile siyasal katılımında kadın-erkek eşitliği prensibi çerçevesinde kadınların parlamentoda yüksek düzeyde temsil edilmeleri gerekliliğinin unutulması gösterilmektedir.

Tablo 3.3'te 1999, 2004, 2009 ve 2014 yerel seçimlerinde belediye başkanı, belediye meclisi üyesi ve il genel meclisi üyesi olmayı başaran kadınların sayıları ve oranları yansıtılmaktadır. Buna göre kadın belediye başkanı sayısı 1999'da %0,6 iken, 2014 yılında %2,8'e çıkmış olup, pozitif bir gelişme olmakla birlikte, halen son derece düşük bir oran niteliğindedir.

Belediye meclisi üyeliği bakımından da kadınların oranı 1999 yılında %1,6 iken, 2014 yılında ise %10,7'ye ulaşmış olup, ilerleyen seçimlerde bu oranın giderek artması kadınlar açısından pozitif bir sonuç olacaktır. İl genel meclisi üyeliği açısından ise kadın oranı 1999 yılında %1,4 iken, 2014 yılında bu oran ancak %4,7'ye ulaşabilmiştir ve son derece düşüktür.

Tablo 3.3: 1999-2014 arası yerel seçimlerde kadın sayısı ve oranı

	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
1999 Yerel Seçimleri			
Belediye Başkanı	3.216	20	0,6
Belediye Meclisi Üyesi	34.084	541	1,6
İl Genel Meclisi Üyesi	3.122	44	1,4
2004 Yerel Seçimleri			
Belediye Başkanı	3.225	18	0,56
Belediye Meclisi Üyesi	34.447	817	2,37
İl Genel Meclisi Üyesi	3.208	57	1,78
2009 Yerel Seçimleri			
Belediye Başkanı	2.948	26	0,8
Belediye Meclisi Üyesi	31.790	1.340	4,2
İl Genel Meclisi Üyesi	3.379	110	3,2
2014 Yerel Seçimleri			
Belediye Başkanı	1.396	40	2,8
Belediye Meclisi Üyesi	20.498	2.198	10,7
İl Genel Meclisi Üyesi	1.251	60	4,7

Kaynak: Yaylı, H. ve Eroğlu, G., 2015. Yerel katılı bağlamında Türkiye'de kadın temsili. International Journal of Science Culture and Sport, (3), s. 514.

Tablo 3.4 ise 30 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimler itibarıyla kadınların yerel siyasete katılım sayılarını ve oranlarını göstermektedir. Tablo 3.3'te görülebildiği üzere Belediye Meclis Üyesi dışındaki tüm yerel siyaset organlarında %90'ın üzerinde

erkek katılımı bulunmaktadır. Belediye Meclis Üyesi oranı da %89,28 ile %90'a oldukça yakındır. En yüksek erkek oranı ise %99,68 ile Köy Muhtarlığı'ndadır.

Kadınlar açısından değerlendirildiğinde, yerel siyasete katılım düzeyinin, parlamentoda temsil düzeyinin de oldukça altında olduğu görülebilmektedir. %10 kadın oranı yalnızca Belediye Meclis Üyeliği'nde %10,72 ile geçilebilmiş olup, Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda ise kadın oranı %10 sınırındadır. Tabloda görüldüğü üzere Türkiye'de sadece bir İl Belediye Başkanı kadın bulunmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde 18.085 erkek köy muhtarına karşılık yalnızca 58 (%0,32) kadın köy muhtarı bulunmaktadır.

Tablo 3.4: Türkiye'de yerel yönetimlerde seçilmiş kadın sayısı ve oranı (2014)

Türü	Erkek	Erkek Oranı (%)	Kadın	Kadın Oranı (%)	Toplam
Büyükşehir Belediye Başkanı	27	90,00	3	10,00	30
Büyükşehir İlçe Belediye Başkanı	496	95,57	23	4,43	519
Belediye Meclis Üyesi	18.300	89,28	2.198	10,72	20.498
İl Belediye Başkanı	50	98,04	1	1,96	51
İlçe ve Belde Belediye Başkanı	784	98,37	13	1,63	797
İl Genel Meclis Üyesi	1.191	95,20	60	4,80	1.251
Köy Muhtarı	18.085	99,68	58	0,32	18.143
Mahalle Muhtarı	31.013	98,03	622	1,97	31.635
Köy İhtiyar Meclisi Üyesi	79.689	98,75	1.007	1,25	80.696
Mahalle İhtiyar Heyeti Üyesi	134.362	97,52	3.419	2,48	137.781

Kaynak: MİGM (T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü), 2016. 2015 yılı mahalli idareler genel faaliyet raporu, Haziran, Ankara, s. 17,[http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/YAYINLAR/FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/2015 MAHALLI IDARELER GENEL FAALİYET RAPORU.pdf](http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/YAYINLAR/FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/2015%20MAHALLI%20IDARELER%20GENEL%20FAALİYET%20RAPORU.pdf) [erişim tarihi: 8 Mart 2017].

2016 yılında Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi tarafından “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2016” isimli bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye’nin 26 ilinde 1200 kişi ile yüz yüze görüşme yöntemiyle bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket katılımcılarının %50 kadın, %50 erkek olduğu araştırma kapsamında; katılımcılara, kadınların siyasal katılımlarına yönelik olarak çeşitli ifadelerle katılım dereceleri sorulmuştur.

Tablo 3.5'te görüldüğü üzere, katılımcıların %72,8'i kadın siyasetçilerin kadın hakları konusuna öncelik vermeleri gerektiğine inanmaktadır. Yine katılımcıların %65'i kadınların siyasete katılımlarının toplumda olumlu etki yapmakta olduğu görüşünü bildirmektedir. Katılımcıların %58,7'si siyasi partilerde daha fazla kadın siyasetçi olması gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların %54,9'u kadınların siyasete katılımlarının artması durumunda kadına yönelik şiddetin azalacağını savunmaktadır. Politikanın sadece erkeklerin işi olduğuna inananların oranı ise yalnızca %27,9'dur.

Tablo 3.5: Kadınların siyasetteki yerine ilişkin toplumun algısı ve görüşleri

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Pozitif Değerler Toplamı
Kadın siyasetçiler kadın hakları konusuna öncelik vermelidir	25,8	47,0	20,5	4,4	2,3	72,8
Kadınların siyasete katılımı toplumda olumlu etki yapar.	21,7	43,3	26,8	6,6	1,6	65,0
Siyasi partilerde daha fazla kadın siyasetçi olmalıdır.	22,2	36,5	29,2	10,0	2,2	58,7
Kadınların siyasete katılımının artması kadına yönelik şiddeti azaltır.	20,6	34,3	32,1	9,3	3,7	54,9
Politika erkeklerin işidir.	9,1	18,8	27,1	24,8	20,3	27,9

Kaynak: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, 2016. *Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve kadın algısı araştırması 2016*, İstanbul, s. 26, <http://www.khas.edu.tr/cms/kadin/dosyalar/files/Report%202016%20TR%20BAP.pdf> [erişim tarihi: 10 Mart 2017].

Kadınların siyasi alanda düşük temsili, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de söz konusudur. Bu durum sorun olarak görülmediği sürece kadın-erkek arasında olması gereken temsil dengesini bulmak uzun zaman alacak gibi görünmektedir. Yetersiz ve dengesiz temsil sorununun üstesinden gelebilmek için hem birey olarak kadınların, hem de içinde yaşadıkları toplumun birlikte eyleme geçmesi ve çözüm odaklı planlamalar içinde bulunmaları gerekmektedir.

3.4.3 Siyasette Etkin Olan Kadınlara Türkiye’den Örnekler

Türkiye’de siyaset alanında etkisi bulunan kadınlar incelenirken, ilk olma başarısı elde eden kadınlara odaklanılmıştır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında İlk kadın parti başkanı Behice Boran, ilk kadın bakan Türkan Akyol, milletvekili seçilen ilk kadın bakan İmren Aykut, ilk kadın başbakan Tansu Çiller ve ilk kadın belediye başkanı Müfide İlhan incelemeye alınmıştır.

Behice Boran, tahıl ticareti yapan Sadık Beyile Mahire Hanım’ın kızı olarak 1910 yılında Bursa’da doğmuştur. İlkokula Bursa’da başlamış, ancak Kurtuluş Savaşı döneminde Yunanlıların Bursa’ya girmesiyle İstanbul’a göç etmiştir. Babası okuryazar ve aydın bir kişi olup, çocuklarının yabancı dil eğitimine büyük önem vermiştir. Bu nedenle Fransız okuluna yazdırılmış ve bu okulun kapanması üzerine, şimdiki adı Robert Koleji olan Amerikan Kız Koleji’ne devam etmiştir. Kolejin 1927 yılında orta, 1931 yılında da lise kısmını birincilikle bitiren ilk Türk kız öğrenci olmuştur. ABD’nin Michigan Üniversitesi’nde burslu olarak öğrenim hayatına devam etmiş ve sosyoloji alanında doktorasını tamamladıktan sonra 1939’da Türkiye’ye dönmüştür. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi’nin Sosyoloji Bölümü’nde doçent olarak görev yapmıştır. 1946 yılında Nevzat Hatko ile evlenen Boran, 1948’de siyasi görüşleri nedeniyle üniversiteden uzaklaştırılmıştır. 1950 yılında kurucusu ve başkanı olduğu Barışseverler Cemiyeti’nin Kore’ye asker gönderilmesini kınayan bir bildiri yayımladığı gerekçesiyle 15 ay hapis cezası almıştır (Sözkimin.com).

1962 yılında Türkiye İşçi Partisi’ne (TİP) giren Boran, 1965 yılında yapılan seçimlerle Urfa milletvekili olarak meclise girmiştir. O dönem TİP Genel Başkanı olan Mehmet Ali Aybar’a karşı tavır almış, 1970 yılında yapılan parti kurultayında TİP Genel Başkanı seçilmiştir. 12 Mart 1970 darbesiyle 15 yıl hapis cezası almış ve partisi kapatılmıştır. 1974 yılında ilan edilen genel af ile serbest kalmasının ardından, 1975 yılında arkadaşları ile birlikte TİP’i kurarak yeniden genel başkan olmuştur. Bu defa 12 Eylül 1980 darbesi ile TİP yine kapatılırken, Behice Boran da kısa süreliğine gözaltına alınmış, ardından yurtdışına çıkmıştır.

İngilizce ve Fransızca dillerine hakim olan Boran, Eflatun'un "Devlet Adamı", Joseph Kessel'in "Atlılar", Howard Melvin Fast'in "Hürriyet Yolu" romanlarını çevirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Tercüme Dergisi'ne de çeviriler yapmış, sosyal bilimci arkadaşlarıyla birlikte genel yayın yönetmeni de olduğu haftalık "Yurt ve Dünya" dergisini çıkarmaya başlamıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin ilk kadın sosyoloğu da olan Boran, "Toplumsal Yapı Araştırmaları: İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki" adlı kitabı yazmıştır. Ekim 1987 tarihinde siyasi mülteci olarak yaşadığı Belçika'nın başkenti Brüksel'de vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine cenazesi Türkiye'ye getirilerek TBMM'de yapılan bir tören ile Zincirlikuyu Mezarlığına defnedilmiştir (Yalçın 2010).

Müfide İlhan, Mareşal Fevzi Çakmak'ın yeğeni olan Müfide İlhan, 1911 yılında İstanbul'da doğmuştur (Ünal 2013, s.11). İlk evliliğini Mareşal Fevzi Çakmak'ın yaveri ile yapan İlhan, ikinci evliliğini Dr. Faruk İlhan ile yapmasının ardından bu soyadını almıştır. Türkiye'nin çok partili döneme geçtiği 1946 yılında Müfide İlhan Mersin'e yerleşmiştir. O dönemde kurulan Demokrat Parti üye arayışına geçmiş ve dönemin Genel Başkanı Celal Bayar, Müfide İlhan'a partiye katılması teklifinde bulunmuştur (Ünal2013, s.26).

1950 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde, Demokrat Parti'den (DP) Mersin Belediye Meclis Üyesi olarak seçilmiştir. O dönemde belediye başkanları, seçilen belediye meclis üyeleri arasından seçilmektedir. Meclis içerisinde gerçekleştirilen seçimde Türkiye'nin ilk belediye başkanı olarak seçilmiştir. Belediye başkanlığı süresince, Mersin'e önemli hizmetlerde bulunmuştur. Başkanlık görevini iki yıl boyunca sürdüren İlhan, partisinin Cumhuriyet ilkelerine uymadığı gerekçesiyle Aralık 1951 tarihinde görevinden istifa etmiştir (Ünal 2013, s.44). Görevinden ayrıldıktan sonra çeşitli siyasi dernek ve sivil toplum örgütlerinde çalışmalarına devam etmiştir. Türk siyasi hayatında ilk kadın il belediye başkanı olan İlhan, bu özelliği ile kadınların siyasete katılmasına öncülük yapan önemli bir figür olmuştur.

Türkan Akyol, 1929 İstanbul doğumlu olup, Ankara Üniversite'sini bitirmesini müteakip 1953'te tıp doktoru olmuştur. 1969 yılında profesör olan Akyol, Ankara Üniversitesi rektörlüğü ve 18. dönem İzmir milletvekilliği yapmış olup, 12 Mart 1971 muhtırası

sonrasında 19 Mart 1971 tarihinde bağımsız milletvekili Nihat Erim tarafından kurulan 33. Hükümette dışarıdan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olarak atanmıştır (Gürer 1971, s. 195). Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki “ilk kadın bakan” olma unvanını kazanan Akyol, bakanlık görevinden ayrılmasından sonra akademisyenliğe devam etmiş olup 1980 yılında Ankara Üniversitesi Rektörü olmuş, 1982’de emekli olmasının ardından 1983’te Sosyal Demokrat Parti (SODEP) kurucuları arasında yer alarak partinin genel başkan yardımcısı olmuştur. Partisinin Halkçı Parti ile birleşmesinin ardından kurulan Sosyal Demokrat Halkçı Parti bünyesinde ise Merkez Karar Organı üyesi olarak görev yapmıştır (MsXLabs Forum 2015). 1987’de milletvekili seçilen Akyol, 1993 yılında Tansu Çiller tarafından kurulan 50. Hükümette de SHP milletvekili olarak Devlet Bakanlığı yapmıştır (En Pratik Kadın 2014).

İmren Aykut, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin “milletvekili seçildikten sonra bakan olan ilk kadını” konumunda olup, 1940 yılında Adana’da doğmuştur. 1964’te İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nden mezun olan Aykut, aynı fakültede doktor unvanını da almıştır. 1981’de Danışma Meclisi Üyesi olan Aykut, 1983’te Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) kurucularından olmuş, 1985’te MDP’nin feshinden sonra ANAP’a katılmıştır. 1983 ile 1999 yılları arasında dört dönem milletvekilliği yapan Aykut, 1987 yılında kurulan 46. Hükümette Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olarak atanmış ve böylece Türkiye’de milletvekili seçilen ilk kadın bakan olma unvanını elde etmiştir. 1989 yılında 47. Hükümette Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, 1991’de 48. Hükümette Kadınlar, Çocuklar, Yaşlılar, Sakatlar ve Aile Konularından Sorumlu Devlet Bakanı, 1996’da 53. Hükümette Kadın, Çocuk, Yaşlılar, Sakatlar, Uyuşturucu Bağımlılığı ile Mücadele ve Aile konularından sorumlu Devlet Bakanı, 1997’de ise 55. Hükümette Çevre Bakanı olarak görev yapmıştır (Kim Kimdir).

Tansu Çiller, 24 Mayıs 1943 İstanbul doğumludur (Bildirici 1998, s. 48). Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü’nü bitirmesinin ardından Connecticut Üniversitesi’nde doktorasını tamamlamış, 1978’de doçent, 1983’te ise ekonomi profesörü olmuştur. Kasım 1990’da Doğru Yol Partisi’nden (DYP) siyasete giren Çiller, alt kademelerden geçmeden ve siyasi deneyimi olmadan partinin liderliğine kadar yükselmiştir (Cizre 2008, s. 227).

1991 genel seçimlerinde İstanbul milletvekili olan Çiller, Sosyal Demokrat Halkçı Parti ile oluşturulan koalisyon hükümeti içerisinde Başbakan Süleyman Demirel tarafından Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ani ölümü sonrasında Başbakan Süleyman Demirel, cumhurbaşkanı seçilmiş ve dolayısıyla başbakanlığı bırakmıştır. Bunun ardından gerçekleştirilen 13 Haziran 1993 tarihli DYP genel başkanlığı seçiminde Tansu Çiller, DYP genel başkanı seçilmiş ve ardından “Türkiye'nin ilk kadın başbakanı” konumuna gelmiştir (Cizre 2008, s. 228).

1993 ile 1996 yılları arasında üç hükümette (50, 51 ve 52. hükümetler) başbakanlık görevinde bulunan Çiller, bir sonraki koalisyon hükümetinde ise dışişleri bakanlığı görevinde bulunmuş, 3 Kasım 2002 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde ise DYP'nin barajı geçememesi üzerine genel başkanlıktan istifa etmiş ve bu doğrultuda aktif siyasetten de tamamen çekilmiştir (Demirkürek 2011, s. 134).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilkleri olmayı başarabilmiş bu isimlerin ortak özelliği, çok iyi bir eğitim alarak siyaset sahnesinde görünür olabilmeyi başarmış olmalarıdır. Erkeklerle özdeşleştirilen siyaset arenasında var olabilmek için “bir - sıfır” geriden başlayan bu güçlü kadınların çok daha fazla çaba sarfederek şanslarını arttırdıklarını söylemek mümkündür. Buna paralel olarak Bahçeşehir Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı Avrupa Takımı Üyesi Prof. Dr. Nilüfer Narlı'nın moderatörlüğünü yaptığı “Avrupa Birliği Yolunda Kadın ve Siyaset” konulu panelde konuşan İmren Aykut'un “...İstediğim kadar başarılı olamadım. Çünkü önümde çok engel vardı. Buyurun hanımefendi diyen yoktu.. ... Ne yapsak da kaçırsak yaklaşımı hakimdi. ... Ben de sonunda çareyi halka inmekte buldum. Tek tek, kapı kapı dolaşıp kendimi anlattım. Köylere kadar indim ve halkın desteğini alarak başarıya ulaştım” şeklindeki açıklamasına bakıldığında, siyasete girmeyi başarmak kadar orada kalabilmek için de fazladan çaba harcamak gerektiği anlamı çıkarılmaktadır (Milliyet.com). Yine Müfide İlhan'ın anlatıldığı kitapta kendisiyle yapılan söyleşide “Demokrat Partiye girip çalışmaya başladıktan sonra Halk Partililer bana mektup yazdılar. ... İşittiğimize göre Çin'i-Maçin'i dolaşmış; ilgili, bilgili, görgülü bir bayanmışsın. Siyaset insanı hırpalar. Yedi çocuklu bir ana olarak neyine lazım. Evinin hatun kişisi çocuklarının anası ol!... (Ünal 2013, s. 67)” şeklinde bir uyarıda bulunulduğunu anlatmıştır. Genel olarak

bakıldığında bu kadın siyasetçilerimizin başarılarının arkasında, aldıkları eğitimin yanı sıra mücadeleci ve kararlı yapılarının da etken olduğunu söylemek mümkündür.

3.4.4 Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımını Etkileyen Faktörler

Türkiye’de kadınların gerek ulusal gerekse de yerel anlamda siyasete katılımları hususunda etkileyici ve engelleyici olan faktörler temel olarak toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların ailelerinden ve çevrelerinden yeterli desteği görememeleri, siyasi yapıda ve siyasi partilerde erkek egemenliğinin bulunması, kadınların sosyo-ekonomik yetersizliği, sivil toplum kuruluşlarına katılım seviyesinin düşük olması, siyasi partilerin cinsiyet kotası uygulamalarında görülen eksiklikler vb. şeklindedir (Arslan 2012, s. 81).

Önceki bölümlerde ifade edilmiş olduğu üzere, tarihsel süreç içerisinde kadınlar ile erkekler arasında cinsiyete dayalı bir iş bölümü ortaya çıkmış olup, bu sebeple kadınlar kamusal yaşamdan ve ticari hayattan uzaklaşmış, siyaset ve ticaret konuları ise erkek egemenliğine kalmıştır. Türk toplumunda ise Anadolu Selçukluları döneminden başlayarak özellikle Osmanlı’nın yükselme dönemi itibariyle yerleşik yaşama geçilmesi ve Bizans, Arap, İran kültürlerinin büyük etkisi neticesinde Türk kadını eve hapsolmeye ve kamusal hayatta görünememeye başlamıştır. Her ne kadar Osmanlı’nın son döneminde ve cumhuriyetin kurulması ile birlikte bir modernleşme, özgürlük ve toplumsal eşitlik süreci kendisini göstermişse de, cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar geçen süre içerisinde kadın ve erkek arasındaki iş bölümü farklılığına yönelik mesafe halen oldukça yüksektir. Günümüzde halen Türk kadınının geneli ev işleri ile görevli olup, erkekler ise kamusal yaşamda kendisini daha çok göstermekte, ticaret, üretim, siyaset faaliyetleri içerisinde daha fazla yer almaktadır. Bununla birlikte aile içerisinde de erkek egemen durumundadır. Kadınların ev içerisinde alt konumda yer alması yanında kamusal yaşamda da etkinliğinin az düzeyde olması, kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal yaşama yeterince katılamamasına sebebiyet vermektedir.

Geçmişten günümüze Türkiye’de erkeklerin siyasette etkin durumda olmaları, dolayısıyla siyasal sistemin de erkek egemenliği çerçevesinde ve erkek anlayışı

kapsamında şekillendirilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır (KA-DER 2002, s. 34). Siyasi partilerde de erkek egemen bir yapılanma bulunuyor olmakla birlikte, bu partilerin kadın-erkek eşitliğine olan bakışları ile kadın problemlerine vermekte oldukları önem derecesi, kadınların siyasal katılım düzeylerini etkileyen bir faktör durumundadır. Çağlar (2011, s. 71) siyasi partilerin kadınları yalnızca bir seçmen kitlesi şeklinde algıladıklarını ve sadece seçim süreçlerinde gerçekleştirilen siyasal kampanyalarda kadınların problemleri ile ilgili çalışmalar yaptıklarını, seçimlerin tamamlanmasından sonraki süreçte ise kadınlara ilişkin konuların arka plana atıldığını belirtmektedir. Bu sebeple KA-DER (2002) kadınların siyasete katılım düzeylerinin artırılması hususunda siyasi parti kadrolarında görev yapmakta olan kadınların güçlendirilmesi ve bu kadınların partilerin karar mercilerinde etkin duruma gelmeleri gerektiğini savunmaktadır.

Siyaset kurumları üzerinde sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere çeşitli baskı gruplarının önemli derecede etkileri bulunmaktadır. Bu doğrultuda kadınların da bu baskı grupları içerisinde etkin durumda olmaları önemlilik arz etmekle birlikte, kadınların bu baskı grupları içerisindeki katılım düzeylerinin yeterli durumda olmadığı ifade edilebilmektedir. Bu doğrultuda ise kadınlar, siyasal süreçlere katılımdan uzak kalmaktadır. Ülkemizde kadınların çoğunlukla yardımlaşma ve dayanışmaya yönelik sivil toplum kuruluşlarında görev almakta oldukları görülmektedir. Bu durum ise kadınların ev içerisindeki rolleri ile bağdaşmaktadır. Kadınların dayanışma ve yardımlaşmaya yönelik kuruluşlara katılım göstermelerinde temel sebep ise topluma faydalı olduklarını kanıtlamak olmaktadır. Ülkemizdeki siyasi partilerin kadın kollarının da etkili bir şekilde çalışmıyor olması, kadınların siyasete katılımları hususunda olumsuz bir faktör niteliğindedir. Her ne kadar her siyasi parti içerisinde var olsa da, kadın kollarının parti yönetimleri tarafından genellikle geri plana atılmakta olduğu görülmektedir (Arslan 2012, ss. 83-84).

Ülkemizde geleneksel bir şekilde kadınlar sosyo-ekonomik alanda erkeklerin oldukça gerisinde yer almaktadır. Türkiye’de kadınlar, işgücüne katılım ve çalışma sahası içerisinde yer alma açısından dünya ortalamasının altında bulunmaktadır. Kadınların

sosyo-ekonomik alandaki eksik ve yetersiz temsili ise aynı zamanda siyasal katılma durumunu da olumsuz biçimde etkilemektedir (Arslan 2012, s. 84).

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, toplumların ilerlemesinde de temel aktör durumundadırlar. Ancak kadınların ekonomik yaşama katılımları, toplumsal ve ekonomik kalkınmadan yararlanma düzeyleri nüfuslarıyla doğru orantılı değildir.

Nüfusumuzun yarısını oluşturan kadınlar, 1950’li yıllardan itibaren çalışma hayatında yer alıyorlar. Tüm dünyada olduğu gibi, kadınların çalışma hayatına katılması, ülkemizde de sanayileşmeyle birlikte artmıştır. Ancak günümüzde kadınların iş hayatına katılımları henüz arzu edilen düzeyde değildir. Nüfus Kayıt Araştırması sonuçlarına göre 2011 yılında, Türkiye’de 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde iş gücüne katılma oranı yüzde 47,5 olup bu oran erkeklerde yüzde 69,2, kadınlarda ise yüzde 25,9’dur. Bu oran 2012 yılında yüzde 29,5, 2013 yılında ise % 31,8 olmuştur. Bu göstergelerle Türkiye, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri içinde kadın istihdamında son sırada yer almaktadır. Kadın istihdamında Türkiye’ye en yakın ülke yüzde 47,8 ile Meksika olurken, OECD ülkelerinin ortalaması ise yüzde 62,3’tür (T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2015).

Türkiye’de kadınların istihdam edildiği sektörler bakılırsa, kadınların yaklaşık %80’den fazlasının tarım ve hizmet sektöründe olduğu görülmektedir (Karabıyık, 2012). Diğer yönetsel unsurları içeren sektörlerde az oranda bulunmaları, kadınların sosyo-ekonomik anlamda çok geride olduklarının başka bir göstergesidir. Bu durumun sonucunda ekonomik ve sosyal gücü düşük olan kadınların, siyasette etkin olmalarını beklemek çok gerçekçi olmayacaktır.

Günümüzde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere pek çok ülkede kadınlara yönelik olarak siyasi alanda bir pozitif ayrımcılık niteliğinde kota uygulaması gerçekleştirilmektedir. İlk olarak Kuzey Avrupa ülkelerindeki siyasi partilerde başlatılmış olan kota uygulaması ile kadınların belirli bir seviyenin üzerinde siyasi alanda temsil edilmesi sağlanmaktadır. Gerek partilerin karar mekanizmaları gerekse de yerel ve ulusal seçimlerde gösterilecek adaylar hususunda geliştirilen bu kota uygulaması vasıtasıyla

Kuzey Avrupa ülkelerinde kadınların %30-%40 civarında siyasal temsili sağlanmıştır (Arslan 2012, s. 85). Ancak ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, kota uygulamasının pek başarılı olmadığı ve bu doğrultuda kadınların siyasal katılımlarının oldukça düşük düzeyde kaldığı önceki bölümde belirtilmiş olan seçim sonuçları itibariyle görülebilmektedir.

Türkiye’de kadınların siyasete katılımları hususunda önemli bir faktör ise din faktörü olarak görülmektedir. Ancak Özdemir ve Demirkanoglu (2015, ss. 233-234) 1980’li yıllarla birlikte başlayan liberalleşme sürecinde kadınların siyaset alanında daha fazla görülmeye başlandığını, kadınların siyasette görünürlüğü üzerinde ise özellikle muhafazakar görüşlü siyasi partilerin etkili olduğunu savunmaktadır. 1980’li ve 1990’lı yıllarda muhafazakar görüşlü partilerde çalışan kadınlar kapı kapı dolaşarak partileri adına oy toplamaya başlamış ve İslami düşünürlerin karşı çıktıkları kadınların kamusal alana çıkışı hususundan uzaklaşarak kadınları siyasette daha çok görünür kılmışlardır. Ancak bahsedilen örnekte görüldüğü üzere, muhafazakarlar tarafından kadınlar, erkekler ile tamamıyla eşit olarak görülmemiş olup, erkekler kumanda eden pozisyonunda, kadınlar ise seçmene ulaşmada araç olarak değerlendirilmişlerdir. Bununla birlikte kadınlara ithaf edilen bu rol, dini referanslar vasıtasıyla da pekiştirilmiştir. 2002 sonrası dönemde ise hem muhafazakar görüşe sahip partiler hem de diğer partiler tarafından kadınlara daha fazla önem verilmiş ve kadınların siyasete katılım oranları artırılmıştır. Ancak bu artış, her ne kadar geçmişe göre olumlu bir gelişme gibi görünse de, günümüzde halen oldukça düşük bir düzeydedir.

3.4.5 Türkiye’de Kadın Haklarını Destekleyen Sivil Toplum Örgütleri

Türkiye’de kadın hareketlerinin geçmişi esasen Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Tanzimat Dönemi ile birlikte özellikle 1870’lerden itibaren kadınlar, erkeklerle kamusal alanda eşit haklara sahip olmak üzere söz söyleme hakkı eğitim hakkı, çalışma hakkı, ailede saygın bir konum elde etme hakkı, boşanma hakkı gibi çeşitli hak arama girişimlerinde bulunmuşlardır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte daha büyük bir mücadeleye girişen kadınlar, önce bir kadın siyasi partisi kurmak istemiş, ancak bu istek hükümet tarafından reddedilince cumhuriyetin ilk kadın sivil toplum kuruluşu olan Türk

Kadınlar Birliği kurulmuştur. Bu birliğin çalışmalarının da etkisiyle Türk kadınına sonrasında seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Kadınların erkeklerle eşit siyasal haklara sahip olmalarının ardından ise siyasal yaşamda eşit temsil sorunu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kadınların genel olarak kamusal alandaki görünürlükleri de yeterince artmamıştır.

1980’li ve 1990’lı yıllarla ise, dünyadaki feminist hareketlerin Türkiye’ye de sirayet etmesi ve bu dönemde küreselleşme ve liberalizme yönelimin artması neticesinde ülkemizde sivil toplum anlayışı güçlenmeye başlamıştır. Bu durumdan kadınlar da faydalanırken, süreç içerisinde birtakım kadın sivil toplum örgütleri kurulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda kadın konusunun ve kadınların siyasete katılımlarının önemi artmıştır. Böylece 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğini gidermek, kadınları erkekler ile başta siyasete katılım olmak üzere gerek ev içi gerekse de kamusal alanda eşit kılacak zm nerileri sunmak ve projeler gerçekleştirmek üzere birtakım kamu ve sivil kadın kurum ve kuruluşları oluşturulmuştur. Çalışmanın bu kısmında cumhuriyet döneminde 1990’lı yıllardan itibaren kurulmuş olan bu yapılanmalardan ve çalışma alanları ile faaliyetlerinden bahsedilecektir.

3.4.5.1 KA-DER (Kadın adayları destekleme ve eğitim derneği)

Kadın ve erkeklerin her alanda eşit bir biçimde temsil edilmelerini savunmakta olan KADER, toplumu ve bireyleri ilgilendirmekte olan kararların alınmakta olduğu, gerek seçim gerekse de atama yoluyla oluşturulan bütün karar mekanizmalarında kadın-erkek eşitliğinin demokrasinin bir gereği olduğuna inanmaktadır. Özellikle siyasete katılım hususunda Türkiye’de var olan eşitsizlik durumunu gidermek üzere 1997 yılında kurulmuş olan KADER, bu doğrultuda karar mekanizmalarında kadınların temsil oranlarının artırılması hususunda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte KADER, kadınların siyasette erkekler ile eşit temsil edilmeleri sonucunda diğer tüm alanlarda da kadınlar ile erkeklerin eşit konuma geleceklerine inanmaktadır. KADER’in temel amaçları şu şekildedir (KADER);

- i. Sosyal ve siyasal hayatta kadın-erkek eşitliği bilincinin yükseltilmesi,

- ii. Kadınların siyasete katılımlarına engel olan siyasal, hukuksal ve kültürel engellerin ortadan kaldırılması,
- iii. Kadınların karar alma mekanizmalarında temsil eşitliğini sağlamak üzere uygulanan geçici politikaların yasal ve siyasal hayatta kalıcı olmasının sağlanması,
- iv. Yasal düzenlemelerden kadınlara yönelik ayrımcı ifadelerin çıkarılması,
- v. Kadın hak ve özgürlüklerinin korunması ve güvence altına alınması,
- vi. Siyasette aktif olarak yer alan kadınların daha çok ön plana çıkmalarının, yerel ve genel seçimlerde adaylıklarının teşvik edilmesi,
- vii. Siyasi partilerde yer alan kadınlar arasında güç birliğinin sağlanması amacıyla lobi, örgütlenme, dayanışma ve eğitim çalışmaları yapılması.

Bahsi geçen bu amaçlar çerçevesinde KADER, çeşitli projeler gerçekleştirmiştir. Bu projelerin önde gelenleri şunlardır (KADER);

- i. *Kadın Siyaset Okulları:* Bu kapsamda 2003-2015 yılları arasında TBMM’de temsil edilen ve edilmeyen 12 siyasi partiden 250 kadın siyasetçinin katkı sağladığı siyaset okulu programları düzenlenmiştir. Bu siyaset okullarına toplam 1642 kadın siyasetçi katılmıştır. Söz konusu tarihler arasında yapılan seçimlerde, kadın aday oranı ve seçilme sayısının artırılması hususunda çalışılmıştır. Bunun yanında, farklı siyasi partilerden kadınların aralarında iletişim kurulmak suretiyle, siyasi ve ideolojik görüşleri farklı olan kadınların ortak bir paydada buluşturulmaları sağlanmıştır. Katılımcıların siyasette güçlü olabilmelerinin sağlanması, teorik ve pratik bilgiler verilmek suretiyle kadınların deneyim kazanmaları amaçlanmıştır.
- ii. *Kadın Yurttaşların ve Aktivistlerin, Seçmen ve Aktif Yurttaşlar Olarak Güçlendirilmesi Projesi:* İki ayrı dönem olmak üzere genel olarak 2008’de başlayıp 2015’e kadar devam bu projenin amacı; çeşitli dönemlerde yapılan seçimler öncesinde kadınları güçlendirerek, aktif katılımcı olmalarını destekleyerek uzun vadede kadınların siyasete katılmalarını sağlamaktır. Proje 7 coğrafi bölgede 7 farklı şehirde (Şanlıurfa, Muş, Konya, Antalya, Aydın, Sinop,

Çanakkale ve Trabzon) düzenlenen eğitimlerle hızlı bir şekilde farklı bölgelerden kadınlara kısa sürede ulaşmayı hedeflemiştir.

- iii. *Yerel Politikacılar İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi*: 2017 yılı Kasım ayı itibariyle başlayan bu projenin amacı; farklı siyasi partilerdeki genç kadınları toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgilendirerek, yerel siyaset için toplumsal cinsiyet uzmanı havuzu oluşturmak ve bu konunun yerel belediyelerin gündemine alınmasını sağlamaktır. Bu proje ile toplamda 140 kadına ulaşılması hedeflenmektedir.

KADER bahsi geçen projelerinin yanı sıra birtakım kampanyalar da düzenlemiştir. Bu kampanyalar şu şekildedir (KADER);

- i. 28 Mart 2008 tarihinde gerçekleşen yerel seçimler öncesinde “Şimdi Aday Olmanın Tam Zamanı” kampanyası.
- ii. 2007 genel seçimleri öncesinde yapılan “Erkek Olmak Şart mı?” kampanyası.
- iii. 2009 yerel seçimleri öncesinde yapılan ve %50 kadın adayın hedeflendiği “Üçümüzde Aynı Fikirdeyiz” kampanyası.
- iv. 2011 genel seçimleri için yapılan “275 Kadın Milletvekili” kampanyası.
- v. 2013 yerel seçimleri öncesinde yapılan “Kadın Adayları Unutma!” kampanyası.
- vi. 2015 genel seçimler öncesinde yapılan “Biz Ne Diyoruz, Siz Ne Anlıyorsunuz!” kampanyası.
- vii. 2017 referandumu için yapılan “Evet mi? Hayır mı?” kampanyası

3.4.5.2 KAGİDER/Türkiye kadın girişimciler derneği)

Girişimcilik vasıtasıyla kadınların ekonomik, politik ve sosyal alanlarda güçlenmesini amaçlayan ve 2002 yılında kurulan KAGİDER, kadınların eşitsiz ve dışlanan toplumsal statülerinin değişmesinin temelde kadınların ekonomik güce sahip olmasına bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu doğrultuda kadın girişimcilerin güçlenmesi için eğitim, rehberlik ve mentörlük destekleri sağlamaktadır. KAGİDER’in temel amaçları şu şekildedir (KAGİDER);

- i. Kadın çalışan sayısının artırılması ve kadın girişimcilerin desteklenmesinin sağlanması,
- ii. Kadınların çalışma hayatına dahil olması ve girişimci olması hususunda kadınlara eğitim verilmesi,
- iii. Kadın girişimciliğinin gelişmesi hususunda yasal altyapının desteklenmesi, finansal kaynak erişimine yol göstererek destek olunması.
- iv. KAGİDER üyelerinin kişisel olarak ve iş hayatlarında desteklenerek büyümelerinin sağlanması.

KAGİDER, bahsi geçen bu amaçlar çerçevesinde şu projeleri gerçekleştirmiştir (KAGİDER);

- i. *Fırsat Eşitliği Modeli (FEM)*: 2011 yılında başlamış olan bu sertifika programı ile işe alım, eğitim, kariyer planlama ve geliştirme gibi süreçlerdeki eşitsizlikleri tespit etmek ve çalışma hayatındaki cinsiyet ayrımcılığına dayalı yaklaşımlara son vermek hedeflenmektedir. Dünya Bankası'nın teknik desteği, "Pricewaterhouse Coopers" (PwC) ve "Ernst&Young" (EY) işbirliği ile gerçekleştirilen bu sertifika programı ile kurumlar bağımsız bir değerlendirme sürecinden geçerek FEM Sertifikası alabilmektedirler. Bu sertifikayı alan kurumlar ulusal ve uluslararası kamuoyu karşısında cinsiyet eşitliğine ve istihdamda kadınların güçlenmesi konusunda duyarlı olduklarını göstermiş olmaktadır.
- ii. *Geleceğin Kadın Liderleri*: 2010 yılında başlamış olan bu projenin amacı, genç kadınların iş hayatına hazırlanması, onların profesyonel iletişim ağlarını arttırmak suretiyle çalışma hayatına güçlü bir başlangıç yapmalarının sağlanmasıdır. 2010 yılında Dünya Bankası'nın, 2011 yılından itibaren ise Sanofi'nin finansal destek sağladığı bu proje kapsamında Türkiye genelinde başarı potansiyeli yüksek, üniversite mezunu genç kadınları iş yaşamına hazırlamak için kişisel gelişim, sektörel bilgiler, kariyer planlaması gibi konularda eğitimler verilmektedir. Eğitimlerini tamamlayan kadınlar iş arama sürecinde de takip edilmekte ve yönlendirilmektedir.

- iii. *İşimi Kuruyorum*: 2008 yılından itibaren iş fikri olan kadın adayları aydınlatmak ve pratik bilgiler sunarak iş yaşamına dahil etmek amacıyla, iş planı oluşturma, fikri mülki haklar, hukuk, satış-pazarlama, teknoloji ve insan kaynakları konusunda eğitim verilmektedir.
- iv. *Tedarik Zincirinde Kadın Girişimciler*: Kadınların sahip olduğu işletmelere sertifikasyon ve danışmanlık sağlayan “WeConnect International” ile KAGİDER arasında yapılan bir protokolle, ülkedeki kadın girişimcilerin uluslararası tedarik zincirinin bir parçası olmasını hedefleyen bir projedir.
- v. *Türkiye’nin Kadın Girişimcisi Yarışması*: KAGİDER, Garanti Bankası ve ekonomist dergisinin ortaklığı ile 2007 yılından itibaren gerçekleştirilen bu yarışma ile ülke genelinde faaliyet sürdüren başarılı kadınların örnek teşkil eden başarı hikayelerinin duyurulması amaçlanmaktadır. Bu yarışmaya yıllık cirosu 40 milyon liranın altında olan tüm kadın girişimcilerin başvurabilmektedir. Başvuruda bulunmuş olan kadınlar “Türkiye’nin Kadın Girişimcisi”, “Gelecek Vaat Eden Kadın Girişimci”, “Yöresinde Fark Yaratan Kadın Girişimci” ve “Türkiye’nin Kadın Sosyal Girişimcisi” kategorisinde değerlendirilmektedirler.
- vi. *Women 20 (W20)*: Ülkemizin 2014 yılında G20 dönem başkanlığını yürüttüğü dönemde, G20 altında W20 (Kadın20) katılım grubunun kurulmasına öncülük ederek cinsiyet eşitliği ve ekonomiye eşit katılımın sağlanması amaçlanmıştır. KAGİDER’in başkanlık ve sekreteryasını yaptığı bu projede, kadın dayanışmasına güzel bir örnek olarak KADEM ve Türkiye İş Kadınları Derneği (TİKAD) ile işbirliği içinde hareket edilmiştir.

KAGİDER’in kadın girişimcileri desteklemek amacıyla yaptığı bu projelerin yanında çeşitli araştırmaları da bulunmaktadır. Bu araştırmalar şu şekildedir (KAGİDER);

- i. Su Damlası (2005-2006),
- ii. Avrupa Birliği Yolunda Kadın Projesi (2006-2007),
- iii. Kadın Girişimci Geliştirme Merkezi (KAGİMER – 2005),
- iv. Kadından Kadına Köprü Projesi (2005-2007),
- v. Genç Kadınlar Staj Projesi (2004-2007),
- vi. Kadın Fonu (2004-2008),

- vii. WE – Mentor Projesi (2007-2008),
- viii. Kars'taki Kızlar İlerliyor (2010-2011),
- ix. Soma'da Önce Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi (2014),
- x. Turizmde Kadın İstihdamı (2014-2015),
- xi. Girişimcilikte Önce Kadın Projesi (2014-2015).

3.4.5.3 KAMER Vakfı

1994 yılında başlatılan çalışmalar doğrultusunda 1997 yılında limited şirket olarak kurulan KAMER, 2005 yılında ise vakıf statüsüne dönüştürülmüştür. Başta Diyarbakır ve yakın çevresine destek vermek amacıyla kurulmuş olup bölge kadınlarından gelen taleplerle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden 23 ilde faaliyetlerini sürdürmektedir. KAMER, kadınların güçlendirilmesi ve kadın kuruluşlarının sayısının artırılması hususunda çaba sarf etmektedir. Bu çerçevede KAMER; kadının insan hakları için farkındalık çalışmaları, acil destek programı, kadın girişimciliği çalışmaları, erken çocukluk dönemi eğitimi çalışmaları, sığınmacı kadın ve çocuklara destek çalışmaları yürütmektedir. Bu doğrultuda KAMER, kadınların resmi evlilik, miras hakkı gibi medeni haklarından faydalanmaları hususunda kadınlar üzerinde araştırmalar yaparak, onların farkındalık kazanmalarına ve haklarını aramalarına yardımcı olmaktadır. KAMER'in yapmış olduğu temel çalışmalar şu şekildedir (KAMER Vakfı);

- i. Kadının İnsan Hakları İçin Farkındalık Çalışmaları: Kadınların ve erkeklerin ananevi kurallar doğrultusunda devam eden statülerini fark ederek sorgulamalarını, bunları değiştirmek için mukavemet göstererek yöntem geliştirmelerini sağlamak amacıyla çeşitli yöntemlerle yürütülen çalışmalardır. Bu çalışmalar ev ziyaretleri, salon toplantıları ve farkındalık grupları şeklinde yöntemler kullanılarak yapılmaktadır.
- ii. Acil Destek Programı: Şiddete maruz kalan kadınların bunun farkına vararak kurtulmak istemesi halinde ilk ve acil olan ihtiyaçlarına cevap vermek ve devamında gerekli olan hukuki ve psikolojik desteğin sağlanması amaçlanmaktadır.

- iii. Kadın Girişimciliği Çalışmaları: Acil Destek Hattı servislerinden destek alarak ya da grup çalışmalarına katılarak geleneksel statülerini değiştirmek isteyen kadınların çalışarak, üretim yaparak güçlenmelerine katkı sağlanmaktadır.
- iv. Erken Çocukluk Dönemi Eğitimi Çalışmaları: “Dünyayı Kadınlar Değiştirecek” adlı proje çalışması ile çocukluk döneminin şiddetsiz, ayrımcılığa maruz kalmadan, yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi teşvik eden bir eğitim yöntemi geliştirerek ve bunun uygulanabilir olmasına çalışılmaktadır.
- v. Sığınmacı Kadın ve Çocuklara Destek Çalışmaları: Ülkemize sığınan herkesin bizimle birlikte aynı haklara sahip olduğu düşüncesiyle, sığınmacı kadın ve çocuklar için farklı programlar yapılmakta ve insani yardımlar için aracı olunmaktadır.

3.4.5.4 Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği

1993’te hem Türkiye hem de dünyanın kalanında kadının insan haklarını ve eşitliği geliştirmek, ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere kurulmuş olan Kadının İnsan Hakları, ulusal ve uluslararası alanlarda kadınların demokratik, eşitlikçi ve barışçı bir toplum düzeninin oluşturulması ve korunması sürecine özgür bireyler ve eşit vatandaşlar olarak etkin ve yaygın katılımını desteklemektedir. Türkiye’de yıllar içerisinde birtakım yasal reformların gerçekleşmesine, hak bilincinin yaygınlaşmasına ve kadının insan haklarının hayata geçirilmesine katkıda bulunmuştur. Bu kapsamda derneğin yapmış olduğu çalışmalar şu şekildedir (Kadının İnsan Hakları Derneği);

- i. *Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP)*: 1993 -1996 yıllarında Ankara, İstanbul, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yürütülen “Türkiye’de kadının insan hakları” ve “aile içi şiddet” konulu saha araştırmaları yapılmış ve kadınların yasal haklarını bilmedikleri ve Türkiye’de bağımsız yerel kadın örgütlenmelerinin sayısının yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Buna bağlı olarak 1995 yılında (KİHEP) geliştirilmiştir. Bu programın temel hedefi, ulusal ve uluslararası düzeyde kadınların haklarını ve yasaları öğretmek suretiyle eleştirel bilinç kazanmalarına yönelik eğitim programları düzenlenmektedir.

- ii. *Yerel Örgütlerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi:* Kadınların örgütlenme hakkını elzem bir konu olarak gördüklerini ve bu doğrultuda tüm kadınların politikanın her aşamasında yer almalarını, etkin ve bağımsız örgütlenmeler oluşturmalarını desteklemeyi amaçlanmaktadır.
- iii. *Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Savunuculuk:* Kadınların insan haklarının geliştirilmesine yönelik yapılan yasal değişiklikler ve bunların uygulanması için ulusal ve uluslararası düzeyde baskı grupları oluşturarak, kampanyalar düzenlenmektedir. BM mekanizmalarına, süreç ve uluslararası kadın hareketlerine, uluslararası savunuculuk ve ağ faaliyetlerine etkin olarak katılım amaçlanmaktadır.
- iv. *Feminist Bilgi Üretimi ve Paylaşımı:* Kitle iletişim araçları ve anaakım medyanın, erkek egemen ve anti-demokratik yayın politikaları, kadın hareketlerinin kamuoyuna ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Bunun için alternatif medya ağları oluşturarak, basınla ilişkiler dernek için önemli yoğunlaşma alanı olarak ele alınmakta, internet ve sosyal medya da kamuoyuna ulaşmak için etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

3.4.5.5 Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu

Kadınların kalkınması yoluyla toplumun maddi manevi gelişimine katkıda bulunmak için çalışmak ve her türlü yardımı ve dayanışmayı sağlamak amacıyla 1976 yılında kurulmuştur. Ayrıca dernek diğer kadın kuruluşları ile koordinasyonu sağlamak, aynı amaca yönelik çalışan kadın kuruluşlarının federasyona katılmasını sağlamak, kadınların sosyal, kültürel yönden kalkınması için annenin eğitilmesi neticesinde çocukların topluma yararlı bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamak, yaşlı, kimsesiz ve yoksul olan kadınlara yardım etmek, aynı amaca yönelik çalışan uluslararası dernek ve kuruluşlarla işbirliği yapmak faaliyetleri arasında olup; yayın, anket, sosyolojik inceleme, bilimsel araştırmalar yapmak da federasyonun diğer kuruluş amaçlarıdır (Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu).

Federasyona üye olan derneklerden bazıları şunlardır;

- i. Köy Öğretmenleri ile Yardımlaşma ve Dayanışma Dernekleri,
- ii. Türk Kadınlar Konseyi Dernekleri Genel Merkez
- iii. Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Dernekleri
- iv. Üniversiteli Kadınlar Dernekleri
- v. Kadın Haklarını Koruma Dernekleri
- vi. Ankara Kadın Ressamlar Derneği,
- vii. Femin& Art Kadın Sanatçılar Derneği
- viii. Ankara Kadın Sağlığı Derneği
- ix. İnşaat ve Kadın Derneği-İVKAD
- x. Kadın Haklarını Koruma Derneği

3.4.6 Kadınları Destekleyen Diğer Kuruluşlar

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayarak kadınların ekonomik olarak güçlenmesini ve siyasete katılımlarını desteklemekte olan sivil toplum örgütleri yanında, bunu devlet eliyle gerçekleştiren bazı birimler de bulunmaktadır. Bu kapsamda tezimde yer verdiğim diğer kuruluşlar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde bulunan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Yükseköğretim Kurumu bünyesinde oluşturulan Akademide Kadın Çalışmaları Birimi'dir. Bu birimler kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmenin yanı sıra kadınlar ile ilgili çalışma yapan bütün kurumlarla işbirliği sağlayarak ortak aktiviteler gerçekleştirmeyi, ulusal ve uluslararası düzeyde bilim insanları ile toplantılar düzenleyerek bilimsel olarak gelişme sağlanabilmesi konusunda çalışmaktadırlar.

3.4.6.1 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Türkiye'de kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal yaşamın bütün alanlarında kadınların konumlarının güçlendirilmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi hususunda politikalar üretmek, strateji geliştirmek, bütün paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak üzere T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2004 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş olup, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığı'nın kurulması üzerine bu bakanlığa bağlanmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü). Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün temel görevleri şu şekilde belirlenmiştir (TBMM 2004, Kanun No 5251);

- i. Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemeyerek kadının insan haklarını geliştirmek,
- ii. Kadını ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda etkin hale getirmek,
- iii. Kanunları ve idari düzenlemeleri görev alanı çerçevesinde izleyerek kadınların eşit hak ve fırsatlara ulaşmasını sağlayacak çalışmalar yapmak.
- iv. Kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak,
- v. Kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak,
- vi. Kadınlara kanunlarla verilen hakların tam ve eşit kullanılabilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin toplumsal kalkınma sorunu olarak algılanması amacıyla kamuoyunu bilgilendirmek,
- vii. Sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak.

3.4.6.2 Akademi kadını çalışmaları birimleri

Kamusal alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve uygulamak maksadıyla 29 Mayıs 2015 tarihinde Yükseköğretim Kurumu (YÖK) bünyesinde kurulan bir birimdir. Üniversitelerin kadın araştırma merkezleri ile koordineli olarak çalışmalar yapılması kurulma amaçları arasında yer almaktadır. Demokrasinin temel ilkelerinden olan adalet ve toplumsal cinsiyet eşitliğine hukuki zemin sağlamak için ülkeler çeşitli uluslararası sözleşmelere imza atar ve yasalar çıkarmaktadır. Fakat hayata geçirilmesi noktasında zorluklar ve eksiklikler yaşanabilmektedir. Bu eksikliklerin giderilebilmesi için kurulan bu birimde çalışma yapacak bir komisyon oluşturulmuş olup nihai olarak, kadınların sosyal ve ekonomik olarak güçlü olmalarını sağlamak, ülke ekonomisine katkılarını arttırmak, karar mekanizmalarında yer alabilmelerini sağlayarak lider olarak varlıklarını

desteklemek hedeflenmektedir. Bu kapsamda birim tarafından yapılan çalışmalardan bazıları aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

30 Ocak 2017 tarihinde Ankara’da Yükseköğretim Kurulu Başkanlığında; üniversitelerin kadın araştırma merkezlerinin müdürleri ve kadın araştırmaları konusunda ilgili akademisyenler başta olmak üzere 81 ilden toplamda 182 katılımcı ile “Kadın Araştırma Merkezleri” toplantısı yapılmıştır.

2017 yılında Ekim, Kasım ve Aralık aylarında olmak üzere 3 dönem halinde Erciyes Üniversitesi Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAÇAUM) tarafından 1. Dönem Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları yapılmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASUM) arasında Bakan Dr. Fatma Betül Sayan Kaya ile üniversitelerin Kadın Çalışmaları Merkezi Müdürleri’nin katıldığı istişare toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda merkez müdürleri ve öğretim üyelerinin her biri kendi merkezleri ile ilgili çalışmaları sunmuşlardır.

Bayburt Üniversitesi Kadın ve Aile Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (BUKAM) tarafından toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına şiddetin hukuksal boyutları konularının konuşulduğu bir toplantı yapılmıştır.

2015 yılında Belçika’nın Brüksel kentinde kurulan Avrupa Kadınlar Rektörler Birliği (European Women Rectors Association (EWORA)) başkanlığına ülkemizden Prof. Dr. Gülsün Sağlamer getirilmiştir. Bu platformun amacı kadın rektörler, rektör yardımcıları ve akademik liderlerin ülkelerinde yaşamış oldukları olayları genç akademisyenlere aktarması ve akademiye daha çok kadının yer almalarını sağlamaktır. Bu kapsamda 5. Kadın Rektörler Konferansı 29-30 Mayıs 2017’de Brüksel’de toplanmıştır. Toplantıda kadın liderliği ve kadın araştırmacılar konuları konuşulmuştur.

Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM) tarafından Kadın ve Kız Çocukları için Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Dayanışma

Merkezleri oluşturmak suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı konuları ile Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi yürütülmektedir. Proje 2015 yılı mart ayında tek merkezle başlamış Şubat 2016'da merkez sayısı üç olmuştur. Bu alanda çalışmaları hala devam etmektedir (Öğretim Kurumu-Akademide Kadın Çalışmaları Birimi).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kadın – erkek eşitliği konusu uzun yıllardır gündemi meşgul etmekte olan ve üzerinde başta din bilimi, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi bilim dalları olmak üzere farklı birtakım bilimsel disiplinler tarafından araştırmalar gerçekleştirilmektedir.

İnsanlık tarihi toplumlara göre incelendiğinde, henüz ilkçağlardan itibaren farklı toplum yapıları içerisinde kadınların farklı şekillerde algılanıp konumlandırılmakta olduğu görülmektedir. İlkel çağlarda alınıp satılan aletler, hayvanlar gibi kadınların da alınıp satılmakta olduğu ve haklarının erkeklere göre oldukça sınırlandırıldığı bilinmektedir. Avrupa’da gerçekleşen Rönesans ve Reform hareketleri neticesinde ise pek çok konuda gelişmeler yaşanırken, kadının statüsünde ise önemli bir değişim meydana gelmemiştir. Avrupalı kadınlar ise yaşanan gelişmeleri takip ederken, erkekler için sağlanan hak ve özgürlüklerin kendilerine de verilmesini talep etmiş, bu hususta ilk kadın örgütleri kurulmaya başlanmıştır. Fransız İhtilali sonrasında kadınlar, hak ve özgürlükler konusunda bilinçli bir mücadele sergilemeye başlarken; Sanayi Devrimi ile birlikte kadınlar, fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlayarak kamusal alanda görünürlüklerini artırmayı başarmışlardır. 20. yüzyılla birlikte ise kadınlar, verdikleri mücadelenin meyvesini elde etmiş ve siyasete katılmayı başarmışlardır.

Türk toplumu açısından değerlendirildiğinde ise, kadınların henüz ilkçağlarda her zaman el üzerinde tutulup siyasette de erkeklere yardımcı oldukları görülmektedir. Demokrat ve feminist özelliklere sahip olan eski Türk toplumlarında kadın ile erkek eşit olarak görülmüştür.

Türkler, 751 yılındaki Talas Savaşı’nın ardından İslam’ı kabul etmeye başlamış, Arap ve Pers kültürleri ile yakın ilişki içerisinde bulunmuştur. Pek çok çalışmada da Türklerin İslam dinini kabulü ile birlikte kadına karşı bakışlarının değiştiiğine yönelik bilgiler ve yorumlar yer almaktadır. Ancak başka bazı çalışmalarda ise İslam dininin kabulünden ziyade Anadolu’yu fetheden Türklerin bu bölgede yerleşik hayata geçmeleri ve bahsi geçen Arap, Pers ve Bizans kültürleri ile iç içe geçmeleri neticesinde bu

kültürlerin baskın ataerkil toplum yapılarından ve kadını dışlayıcı görüş ve düşüncelerinden zaman içerisinde etkilendiği belirtilmektedir.

Bu araştırma neticesinde de görülmektedir ki; Türk kadınının zaman içerisinde hak ve özgürlüklerini kaybetmesi, erkeklerle giderek eşitsizleşmesi, ev içerisine hapsolması, kamusal alandan, ticari ve ekonomik yaşamdan, siyasi katılımdan uzaklaşmasının pek çok faktörü bulunmaktadır. Bu anlamda İslam dininin dolaylı bir etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü 751 yılından itibaren İslam dinini kabul etmeye başlamış olan Türk toplumu içerisinde kadının ikincil bir konuma itilmeye başlanması, Osmanlı'nın yükselme döneminin sonları ile duraklama döneminin başlarına denk gelmektedir. Bu döneme kadar yerleşik hayata geçen Türk toplumu içerisinde kadınların toplumsal rolleri ev ile sınırlandırılmaya, erkekler ise kamusal alanda daha çok görülmeye başlarken, eski Türk geleneklerini sürdüren ve tam olarak yerleşik hayata geçmeyen, köylerde yaşayan halk içerisinde ise bu şekilde bir iş bölümü ayrımı oluşmadığı görülmektedir.

Yerleşik hayat ile birlikte Anadolu toprakları üzerinde birbirine karışan ve yakın ilişki içerisinde bulunan Bizans, Pers ve Arap topluluklarının kültürlerinin Türk toplumunun sosyokültürel yapısı üzerinde önemli etkileri bulunduğu ve Türk toplumunu zaman içerisinde bir dönüşüm sürecine soktuğu ifade edilebilmektedir. Bu dönüşüm sürecinde ise baskın ataerkil yapıya sahip olan Arap, Pers ve Bizans kültürlerinin Türk toplumunda da ataerkilliğin baskın duruma gelmesine sebebiyet vermiş olduğu söylenebilmektedir. Her ne kadar İslamiyet'i daha önce kabul etmiş olsalar da Arap ve Pers toplumlarının kadına olan genel bakışları zaman içerisinde Türk toplumunun kadına bakışını da olumsuz şekilde etkilemiştir. Halifeliğin Osmanlı'ya geçmesi ile birlikte Mısır ve Ortadoğu'dan getirilmiş olan Arap kökenli din bilginlerinin devlet üzerinde etkin bir konuma erişmeleri ve bu kişilerin geleneksel Arap kültürel değerleri gereğince kadını ikinci plana atan görüşleri de hem Osmanlı sarayının hem de Türk toplumunun kadına olan bakışını yine olumsuz etkilemiştir.

Tanzimat ile birlikte Osmanlı'da eşitlik ve özgürlük konuları ön plana çıkmaya başlarken, Osmanlı'nın son döneminde kadınlara birtakım haklar verilmeye ve kadınlar

hapsoldukları evlerinden çıkmaya başlamışlardır. I. Dünya Savaşı sürecinde erkeklerin hemen hemen tamamının savaşta olmaları sebebiyle kadınlar çalışma yaşamında sıklıkla görülmeye başlanmış olup, cumhuriyetin kurulmasını müteakip kadınların ekonomik hayattaki etkinlikleri de giderek artmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte kadınlar hukuki, medeni ve ekonomik anlamda erkeklerle yavaş yavaş eşit duruma gelmeye başlamışlardır. Tüm yaşanan tartışmalara ve itirazlara rağmen ise, 1930 yılında yerel seçimler için, 1934 yılında ise genel seçimler için kadınlara erkekler ile eşit seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu doğrultuda 1935 yılında gerçekleştirilen parlamento seçimleri neticesinde 18 kadın meclise girmiştir. Ancak Atatürk'ün ölümünden sonra 2000'li yıllara kadar kadının seçilme hakkına yönelik bir olumlu gelişme yaşanmamıştır. Modernleşme çabası içerisindeki Türkiye'de kadınların siyasi hakları bir kenara koyulmuş, kadınlar ise 1980'li yıllara değin bu konuya herhangi bir itirazda bulunmamıştır.

1960'lı yıllarda Batıda yaşanan feminist hareketler tesirini Türkiye'de 1980'li yıllarda göstermeye başlarken, 1990'lı yıllarda kadınların sosyoekonomik yaşam ve siyaset alanında katılımlarını artırmak üzere hem devlet tarafından hem de sivil girişimlerden çeşitli organizasyonların kurulduğu ve günümüzde halen bunların etkinliklerini sürdürdükleri görülmektedir. Bununla birlikte yine 1990'lı yıllarda kadınların başta muhafazakar eğilimli partiler olmak üzere pek çok siyasi parti içerisinde yer alarak seçimlerde partilerine oy toplamak üzere yoğun çalışmalar içerisinde oldukları da görülmektedir. Ancak bu partiler kadınları aday göstermekten ziyade, seçim dönemlerinde bu kadınları kullanma yoluna gitmişlerdir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise her seçim neticesinde meclisteki kadın sayısı ve oranının artmakta olduğu görülmektedir. Bu dönemde meclisteki kadın oranının %10'un üzerine çıkması, kadınların siyasete katılmaları hususunda olumlu bir gelişme olarak görülmekle birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan diğer pek çok ülke ile kıyaslandığında son derece düşük bir oran durumundadır ve bir başarı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla bu oranın %50'ye çıkarılması, kadınlar ile erkeklerin siyasi haklar bakımından eşitliği hususunda önemli bir kazanım ve başarı olacaktır. Bu hususta

gelecek kuşaklarımızın Türk İslam toplumunun yapısı, kültürümüz, geleneklerimiz ve göreneklerimiz hususunda daha etkin bir şekilde bilgilendirmeleri ve kadına olan bakışlarının daha eşitlikçi bir şekilde oluşturulmasına ilişkin eğitsel faaliyetlerin planlanması önem arz etmektedir. Bununla birlikte, çalışma içerisinde bahsi geçen ve kadınların gerek siyasal yaşamda gerekse de iş yaşamında görünürlüklerini artırma amacıyla kurulmuş olan sivil toplum kuruluşlarına olan desteğin artması ve bu kuruluşların daha aktif ve etkili programlarla kadınların siyaset ve iş yaşamındaki rollerini artırma hususunda çalışmalarda bulunmaları da önem arz etmektedir.

Sonuç olarak dünyada ve Türkiye’de kadın haklarının ve kadınların siyasete katılımlarının incelenmiş olduğu bu tez çalışmasında, kadınların siyasete katılımları ve kamusal alanda görünürlükleri hususunda çeşitli faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Kadınların siyasete katılımında etkili olan olgular, bazı farklılıklar olsa bile, tüm toplumlarda benzerlik göstermektedir. Bu olguların temelini toplumsal yaşayış biçimleri, kadınların cinsiyet rolleri, ekonomik ve sosyal unsurlar oluşturmaktadır. Tüm bu unsurlarda dinlerin de etkisinin önemli bir yeri olduğu görülebilmektedir. Çünkü dinler tarih boyunca, toplumsal tüm olguları etkileyebilmişlerdir. Türk toplumunda kadınların siyasete katılımının tarihsel süreci incelendiğinde, Batı’da yaşanan kadın hareketlerinin Türk toplumuna geç sirayet etmesi ve dinin yanlış yorumlanması, katılım sürecinin olumsuz ve yavaş ilerlemesine sebep olmuştur. Bunun yanında, kadınların Türkiye’de özgürlük ve eşitlik mücadelelerine yönelik sivil toplum hareketlerinin 1980 sonrasında yükselişe geçmesi bu sürecin, belli aşamalardan sonra bir miktar ivme kazandığının göstergesidir. Ancak bu faktörler yalnız başlarına değil, bir arada değerlendirildiğinde Türkiye’de kadınların siyasete katılımlarını açıklayabilmektedir. Bu doğrultuda ileride yapılacak olan çalışmalarda, bahsi geçen her bir faktörle ilgili ayrıntılı çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akyılmaz, G., 2000. *İslam ve Osmanlı hukukunda kadının statüsü*. Konya: Göksu Ofset Matbaa.
- Aktan, C.C., 2000. *Haklar ve özgürlükler antolojisi*. Ankara: Hak-İş Yayınları.
- Alkan, T., 1981. *Kadın-erkek eşitsizliği sorunu*. 100. Doğum Yılında Atatürk'e Armağan Dizisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Altınordu, F., 2012. *AIHS'e göre ayrımcılık yasağı ve Türk hukukundaki gelişimi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Altındal, A., 2004. *Türkiye'de kadın*, 8. Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arat, N., 1986. *Kadın sorunu*. İstanbul: Say Yayınları.
- Armağan, S., 2007. *Modern hukukta ve İslam hukukunda kadın hakları üzerine düşünceler*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım.
- Beauvoir, S. de, 1980. *Kadın – genç kızlık çağı*, B. Onaran (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Bebel, A., 1978. *Kadın ve sosyalizm*. S.Z. Sertel (Çev.). Ankara: Toplum Yayınevi.
- Belkıs, Ö., 2015. *Feminist tiyatro*. İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Berktaş, F., 2012. *Politikanın çağrısı*, 3. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bildirici, F., 1998. *Maskeli leydi - tekmili birden Tansu Çiller*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Caporal, B., 1982. *Kemalizmde ve Kemalizm sonrasında Türk kadını*, E. Eyüboğlu (Çev.). Ankara: Cumhuriyet Yayınevi.
- Cizre, Ü., 2008. *Tansu Çiller, Türkiye'de liderler ve demokrasi içinde*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E., 2015. *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Çaha, Ö., 1996. *Türkiye'de sivil toplum ve kadın*. Konya: Vadi Yayınları.

- Çakır, S., 1996. *Osmanlı kadın hareketi*, 2. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çandarlıoğlu, G., 2003. *İslam öncesi Türk tarihi ve kültürü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Çelebi, N., 1990. *Kadınlarımızın cinsiyet rolü tutumları*. Konya: Sebat Ofset.
- Çimen, A., 2015. *Tarihi değiştiren kadınlar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çürük, D., 2009. Kadın tarihine bakış ve tarihi evreleri, *Uluslararası-disiplinlerarası kadın çalışmaları kongresi kitabı* içinde, Cilt: 1, ss. 314-321, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Doğan, İ., 2001. *Osmanlı ailesi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Doğan, İ., 2009. *Sivil toplum anlayışı ve siyasal sistemler*, 2. Baskı. Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Donovan, J., 2013. *Feminist teori*, B. Gevrek ve F. Sayılan (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dursun, D., 2002. *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Dursun, D. ve Altunoğlu, M. (Eds.), 2011. *Siyaset bilimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ecevit, Y., 2011. Toplumsal cinsiyet sosyolojisi, *Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç* içinde, Ünite 1, ss. 2-29. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Eroğlu, H., 2008. *Türk inkılap tarihi*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gökalp, Z., 2005. *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Göksel, B., 1993. *Çağlar boyunca Türk kadını ve Atatürk*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gömeç, S., 1999. *Kök Türk tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göze, A., 2010. *Liberal, marksist, faşist, nasyonel sosyalist ve sosyal devlet*, 7. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Göze, A., 2015. *Siyasal düşünceler ve yönetimler*, 15. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gürkan, S.L., 2012. Bütün yönleriyle Yahudilik: Yahudi geleneğinde kadın algısı, Cilt 8, *Dinler tarihi araştırmaları* içinde, ss. 631-648. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları.
- Habermas, J., 1997. *Kamusallığın yapısal dönüşümü*. T. Bora ve M. Sancar (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hammarberg, T., 2012. *Avrupa'da insan hakları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Heywood, A., 2015. *Siyaset*, 16. Baskı. Ankara: Adres Yayınları.
- İbn Battuta, 1971. *İbn Battuta Seyahatnamesi'nden seçmeler*, İ. Parmaksızoğlu (Hızl). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İnan, A., 1972. *Tarihte ve bugün şamanizm: materyaller ve araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A.A., 1982. *Tarih boyunca Türk kadınının hak ve görevleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İzgi, Ö., 1975. *İslamiyet'ten önce Türk kadınları*. Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları.
- Kaçar, M., 2005. *İslam ansiklopedisi: Mihrimah Sultan*, Cilt: 30, ss. 39-40. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- KA-DER, 2002. *Kadın siyasetçinin el kitabı*. İstanbul: Acar Matbaacılık.
- Kafesoğlu, İ., 1988. *Türk milli kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E., 1983. *Karşılaştırmalı siyasal katılma: siyasal eylemin kökenleri üzerine bir inceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını.
- Kandiyoti, D., 1990. Ataerkil örüntüler: Türk toplumunda erkek egemenliğinin çözülmesine yönelik notlar, *Kadın bakış açısından 1980'ler Türkiye'sinde kadın içinde*, Ş. Tekeli (Dr1). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kapani, M., 2006. *Politika bilimine giriş*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Kaplan, L., 1998. *Cemiyetlerde ve siyasi teşkilatlarda Türk kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kırkpınar, L., 2001. *Türkiye'de toplumsal değişme ve kadın*. Ankara: Zeus Kitabevi.
- Kışlalı, A.T., 2003. *Siyasal sistemler, siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kurnaz, Ş., 1991. *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını (1839-1923)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı.
- Kurt, A., 1999. *Osmanlı kadınının sosyo-ekonomik konumu*, Cilt 5. Ankara: Osmanlı Ansiklopedisi.
- Kutay, C., 2003. *Yazılmamış tarihimiz*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Kümbetoğlu, B., 2017. *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Marshall, G., 2014. *Sosyoloji sözlüğü*, O. Akınhay ve. D. Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K., Engels, F. ve Lenin, V.İ., 2006. *Kadın ve aile*. Ö. Ünalın (Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Minibaş, T., 1996. Siyasal partiler yelpazesinde kadının konumu, *Kadın gerçeklikleri içinde*, N. Arat (Drl.). İstanbul: Say Yayınları.
- Neuman, W.L., 2013. *Toplumsal araştırma yöntemleri*, S. Özge (Çev.). Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Ortaylı, İ., 2001. *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Ortaylı, İ., 2006. *Osmanlıyı yeniden keşfetmek*, 3. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Öden, M., 2003. *Türk anayasa hukukunda eşitlik ilkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ögel, B., 1988. *Türk kültürünün gelişme çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Öztuna, Y., 2004. *Cumhuriyet dönemi öncesinde Türkler*. İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.
- Peron, E., 1990. *Evita "hayatım"*. İstanbul: Güneş Yayınları.
- Sağlam, F. ve Erözden, O., 2006. *Anayasa hukuku dersleri*, 2. Baskı. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Say, G., 1998. *Siyasal değişimde kadın boyutu*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Scott, J.W., 2007. *Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Smith, H.P., 2001. *Rönesans ve reform çağı: bilinmeyen gerçekler; bir sosyal arka plan çalışması*, S. Çağlayan (Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Suğur, S., Demiray, E., Eşkinat, R. ve Ağaoğlu, E., 2009. *Toplumsal yaşamda kadın*, G.Y. Oğuz (Ed.). Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Şahin, İ., 2007. *İslam ansiklopedisi: Nurbanu Sultan*, Cilt: 33, ss. 250-251. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Talası, G., 1996. *Siyaset çıkmazında kadın*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Taşcıoğlu, M., 1958. *Türk Osmanlı cemiyetinde kadının sosyal durumu ve kadın kıyafetleri*. Ankara: Akın Matbaası.
- Taşkın, Y., 2014. *Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Taşkıran, T., 1973. *Cumhuriyet'in 50. yılında Türk kadın hakları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları.
- Tekeli, Ş., 1982. *Kadınlar ve siyaset- toplumsal hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tezel, S., 1983. *Atatürk ve kadın hakları*. Ankara: Türk Ticaret Bankası Yayınları.
- Tokgöz, O., 1979. *Siyasal haberleşme ve kadın*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Turan, O., 1969. *Türk cihan hakimiyeti mefkuresi tarihi: Türk dünya nizamının milli İslami ve insani esasları*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Turan, Ş., 1990. *Türk kültür tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, R., 1992. Osmanlılarda kuruluş yıllarında Türk ailesi, *Sosyo-kültürel değişme sürecinde Türk ailesi içinde*, Cilt I. Ankara: Aile Araştırma Bakanlığı Yayınları.
- Turan, İ., 1996. *Siyasal sistem ve siyasal davranış*. İstanbul: Der Yayınları.
- Unat, N.A., 1982. *Türk toplumunda kadın*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Uygun, O., 2015. *Devlet teorisi*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Ünal, K., 2013. *Müfide İlhan Türkiye'nin ilk kadın il belediye başkanı*. Mersin: Özgür Yayıncılık.
- Van Os, N.A.N.M., 2001. Osmanlı Müslümanlarında feminizm, *Modern Türkiye'de siyasi düşünce cumhuriyete devreden düşünce mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in birikimi içinde*, M.Ö. Alkan (Ed.), ss. 335-347. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Vural-Dinçkol, B., 1998. Kadının hukuksal statüsünün tarihsel gelişimi, *20. yüzyılın sonunda kadınlar ve gelecek konferansı bildirileri içinde*, O. Çiftçi (Ed.), ss. 36-50. Ankara: TODAİE.
- Zabunoğlu, H.G., 2013. *Türk anayasal düzeninde siyasal hak ve özgürlüklerin kapsamı ve sınırları*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Sürelî Yayınlar

- Ağçoban, S., 2016. Kadın olgusunun kültürel gelişimi ve İslam’da kadının yeri üzerine tartışmalar. *International Journal of Cultural and Social Studies*, **2** (1), ss. 14-24.
- Akyüz, Ü., 2009. Siyaset ve ahlak. *Yasama Dergisi*, (11), ss. 93-129.
- Altındal, Y., 2009. Erkeksi siyasetin ‘erk’siz dublörleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **12** (21), ss. 251-367.
- Arman, M.N. ve Şerbetçi, D., 2012. Postkolonyal feminist teoride milliyetçilik: militarizm ve savaş karşıtlığı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **14** (3), ss. 65-83.
- Aslan, S. ve Yılmaz, A., 2001. Modernizme bir başkaldırı projesi olarak postmodernizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, **2** (2), ss. 93-108.
- Ataman, M., 2009. Feminizm: Geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerine alternatif yaklaşımlar demeti. *Alternatif Politika*, **1**, (1), ss. 1-41.
- Bayhan, V., 2012. Beden sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet. *Doğu Batı I*, **16** (63).
- Bozkurt, B. ve Bozkurt, İ., 2014. Türkiye’nin ilk kadın il belediye başkanı Müfide İlhan ve Mersin’deki çalışmaları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, **10** (19), ss. 51-75.
- Çağlar, N., 2011. Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, **3** (4), ss. 56-79.
- Ercan, Y., 1991. Kadın hakları. *Ka-de-fe*, **15** (4), ss. 7-14.
- Gerber, H., 1980. Social and economic position of women in an Ottoman city, Bursa, 1600-1700. *International Journal of Middle East Studies*, **12**, pp. 231-244.
- Gökçimen, S., 2008. Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılım mücadelesi. *Yasama Dergisi*, (10), ss. 5-59.
- Gündüz, A., 2012. Tarihi süreç içerisinde Türk toplumunda ve devletlerinde kadının yeri ve önemi. *International Journal of Social Science*, **5** (5), ss. 129-148.
- Gürer, İ., 1971. Haberler – olaylar. *Mikrobiyoloji Bülteni*, **5** (2), ss. 84-243.
- Jennings, R.C., 1975. Women in early 17th century judicial records – the shari‘a court of Anatolian Kayseri. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, **18** (1), pp. 53-114.

- Karabıyık, İ., 2012. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 17(1) ss. 242
- Karadoğan-Doruk, E., 2005. Toplumsal cinsiyet ideolojisinin Türk kadınlarının siyasal ve toplumsal yaşamına etkisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (21), ss. 161-167.
- Kara, N., 2006. 80 ve 90'larda Türkiye'de feminist hareketler. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1 (3), ss. 16-39.
- Kia-Akkaya, R., 2015. Atina'daki demokrasiden Ortaçağ'a kadının dünyası ve kadın filozoflar. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 73 (1), ss. 7-20.
- Konan, B., 2011. Türk kadınının siyasal hakları kazanma süreci. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (1), ss. 157-174.
- Kozlu, D., 2009. Modernizm sonrası postmodern hareket içinde kadının yeri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, (3), ss. 1-15.
- Özdemir, H. ve Demirkanoğlu, Y., 2015. Türkiye'de muhafazakâr sağ pencereden kadına bakış. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (10), ss. 223-248.
- Öztürk, Z.A., 2012. Uluslararası siyasette ve karar alma mekanizmalarında kadın. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), ss. 1-33.
- Taş, G., 2016. Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3 (5), ss. 163-175.
- Ülkütaşır, M.Ş., 1967. Türk toplumunda kadının yeri. *Hayat Tarih Mecmuası*, 3 (5), ss. 46-49.
- Yaraman, A., 2006. 72 yılın ardından: kadını içermeyen siyaset, *Toplumsal Tarih*, (156), ss. 14-22, <http://www.aysegulyaraman.com/makale/72%20yil%20ardindan.pdf> [erişim tarihi: 6 Mart 2017].
- Yaylı, H. ve Eroğlu, G., 2015. Yerel katılı bağlamında Türkiye'de kadın temsili. *International Journal of Science Culture and Sport*, (3), ss. 504-524.
- Yüceer, S., 2008. *Demokrasi yolunda önemli bir aşama: Türk kadınına siyasal haklarının tanınması*. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(14), 131-151.

Diğer Kaynaklar

- Akşam 2016. *Brexit nedir? İngiltere AB'den çıktı mı?*, 6 Eylül, <http://www.aksam.com.tr/yasam/brexit-nedir-ingiltere-ab-avrupa-birliginden-cikti-mi/haber-527592> [erişim tarihi: 19 Şubat 2017].
- Al Jazeera, 2015. *Portre: Angela Merkel*, 26 Eylül, <http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-angela-merkel> [erişim tarihi: 10 Şubat 2017].
- Altında, Y., 2007. Kadının siyasal katılımı bağlamında partilerin kadın kollarının sosyolojik açıdan değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi SBE.
- Altun, H., 2008. Feminist kuram doğrultusunda bir okuma / sahneleme ve bir örnek çalışma: denizden gelen kadın. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Arslan, F.J., 2012. Siyasal katılım sürecinde kadınlar: İsveç ve Türkiye örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE.
- Arslan, R., 2015. 98 kadın milletvekili başarı değil, *BBC Türkçe*, 9 Haziran, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150608_kadin_kader_gs2015 [erişim tarihi: 7 Mart 2017].
- Baş, E., 2006. Başbakanlık Osmanlı arşivi belgelerinden hareketle XVIII. y.y. Osmanlı toplum hayatında kadın. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Berktaş, F., 2004. Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye, *Sivil toplum ve demokrasi konferans yazıları no:7* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Biyografi, (t.y.). *Margaret Thatcher kimdir?*, <https://www.biyografi.net.tr/margaret-thatcher-kimdir/> [erişim tarihi: 25 Aralık 2017].
- CNN Türk, 2014. *Timoşenko serbest bırakıldı*, 23 Şubat, <http://www.cnnturk.com/haber/dunya/ukraynada-yanukovic-azledildi> [erişim tarihi: 25 Şubat 2017].
- Çadır, M., 2011. Kadının siyasal yaşama katılımında siyasi parti kadın kollarının rolü: TBMM'de grubu bulunan siyasi partiler bağlamında Ankara ili örneği. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

- Dedeoğlu, S., 2015. *Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği*, <http://2015.ses.org.tr/wp-content/uploads/toplumsalcinsiyetrolleri.pdf> [erişim tarihi: 2 Şubat 2017]
- Demir, Z., 2002. Siyasi partilerin kadın politikalarına karşı kadınların tutumu. *Doktora Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Demirkrek, ., 2011. 1980 sonrası değişimler ışığında kadın ve liderlik olgusu: Tansu iller rneği. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Demirdağ, M.F., 2017. Küreselleşme ve Türkiye’de feminizm üzerine bir deneme. *Sosyolojik Düşün*, 2 (1), ss. 55-63.
- Diyanet şleri Başkanlığı, (t.y.). <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3565/32-34-ayet-tefsiri> [erişim tarihi: 03 Ocak 2018]
- Doğan, N., 2010. Türkiye’de Modernleşme sürecinde 1990’lar sonrası muhafazakar kadın örgütlenmeleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Dulum, S., 2006. Osmanlı Devleti’nde kadının statüsü, eğitimi ve çalışma hayatı (1839-1918). *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi SBE.
- Duroğlu, S., 2007. Türkiye’de ilk kadın milletvekilleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- En Pratik Kadın, 2014. İlk kadın bakan Prof. Dr. Türkan Akyol, 10 Kasım, <http://www.enpratikkadin.com/makale/1322/prof-dr-turk-n-akyol-kimdir.htm> [erişim tarihi: 1 Mart 2017].
- Ertan A.E., 2009. Keşmir bölgesine bakış, 26 Eylül, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kesmir-bolgesine-bakis/1295> [erişim tarihi: 21 Şubat 2017].
- Hürrem Sultan, (t.y.). *Hürrem Sultan’ın hayatı*, <http://www.hurrem.net/hurrem-sultan/hurrem-sultanin-hayati.html> [erişim tarihi: 1 Mart 2017].
- Hürriyet, 2001. Vatikan’da ilk Müslüman kadın büyükelçi, 24 Eylül, <http://www.hurriyet.com.tr/vatikanda-ilk-musulman-kadin-buyukelci-38269168> [erişim tarihi: 2 Mart 2017].
- Inter-Parliamentary Union (IPU), 2017. Women in nationalparliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm> [erişim tarihi 12 Ocak 2017].

- İnternethaber, 2016. *Handan Sultan kimdir nasıl öldü Derviş Paşa aşkı gerçek mi?*, 31 Mart, <http://www.internethaber.com/handan-sultan-kimdir-nasil-oldu-dervis-pasa-aski-gercek-mi-1580254h.htm> [erişim tarihi: 1 Mart 2017].
- İşler, R., 2004. İktisatta feminizm ve türkiye ekonomisinde kadının rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- KADER, (t.y.), <http://ka-der.org.tr/hakkimizda/> [erişim tarihi: 10 Mart 2017].
- Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği, (t.y.), <http://www.kadinininsanhaklari.org/biz-kimiz/hakkimizda/> [erişim tarihi: 10 mart 2017].
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (t.y.), <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/58528516369dc524d057a5fe/Kad%C4%B1n%C4%B1n%20Stat%C3%BCs%C3%BC%20Genel%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BCCr%C3%BCl%C3%BC%20C4%9F%C3%BC%20Bro%C5%9F%C3%BCr%C3%BC.pdf> [erişim tarihi: 10 Mart 2017].
- Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, 2016. *Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve kadın algısı araştırması 2016*, İstanbul, <http://www.khas.edu.tr/cms/kadin/dosyalar/files/Report%202016%20TR%20BAP.pdf> [erişim tarihi: 10 Mart 2017].
- KAGİDER (t.y.), <http://www.kagider.org/kurumsal/kagider-hakkinda/tarihce> [erişim tarihi: 10 Mart 2017].
- KAMER Vakfı, (t.y.), http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270 [erişim tairihi: 10 Mart 2017].
- Kim Kimdir, (t.y.). Dr. İmren Aykut, <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=4600> [erişim tarihi: 2 Mart 2017].
- Köse-Marduç, M., 2015. Uluslararası belgelerde ve anayasalarda hukuksal ve siyasi eşitlik bağlamında kadın. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- MİGM (T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü), 2016. 2015 yılı mahalli idareler genel faaliyet raporu, Haziran, Ankara, http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/YAYINLAR/FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/2015_MAHALLI_IDARELER_GENEL_FAALİYET_RAPORU.pdf [erişim tarihi: 8 Mart 2017].

- Milli Gazete, 2013. *Margaret Thatcher hakkında her şey*, 8 Nisan, http://www.milligazete.com.tr/margaret_thatcher_hakkinda_her_sey/277983 [erişim tarihi: 27 Şubat 2017].
- Milliyet, 2017. *Kadınlar Egemenlik Hakkını Kullanmak İçin Siyasette Olmalı*, 6 Aralık, <http://www.milliyet.com.tr/kadinlar-egemenlik-hakkini-kullanmak-mersin-yerelhaber-2448602/> [erişim tarihi: 25 Aralık 2017].
- MsXLabs Forum, 2015. Prof. Dr. Türkan Akyol, 22 Haziran, <https://www.msxlabs.org/forum/siyaset-tr/361409-prof-dr-turkan-akyol.html> [erişim tarihi: 5 Mart 2017].
- Nedir, (t.y). *Feminizm nedir?*<https://www.nedir.com/feminizm>[erişim tarihi: 6 Ocak 2018].
- Oluk, D.Ş., 2013. Kanuni Sultan Süleyman'ın hayatındaki üç kadın: Hafsa Valide Sultan, Hürrem Sultan, Mihrimah Sultan. *Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.
- Sancar S., Acuner, S., Üstün İ. ve Bora, A., 2006. Cinsiyet eşitsizliği bir kadın sorunu değil toplumun sorunudur, *UNDP-Kalkınma ve Demokratikleşme Projelerinde Cinsiyet Eşitliği Hedefinin Gözetilmesi Eğitimi*, UNDP, İstanbul.
- Söz Kimin.com, (t.y). *Behice Boran Sözleri ve Hayatı*, <http://www.sozkimin.com/a/518-behice-boran-kimdir-sozleri-ve-hayati.html#ixzz537Y5AUAJ> [erişim tarihi: 7 Aralık 2017].
- Şimşek, M.S., 2012. Osmanlı haremının en kudretli üç yüzü, Yeni Şafak, 8 Temmuz, <http://www.yenisafak.com/yenisafakpazar/osmanli-haremının-en-kudretli-uc-yuzu-393284> [erişim tarihi: 1 Mart 2017].
- TBMM, 2004. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü teşkilat ve görevleri hakkında kanun, Kanun No. 5251, 27 Ekim, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5251.html> [erişim tarihi: 10 Mart 2017].
- T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. Kalkınmada Anahtar Verimlilik. Sayı: 315. Mart 2015. <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/kadinlarin-ekonomideki-yeri-ve-onemi/1968>[erişim tarihi: 01 Kasım 2017].
- TÜİK, 2016. *Adalet ve seçim: seçim yılına göre milletvekili sayısı*, www.tuik.gov.tr [erişim tarihi: 7 Mart 2017].

- Türk, P., 2010. Kadın ve siyaset ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma: Bursa'da AKP ve CHP kadın kolları. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi SBE.
- Uluslararası Politika Akademisi, 2014. *8 Mart'ın anlamı ve kadının konumuna Arjantin'den bir bakış*, 8 Mart, <http://politikaakademisi.org/2014/03/08/8-martin-anlami-ve-kadinin-konumuna-arjantinden-bir-bakis/> [erişim tarihi 20 Şubat 2017].
- Uzman Portal, (t.y.). *İndira Gandhi kimdir? kısacahayati ve yaptıkları*, <http://www.uzmanportal.com/indira-gandhi-kimdir-kisaca-hayati-ve-yaptiklari.html> [erişim tarihi 25 Aralık 2017].
- Ünlü, F., 2012. Demir parmaklıkların leydisi, *Sabah*, 6 Mayıs, <http://www.sabah.com.tr/Pazar/2012/05/06/demir-parmakliklarin-leydisi> [erişim tarihi: 25 Şubat 2017].
- Vikipedi, (t.y.). Kadınlar saltanatı, https://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1nlar_saltanat%C4%B1#Turhan_Hatice_Sultan.C4.B1n_saltanat.C4.B1_281651-1656.29 [erişim tarihi: 28 Şubat 2017].
- Yalçındağ-Baydemir, R., 2009. Sivil toplum örgütlerinde kadın temsiliyeti. *Yüksek Lisans Tezi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE.
- Yalçın, S., 2010. *Behice Boran 100 yaşında*. <http://www.hurriyet.com.tr/behice-boran-100-yasinda-14592981> [erişim tarihi: 3 Ocak 2018].
- Yaraman, A., 2010. *Kadına yönelik şiddete sosyolojik bir yaklaşım*, <http://www.sigınaksizbirdunya.org/analiz/32-kadina-yonelik-siddete-sosyolojik-bir-yaklasim-aysegul-yaraman> [erişim tarihi: 21 Ocak 2017].
- Yeğenoğlu, M., 2007. Ne Şam'ın şekeri, ne erkeğin bıyığı. www.radikal.com.tr/ek_haber [erişim tarihi: 25 Ocak 2017].
- Yeter, E., 2016. Din ve kadın değerleri bağlamında Kahramanmaraş'taki aktif kadın derneklerinin sosyolojik analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE.
- Yükseköğretim Kurumu, (t.y.). *Akademide kadın çalışmaları birimi*, <http://www.yok.gov.tr/web/akademide-kadin-calismalari-ve-sorunlari-birimi/haberler> [erişim tarihi: 05 Ocak 2018].
- Zihnioğlu, Y., 2009. Kadınsız inkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, http://www.obarsiv.com/pdf/YaprakZihnioglu_NB.pdf [erişim tarihi: 5 Mart 20

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Mine ERSOY

Sürekli Adresi: Kenan Evren Kışlası Lojmanı, Küçükyalı / İstanbul

Doğum Yeri ve Yılı: Elazığ – 1977

Yabancı Dili: İngilizce

Lisans: Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

Çalışma Hayatı: TSK – Sivil Memur (2001-....)